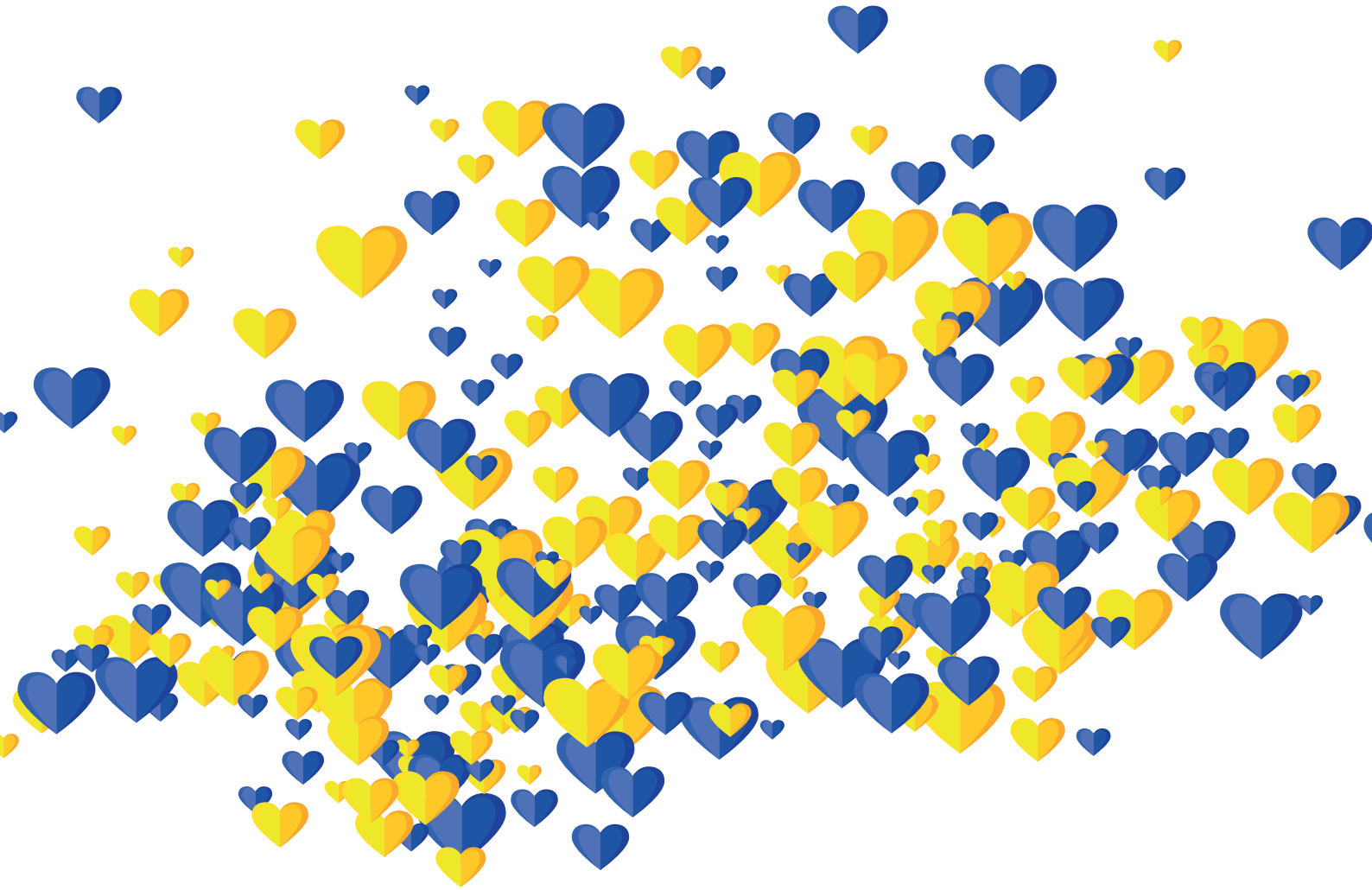
3/2026
Бюлетень

Верховенство ПРАВА ПРАВА людини

COUNCIL OF EUROPE
CONSEIL DE L'EUROPE

Публікацію підготовлено в межах та за підтримки проєкту Ради Європи «Підтримка України у впровадженні стандартів Ради Європи щодо судової влади», який імплементується Відділом програм співробітництва Ради Європи.

Автори текстів та іншого матеріалу несуть виключну відповідальність за міркування, висловлені в цій праці. Такі міркування не обов'язково відображають офіційну позицію Ради Європи.

Дозволяється відтворення уривків публікації (до 500 слів) за умови некомерційного використання, збереження цілісності тексту, контексту та надання повної інформації, яка жодним чином не повинна вводити читача в оману щодо характеру, обсягу чи змісту тексту. Необхідно обов'язково зазначати джерело тексту: «© Рада Європи, рік видання». Усі інші запити щодо відтворення або перекладу цієї публікації або будь-якої її частини мають адресуватися Директорату комунікацій Ради Європи (F-67075 Strasbourg Cedex або publishing @coe.int).

Переклад рішень Європейського суду з прав людини (ЄСПЛ, Суд) у цій публікації не є офіційним перекладом. Рішення мовою оригіналу та офіційні переклади, за наявності, доступні в базі даних HUDOC (https://hudoc.echr.coe.int/).

Важливо пам'ятати, що для застосування практики Європейського суду з прав людини при вирішенні судових справ необхідно ознайомитися з повним текстом рішення Суду.

Над текстом видання працювали:
Ірина Кушнір, менеджерка проєкту Ради Європи «Підтримка України у впровадженні стандартів Ради Європи щодо судової влади»;
Валентина Кумеда, національна консультантка проєкту Ради Європи

Оформлення обкладинки, дизайн та верстка:
Марія Жукевич.
Зображення: shutterstock.

© Рада Європи, 2026

COUNCIL OF EUROPE
CONSEIL DE L'EUROPE

Зміст

I. Огляд практики Європейського суду з прав людини у справах проти України за період 01.07.2026 – 30.09.2026..... 4

1. Рішення Європейського суду з прав людини..... 5

2. Ухвали щодо неприйнятності..... 19

3. Ухвали про вилучення заяв з реєстру справ 24

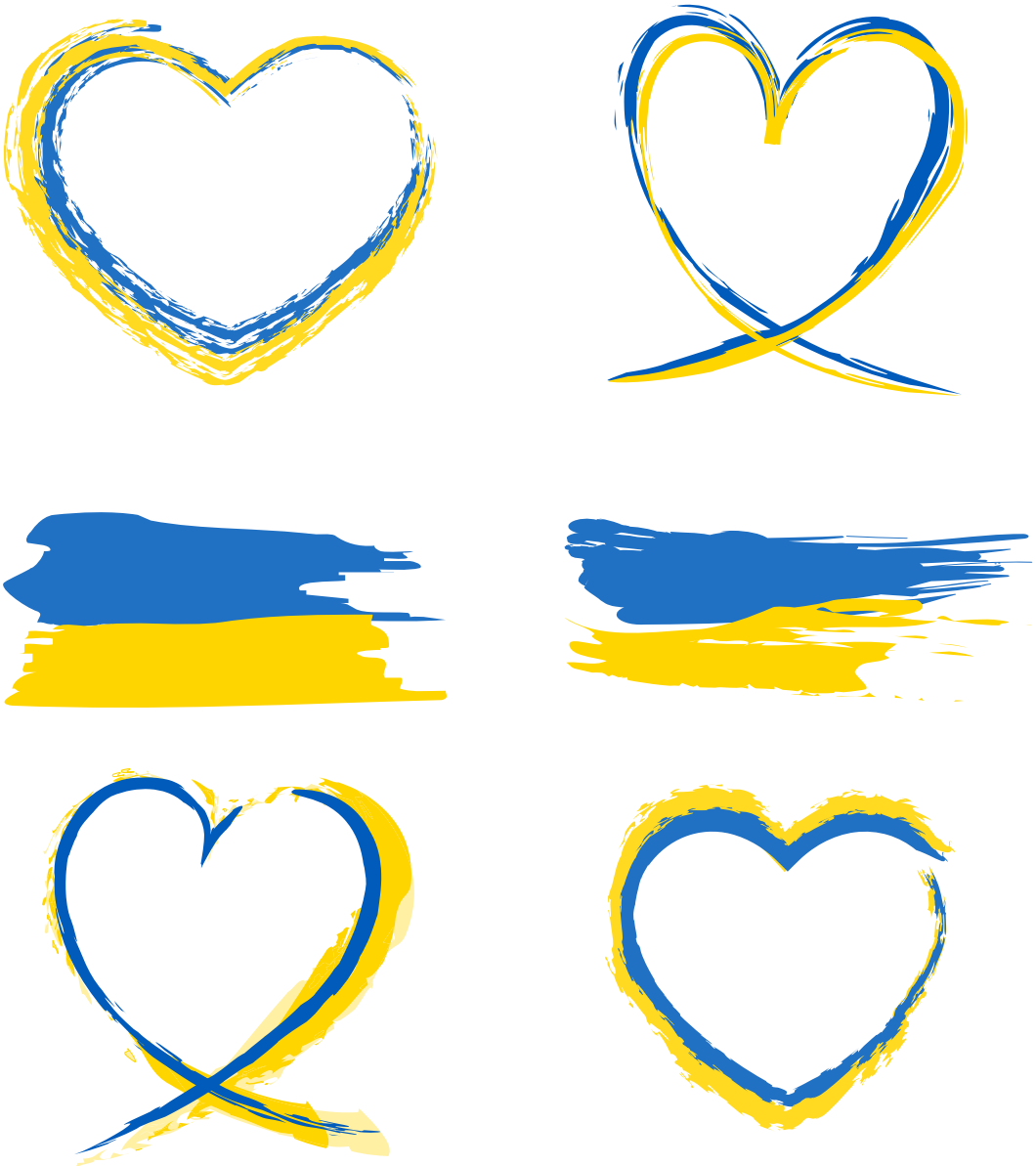
4. Окремі справи, комуніковані Уряду України..... 25

II. Рішення Європейського суду з прав людини проти інших держав за період 01.07.2026 – 30.09.2026..... 26

III. Покажчик справ, вказаних у розділах I та II..... 55

I. Огляд практики Європейського суду з прав людини у справах проти України

за період 01.07.2026 – 30.09.2026

1. Рішення Європейського суду з прав людини

1. Заєць проти України (*Zayets v. Ukraine*) від 02.07.2026, заява № 37590/18

У 2016 році десятирічного сина заявників дорогою зі школи додому збив потяг, коли він переходив залізничні колії у невстановленому місці поблизу залізничної станції «Ірпінь». Він загинув на місці.

За результатами службового розслідування залізниці встановлено, що нещасний випадок стався внаслідок порушення правил безпеки сином заявників, який раптово з'явився на залізничній колії. Машиніст поїзда подавав звукові сигнали та застосував екстрене гальмування на швидкості 50 км/год, однак наїзду уникнути не вдалося. Заявники стверджували, що службове розслідування було неповним.

Крім того, за фактом смерті дитини було розпочато кримінальне провадження щодо можливого порушення правил безпеки руху залізничного транспорту, а у 2017 році – щодо можливої службової недбалості посадових осіб залізничної станції.

Станом на початок 2021 року обидва кримінальні провадження залишалися незавершеними.

- В контексті позитивних зобов'язань держави захищати життя в ситуаціях, що становлять загрозу для життя, не було доказів, що смертельний нещасний випадок стався через відсутність законодавчих чи адміністративних заходів або їхнє невиконання. Тому Суд обмежився оцінкою, чи були належними та достатніми практичні заходи для запобігання смерті сина заявників в умовах діяльності залізничного транспорту як джерела підвищеної небезпеки.
- Суд вважав встановленим, що місцеві жителі протягом багатьох років використовували неогороджену ділянку залізничної колії як найкоротший шлях між двома частинами міста. Обізнаність місцевих органів влади про небезпеку відповідного переходу підтверджувалася розміщеними на цій ділянці оголошеннями на папері розміру А4 з попередженнями про штраф, публікаціями залізничної компанії та статистичними даними про кількість нещасних випадків. До того ж, оскільки поблизу переходу знаходилась школа, місцеві органи влади мали усвідомлювати, що такі вразливі групи, як діти, могли легко наразитися на відповідну небезпеку. Водночас, вжиті заходи з інформування населення про правила безпеки на залізниці були очевидно недостатніми або не стосувалися конкретної загрози життю, пов'язаної із переходом у невстановленому місці.

  Лише після загибелі сина заявників було встановлено огорожу та інші захисні споруди, які обмежили доступ пішоходів до залізничних колій у відповідному місці. Суд наголосив, що встановлення огорожі було найефективнішим заходом, який не покладав надмірного тягаря на місцеві органи влади та цілком відповідав їхнім бюджетним можливостям, однак його було вжито надто пізно.

  Таким чином, **держава** не виконала свого позитивного обов'язку щодо запобігання передчасній смерті сина заявників, чим **порушила ст. 2 Конвенції**.

- Щодо обов'язку проведення ефективного розслідування за фактом смерті сина заявників, Суд встановив:

1) Кримінальне провадження було розпочато одразу після нещасного випадку, однак слідчі дії обмежились оглядом місця події, допитом двох очевидців та дослідженням окремих речових доказів;

2) Численні спроби першого заявника сприяти розслідуванню були повністю проігноровані слідчими органами;

3) Слідчі не виконували вказівок керівництва щодо проведення необхідних слідчих дій (таких як допит потерпілих і свідків, збір речових та медичних доказів, проведення судово-медичної експертизи тіла сина заявників, огляд потяга і його технічної перевірки) та не вжили розумних і доступних заходів для забезпечення збереження доказів, які могли зіпсуватися або навіть бути втрачені.

- Кримінальне провадження щодо можливої службової недбалості посадових осіб залізничної станції було порушено лише після скарги першого заявника до слідчого судді, фактично через три місяці після інциденту. При цьому, органи досудового розслідування не виконали ухвалу суду про визнання його потерпілим та не провели жодних слідчих дій.

- Суд також зазначив, що службове розслідування нещасного випадку не було незалежним та обмежилося оцінкою пояснень машиніста потягу та його помічника, які не перевірялися органами досудового розслідування. Крім того, члени локомотивної бригади не проходили медичного огляду для перевірки їхньої придатності до керування.
- Результати службової перевірки щодо слідчих поліції та їхніх керівників підтверджували неналежне здійснення кримінальних розслідувань, однак більшість із них уникнули відповідальності; лише щодо трьох накладено дисциплінарні стягнення, причому лише символічно (сувора догана та попередження).
- З огляду на вказане Суд дійшов висновку, що **розслідування** обставин загибелі сина заявників **не відповідало навіть основоположним вимогам ефективності, що становило порушення ст. 2 Конвенції у процесуальному аспектів**.

Розмір сатисфакції: 24 000 євро відшкодування *моральної шкоди* та 842 євро відшкодування *матеріальної шкоди* заявникам, 6 000 євро відшкодування *судових та інших витрат* на рахунок організації, яка представляла інтереси заявників.

Ключові слова: право на життя, невиконання державою позитивного зобов'язання щодо захисту життя через невжиття належних заходів для обмеження доступу населення до залізничних колій

2. Хоптяр та інші проти України (*Khoptyar and others v. Ukraine*) від 09.07.2026, заява № 16468/20

Троє заявників (жінка, її дитина, якій на час подій виповнився один рік, та мати жінки) скаржилися на неефективне розслідування нанесених їм тілесних ушкоджень партнером першої заявниці, К. За твердженнями заявників, у 2016 році К. вдарив першу заявницю по нижній губі, зачепивши по щоці дитину, яку вона тримала на руках. Мати та батько першої заявниці були очевидцями цієї події. Згодом під час іншої сварки К. заподіяв тілесні ушкодження матері першої заявниці, яка намагалася припинити конфлікт. Судово-медичний огляд підтвердив наявність легких тілесних ушкоджень у всіх трьох заявників. Кримінальне провадження щодо заподіяння тілесних ушкоджень дитині неодноразово закривалося поліцією, однак прокурор скасовував відповідні постанови як передчасні. У вересні 2020 року провадження знову було закрито за відсутністю складу кримінального правопорушення.

- **Визнано порушення ст. 8 Конвенції** у зв'язку з неефективним розслідуванням жорстокого поводження відносно всіх трьох заявників, зокрема:

1) Кримінальне провадження було розпочато лише за фактом нанесення тілесних ушкоджень другому заявнику (дитині), тоді як скарги першої та третьої заявниць (жінки та її матері) або не були належним чином розглянуті, або були взагалі проігноровані;

2) Працівники поліції двічі допитували першу заявницю як потерпілу у 2016 та 2018 роках, але у 2019 році її допитали вже як свідка; третю заявницю взагалі не допитували як потерпілу, попри наявність судово-медичного висновку, що підтверджував отримання нею тілесних ушкоджень;

3) Розслідування щодо заподіяння тілесних ушкоджень дитини не здійснювалося з належною ретельністю та серйозністю, що підтверджувалось заміною слідчого та численними вказівками прокуратури щодо проведення необхідних процесуальних дій.

- Інші скарги відхилено.

Розмір сатисфакції: 4 500 євро відшкодування *моральної шкоди* спільно всім заявникам та 2 000 євро відшкодування *судових та інших витрат* на рахунок представника заявників.

Ключові слова: моральна та фізична недоторканність, домашнє насильство, ефективне розслідування заподіяння тілесних ушкоджень

3. Андронова та інші проти України (*Andronova and others v. Ukraine*) від 09.07.2026, заяви №№ 4871/24, 2877/25, 3589/25, 4440/25, 4441/25, 11053/25, 11070/25, 11081/25, 11276/25, 11279/25, 11684/25, 12922/25

Скарги заявників, в основному, стосувалась неналежних умов тримання під вартою у Київському слідчому ізоляторі (переповненість, цвіль та бруд в камерах, відсутність доступу до свіжого повітря, відсутність засобів гігієни, відсутність або низька якість постільної білизни, відсутність приватності під час користування туалетом, неналежна якість харчування, неналежна якість питної

води, відсутність або неналежне облаштування меблями, відсутність або недостатність природного освітлення, відсутність або недостатність електричного освітлення тощо), а також інших порушень Конвенції.

- **Визнано порушення ст. 3 Конвенції** у зв'язку з неналежними умовами тримання під вартою **та ст. 13 Конвенції** з огляду на відсутність у національному законодавстві ефективного засобу юридичного захисту відносно відповідних скарг (за заявами всіх заявників).
- **Визнано порушення п. 3 ст. 5 Конвенції** у зв'язку з надмірною тривалістю тримання під вартою під час досудового розслідування (по справі першої заявниці – 6 р. 10 міс. та 22 дн.; п'ятого – 3 р. 7 міс. та 19 дн.; шостого – 1 р. 9 міс. та 28 дн.; дев'ятого – 9 р. та 9 міс.; *ключові недоліки*: необґрунтованість та повторюваність мотивів, наведених судами в ході розгляду справи; здійснення провадження без належної ретельності протягом періоду тримання під вартою).
- **Визнано порушення п. 1 ст. 6 Конвенції** у зв'язку з надмірною тривалістю кримінального провадження (по справі першої заявниці – 6 р. 10 міс. та 22 дн., перша інстанція; третьої – більше ніж 6 р. 10 міс. та 24 дн., три інстанції; четвертого – більше ніж 4 р. 11 міс. та 13 дн., дві інстанції; п'ятого – 4 р. 9 міс. та 13 дн., перша інстанція; сьомого – більше ніж 4 р. 9 міс. та 13 дн., дві інстанції; дев'ятого – 10 р. 10 міс. та 13 дн., дві інстанції) та **порушення ст. 13 Конвенції** з огляду на відсутність у національному законодавстві ефективного засобу юридичного захисту відносно відповідних скарг.
- Інші скарги відхилено.

Розмір сатисфакції: 9 800 євро, 7 000 євро, 5 200 євро, 9 800 євро, 9 800 євро, 9 100 євро, 9 800 євро, 7 300 євро, 9 800 євро, 6 800 євро, 3 500 євро та 7 300 євро відшкодування *матеріальної та моральної шкоди* першій-дванадцятому заявникам відповідно, по 250 євро відшкодування *судових та інших витрат* першій, п'ятому, шостому та дев'ятому заявникам.

Ключові слова: умови тримання під вартою, тривалість тримання під вартою, тривалість кримінального провадження

4. Барсук та Гиль проти України (*Barsuk and Gyl v. Ukraine*) від 09.07.2026, заява № 31582/20

У 2016 році на заявниць напав С., коли вони відвідували будинки, проповідуючи релігійні переконання Свідків Єгови та розповсюджуючи літературу цієї організації. Нападник переслідував заявниць, збивав з ніг, завдавав численних ударів кулаками та ногами по різних частинах тіла, унаслідок чого вони отримали тілесні ушкодження легкого та середнього ступеня тяжкості. За фактом нападу було розпочато кримінальне провадження щодо заподіяння тілесних ушкоджень у зв'язку з «раптовим виникненням ворожості». Заявниці наполягали на релігійному мотиві злочину та вимагали перекваліфікації дій нападника, однак слідчі органи та прокуратура відмовили через відсутність доказів.

Суд першої інстанції визнав С. винним у заподіянні тілесних ушкоджень та призначив йому покарання у вигляді двох років позбавлення волі, а також присудив заявницям відшкодування шкоди. Однак, апеляційний суд скасував вирок і направив справу на новий розгляд.

Повторний судовий розгляд неодноразово розпочинався з початку через зміну суддів (вихід на пенсію та хвороби). Зрештою, у 2021 році суд закрив кримінальне провадження у зв'язку зі спливом п'ятирічного строку давності, залишивши цивільний позов без розгляду. Апеляційний суд залишив вказане рішення без змін.

- **Визнано порушення ст. 3 Конвенції** у поєднанні зі ст. 14 Конвенції. Суд повторив, що мета ефективного захисту від жорстокого поводження не може бути досягнута, якщо кримінальне провадження припиняється через сплив строку давності внаслідок недоліків у діях відповідних державних органів.

  У цій справі органи влади оперативно порушили кримінальну справу, завершили розслідування та передали справу до суду. Однак скасування первісного вироку та затримка під час повторного розгляду справи призвели до спливу строку давності та закриття провадження. При цьому, справа була не складною, оскільки обвинувачений фактично визнав напад, а сторона обвинувачення не намагалися довести наявність мотиву релігійної нетерпимості. Крім того, Суд не вбачав переконливих підстав для повернення апеляційним судом справи на новий розгляд через необхідність переоцінки показань свідка щодо заподіяння тілесних ушкоджень, оскільки обвинувачений оспорював лише їх кількість.

  Щодо мотиву Суд визнав, що органи влади зіткнулися з певними труднощами, оскільки більшість очевидців не змогли або не хотіли його визначити, а обвинувачений заперечував релігійну нетерпимість у своїх діях.

Проте заявниці від самого початку послідовно стверджували, що напад був мотивований релігійною нетерпимістю, а С. під час нападу згадував їхню релігію. Їхні одновірці також повідомляли про попередні випадки прояву ворожості з боку С. При цьому, органи влади не пояснили, чому не розслідували напад за ч. 2 ст. 122 та ч. 2 ст. 161 Кримінального кодексу України, які стосуються насильства з мотивів релігійної нетерпимості, обмежившись загальним посиланням на відсутність конкретних доказів такого мотиву.

На думку Суду, органи влади не докладали цілеспрямованих зусиль для встановлення справжнього мотиву нападу, натомість посилалися на «раптове виникнення ворожості» (див. також рішення у справі *Корнілова проти України*). Вони також не пояснили, чому надали перевагу версії обвинуваченого про те, що він сприйняв заявниць за «шахрайок», попри послідовність їхніх тверджень про релігійний мотив та наявність відомостей в матеріалах справи про можливі спроби С. вплинути на свідків для підтвердження його версії подій, яку самі свідки визнали неправдивою.

Крім того, Суд наголосив, що злочинці можуть мати змішані мотиви, на які ситуаційні чинники впливають не менше, а то й більше, ніж їхнє упереджене ставлення до групи, до якої належить потерпілий (див. *Balázs v. Hungary*). Однак, у цій справі органи влади не розглянули можливості існування подвійного мотиву.

- **Визнано порушення ст. 9 Конвенції у поєднанні зі ст. 14 Конвенції**, оскільки органи влади не провели ефективного розслідування тверджень заявниць про те, що напад був мотивований релігійною нетерпимістю та мав на меті перешкодити шляхом насильницьких дій їхній релігійній діяльності, зокрема проповідуванню та поширенню релігійної літератури.

Розмір сатисфакції: по 4 000 євро відшкодування *моральної шкоди* кожній заявниці окремо та 4 000 євро відшкодування *судових та інших витрат* спільно.

Ключові слова: свобода релігії, дискримінація за ознакою релігійних переконань, неефективне провадження щодо насильницького нападу на Свідків Ієгови під час здійснення ними проповідницької діяльності та поширення відповідної літератури, невжиття органами влади належних заходів для встановлення можливого релігійного мотиву нападу

5. Баженов та інші проти Росії та України (*Bazhenov and others v. Russia and Ukraine*) від 16.07.2026, заяви №№ 20092/18, 30408/18, 42807/18, 45907/18, 27314/19, 28518/19, 28521/19, 28525/19, 28528/19, 28530/19, 28532/19, 28535/19

У 2009-2010 роках Севастопольська міська адміністрація та міська рада ухвалили низку рішень про передачу різних ділянок у приватну власність для будівництва будинків. Українські адміністративні суди підтвердили законність відповідних рішень. У 2015-2017 роках, після окупації півострову, російські «суди» у м. Севастополь скасували права власності першого, другої, четвертого та п'ятого заявників на підставі того, що українські органи влади незаконно виділили їм ділянки з лісових земель, що не підлягали приватизації. Ділянки повернуто у комунальну власність без виплати компенсації.

В цей час у 2015 році третя заявниця продала свою ділянку другій заявниці за договором, укладеним за російським законодавством. Після скасування права власності друга заявниця подала позов проти третьої заявниці щодо відшкодування сплаченої суми.

- Перший, третя та четвертий заявники спочатку скаржилися, що Україна не виконала позитивних зобов'язань за ст. 1 Протоколу № 1 до Конвенції щодо збереження документації про розподіл земельних ділянок у Криму та захисту їхнього майна, однак згодом заявили про відмову від своїх вимог. У зв'язку з цим **Суд вирішив вилучити заяви в цій частині із реєстру справ відповідно до п. 1 (a) ст. 37 Конвенції.**
- Щодо скарг відносно Росії Суд встановив таке. Рішення українських органів влади про виділення першому заявнику земельної ділянки могло створити принаймні обґрунтовані очікування щодо її отримання. Крім того, російські органи влади ставилися до нього як до власника ділянки, ініціюючи проти нього судове провадження.
- Друга заявниця придбала та зареєструвала земельну ділянку за російським законодавством, що суперечило українському законодавству. Відповідні положення міжнародного гуманітарного права не містять прямої згадки про операції з нерухомістю, укладені між приватними особами на окупованій території, хоча загалом вимагають, щоб, наскільки це

можливо, дотримувалося законодавство окупованої держави. Водночас обов'язок невизнання, закріплений у загальному міжнародному праві (ст. 41 Проєкту статей Комісії міжнародного права про відповідальність держав), унеможливлює визнання правових наслідків серйозних порушень міжнародного права. Посилаючись на висновки у справі *Україна проти Росії* (щодо Криму) Суд наголосив, що застосування російського законодавства у Криму суперечить Конвенції, як її тлумачать у світлі міжнародного гуманітарного права, та постановив, що воно не є «законом» у значенні Конвенції. Відповідно, друга заявниця не мала правової підстави для легітимних очікувань щодо зазначеної земельної ділянки. Суд не вбачав підстав у її випадку для застосування «винятку Намібії», який підлягає вузькому тлумачення. Відмінність цієї справи від ситуації на півночі Кіпру полягала й в тому, що Росія вийшла з Ради Європи, тим самим виключивши території під її фактичним контролем із правового простору Конвенції. За таких обставин інтереси другої заявниці не становили «майно» у значенні ст. 1 Протоколу № 1 до Конвенції. Цей висновок не стосувався позовів, які вона могла подати за українським законодавством.

- Щодо третьої заявниці Суд зазначив, що за позовом другої заявниці вона була зобов'язана повернути отримані кошти, залишившись без ділянки та грошей. Суд визнав кошти, отримані від продажу, майном, яке підлягало захисту за ст. 1 Протоколу № 1 до Конвенції.

- Щодо суті скарг, Суд встановив, що права власності були анульовані російськими «судами» за російським законодавством. Посилання цих «судів» на положення українського законодавства щодо приватизації землі слугувало лише обґрунтуванням подальшого анулювання прав власності відповідно до вимог російського законодавства. Міжнародні матеріали свідчили, що в подібному становищі опинилася значна кількість землевласників. Крім того, оскаржувані рішення суперечили ст. 46 Гаазького регламенту 1907 року, яка забороняє конфіскацію без жодних винятків з військових міркувань чи інших підстав.

  Таким чином, втручання не відповідало вимозі законності у розумінні ст. 1 Протоколу № 1 до Конвенції.

  Суд дійшов висновку, що рішення російських «судів» про анулювання правовстановлюючих документів та вилучення земельних ділянок, що належали першому, четвертому та п'ятому заявникам, не мали правових підстав, були незаконними та призвели до ситуації тривалого «позбавлення» майна. Також не мало правових підстав рішення про задоволення позову другої заявниці до третьої.

  Отже, Суд **встановив порушення Росією ст. 1 Протоколу № 1 до Конвенції.**

- Щодо права на справедливий суд, у справі *Україна проти Росії* (щодо Криму) Суд вже встановлював, що російські «суди», які функціонують в окупованому Криму всупереч Конвенції, як вона тлумачиться у світлі міжнародного гуманітарного права, не можуть вважатися «судами, встановленими законом» у розумінні п. 1 ст. 6 Конвенції.

  Скарги другого та п'ятого заявників фактично стосувалися відсутності в російських «судів» повноважень переглядати питання, врегульовані українським законодавством до окупації Криму. Оскільки межі юрисдикції суду є складовою вимоги «встановлений законом», відповідні висновки Суду поширювалися також на ці скарги.

- Щодо другої заявниці Суд зазначив, що, хоча вона не мала легітимних очікувань щодо захисту свого права власності відповідно до ст. 1 Протоколу № 1 до Конвенції, оскільки воно було незаконним, вона була відповідачем у цивільному провадженні щодо скасування рішення українських органів влади про первісне виділення земельної ділянки. З огляду на можливі істотні наслідки цього провадження для її прав Суд визнав застосовність до нього п. 1 ст. 6 Конвенції.

  Отже, Суд дійшов висновку, що справи першого, другої, третьої та п'ятого заявників не були розглянуті судом, встановленим законом, та **визнав порушення Росією п. 1 ст. 6 Конвенції.**

Розмір сатисфакції: 30 000 євро, 10 000 євро та 8 000 євро відшкодування *матеріальної та моральної шкоди* четвертому, п'ятому та першому заявникам відповідно, 4 000 євро та 3 000 євро відшкодування *моральної шкоди* третій та другій заявниці відповідно.

Ключові слова: захист права власності на тимчасово окупованій території Криму, незаконне анулювання російськими «судами» прав власності на земельні ділянки, невизнання російського законодавства «законом» у розумінні Конвенції, відсутність легітимних очікувань щодо майна, набутого на підставі російського законодавства, наслідки порушення міжнародного права

6. Дерев'янко та Тарасова проти України (*Derevyanko and Tarasova v. Ukraine*) від 23.07.2026, заяви №№ 39465/23, 43066/23

Перший заявник працював на зернопереробному підприємстві в м. Балаклія Харківської області. Під час російської окупації міста у серпні 2022 року він став виконуючим обов'язки керівника підприємства. Після звільнення територій було відкрито кримінальне провадження щодо посадових осіб понад 40 підприємств району за підозрою у колабораційній діяльності з державою-агресором (ч. 4 ст. 111-1 Кримінального кодексу України). Через кілька місяців заявника затримали та взяли під варту через ризики втечі до Росії та впливу на свідків. Суди неодноразово продовжували строк тримання під вартою. У 2024 році суд визнав його винним та призначив чотири роки позбавлення волі з випробувальним строком три роки. Апеляційний суд змінив покарання на штраф із конфіскацією всього майна. Заявник та прокурор подали касаційні скарги.

Друга заявниця працювала незалежним торговим представником української фармацевтичної компанії «Н.». У 2023 році Служба безпеки України розпочала розслідування за підозрою у «наданні допомоги державі-агресору» (ст. 111-2 Кримінального кодексу України у розділі «Злочини проти основ національної безпеки України»). За версією слідства, на початку 2023 року керівництво компанії розробило схему постачання лікарського препарату для загальної анестезії до Росії в обхід встановлених Урядом заборон. Поставки оформлювалися для естонської компанії з місцем доставки у м. Вільнюс та кінцевим пунктом призначення у Вірменії, а фактично товар через Білорусь мав надходити до російської компанії «А.». Заявниці повідомили про підозру у зв'язку з імовірною участю у такій схемі. Суд обрав заявниці запобіжний захід у вигляді тримання під вартою, визнавши підозру обґрунтованою, а ризики переховування, впливу на свідків і знищення електронних доказів доведеними. Суди неодноразово продовжували строк тримання під вартою. У 2024 року її звільнили з-під варти після внесення застави.

- **Визнано порушення п. 3 ст. 5 Конвенції** щодо першого заявника, оскільки тримання його під вартою з 10.03.2023 до 30.10.2024 не ґрунтувалося на відповідних та достатніх підставах:

  1) Суд визнав непереконливим посилання національних судів на суворість покарання, яке загрожувало першому заявнику, як на один із головних чинників ризику його втечі. Суд повторив, що ризик втечі обвинуваченого не можна оцінювати виключно на підставі суворості покарання, яке йому загрожує; його слід оцінювати з урахуванням низки інших відповідних факторів, які можуть або підтвердити наявність ризику втечі, або зробити його настільки незначним, що він не може виправдати тримання під вартою під час досудового розслідування. До того ж, першому заявнику інкримінувалася найменш тяжка форма правопорушення з передбачених ст. 111-1 Кримінального кодексу України. Вона належить до нетяжких злочинів, основним покаранням за неї є штраф, а позбавлення волі лише альтернативне.

  2) Суди не спростували твердження першого заявника, що він міг утекти в період між звільненням території України та його арештом, знаючи про кримінальне провадження, однак не зробив цього. Ризик впливу на свідків також не підтверджувався конкретними обставинами: обвинувачення не містили жодних істотних додаткових елементів, яких заявник сам не визнав на початку слідства; не було відповіді на аргумент про зміну місця проживання свідків; суд першої інстанції посилався на ризик впливу на свідків навіть після того, як вони всі були допитані, а подальші допити не планувалися.

  3) Апеляційний суд у рішенні 2024 року послався на ризик повторного вчинення злочину без жодних обґрунтування такого висновку, окрім посилання на покарання, яке загрожувало заявнику.

- Суд також зауважив, що посилаючись на рішення у справі *Letellier v. France* національні суди приписали висновки, яких воно не містить. Відповідні висновки ймовірно були запозичені з іншої справи *Selmouni v. France*, що стосувалася оцінки жорстокого поводження за ст. 3 Конвенції, а тому не були застосовними до оцінки обґрунтованості тримання під вартою. Суд наголосив на необхідності забезпечення балансу між суспільним інтересом і правом на особисту свободу. Водночас, заявника не звинувачували у будь-яких насильницьких діях або діях, що становили безпосередню загрозу життю та фізичній недоторканності інших осіб.

- **Не визнано порушення п. 1 ст. 5 Конвенції** щодо другої заявниці. Суд нагадав, що затримання має ґрунтуватися на обґрунтованій підозрі, тобто на фактах чи інформації, здатних переконати об'єктивного спостерігача, що особа могла вчинити правопорушення.

Інкримінований другій заявниці склад злочину за ст. 111-2 Кримінального кодексу України має два обов'язкові елементи: об'єктивний (допомога державі-агресору) та суб'єктивний (умисел, спрямований на завдання шкоди Україні). Органи влади не навели достатніх фактів, які б підтверджували наявність суб'єктивного елементу. За версією слідства, мотивом відповідного діяння було продовження комерційних відносин із російською компанією всупереч заборонам, запровадженим після повномасштабного вторгнення Росії в Україну. Органи не пояснили, чому такий мотив, хоча і є неприйнятним з моральної точки зору в умовах війни та незаконним, можна прирівняти до мети завдання шкоди Україні у розумінні національного кримінального права.

Крім того, посилаючись у повідомленні про підозру на постанови Кабінету Міністрів України про заборону операцій з Росією, слідчий не пояснив їхнього значення для справи. Отже, органи влади не сформулювали достатньо чітко та детально свої підозри щодо можливого вчинення злочину, передбаченого ст. 111-2 Кримінального кодексу України.

Утім Суд врахував початкову стадію розслідування, новизну відповідної кримінально-правової норми та принцип, згідно з яким факти, що викликають підозру, не обов'язково мають відповідати рівню тих, які необхідні для винесення обвинувального вироку або навіть для висунення обвинувачення. За таких обставин Суд не вважав свавільною позицію органів влади щодо наявності достатніх підстав для початкової обґрунтованої підозри стосовно заявниці.

- **Визнано порушення п. 3 ст. 5 Конвенції** щодо другої заявниці, оскільки тримання її під вартою не ґрунтувалося на відповідних та достатніх підставах. Національні суди переважно посилалися на тяжкість обвинувачень та суворість можливого покарання, тоді як ризики втечі, впливу на свідків та знищення доказів були сформульовані досить загально. При цьому, суди не врахували, що заявниця протягом кількох місяців до затримання, в тому числі після набуття статусу підозрюваної, співпрацювала зі слідством та, перебуваючи на волі, не намагалася втекти чи перешкоджати розслідуванню.

Розмір сатисфакції: 1 000 євро та 600 євро відшкодування *моральної шкоди* першому та другій заявниці відповідно.

Ключові слова: злочин проти національної безпеки, тримання під вартою, контекст війни

7. Колесник та Смельницький проти України (*Kolesnyk and Smelnytskyy v. Ukraine*) від 23.07.2026, заяви №№ 24465/23, 25217/23

У липні 2022 року двох заявників (колишніх правоохоронців) затримала Служба безпеки України за підозрою у зйомці українських військових укріплень та техніки в м. Харкові та передачі відповідних матеріалів через канали Telegram, які використовуються російськими розвідувальними службами для збору інформації та підривної діяльності проти України (ч. 3 ст. 114-2 Кримінального кодексу України). За версією слідства, перший заявник керував автомобілем, в той час як другий допомагав здійснювати відеозйомку за допомогою встановленої на автомобілі камери.

Суд обрав їм запобіжний захід у вигляді тримання під вартою із можливістю внесення застави, яку було сплачено. Однак, після перекваліфікації слідчим злочину на державну зраду (ст. 111 Кримінального кодексу України) суд постановив взяти заявників під варту без права внесення застави. Строк тримання неодноразово продовжували з тих самих підстав. У 2023 році справу було передано до суду.

- Суд повторив, що будь-яка система обов'язкового попереднього ув'язнення суперечить п. 3 ст. 5 Конвенції. Водночас, положення законодавства України щодо тримання під вартою під час воєнного стану та винятків з обов'язкового визначення застави не встановлюють такої системи. Як їх витлумачив Конституційний Суд України (рішення від 19.06.2024 № 7-р(II)/2024), вони не позбавляють суди права визначити заставу, а лише роблять її для певних злочинів можливою, а не обов'язковою.
- Національні суди обґрунтовували тримання під вартою заявників ризиками переховування, знищення доказів, впливу на свідків та повторного вчинення злочину, і дійшли висновку, що жоден інший запобіжний захід не міг їм запобігти. При цьому, вони посилалися на клопотання слідчого, які містили конкретні факти, що свідчили про наявність таких ризиків. Суд не мав підстав ставити під сумнів оцінку національних судів.

- Той факт, що спочатку заявникам було визначено заставу, не змінював висновку Суду. Законодавство вимагало від судів одночасно встановити неможливість застосування альтернативних запобіжних заходів і визначити заставу незалежно від оцінки обставин справи, якщо відповідний злочин не належав до встановлених винятків. Отже, початкове рішення національних судів про встановлення застави могло бути зумовлене необхідністю дотримання вимог законодавства.
- При цьому, стисле обґрунтування окремих ухвал про продовження тримання під вартою саме по собі не свідчило про порушення п. 3 ст. 5 Конвенції, оскільки відповідні ризики були встановлені з урахуванням конкретних обставин справи, викладених у попередніх ухвалах.
- Оцінюючи тривалість тримання під вартою (понад два роки і чотири місяці) Суд урахував безпрецедентний контекст повномасштабного вторгнення Росії в Україну та здійснення правосуддя в регіоні поблизу лінії фронту. Заявники не довели наявність необґрунтованих затримок з боку органів влади, як і того, що останні не проявили належної старанності. Таким чином, Суд дійшов висновку, що **порушення п. 3 ст. 5 Конвенції не було.**

Ключові слова: тримання під вартою, контекст війни

8. Врачевський проти України (*Vrachevskyy v. Ukraine*) від 27.08.2026, заява № 35336/24

- **Визнано порушення п. 4 ст. 5 Конвенції** у зв'язку з недоліками у провадженні щодо перегляду законності тримання під вартою (апеляційну скаргузаявника від 07.08.2024 на рішення про тримання під вартою не було розглянуто; зрештою захисник заявника відкликав скаргу у зв'язку зі зміною запобіжного заходу).

Розмір сатисфакції: 500 євро відшкодування *моральної шкоди* та 250 євро відшкодування *судових та інших витрат*.

Ключові слова: відсутність розгляду скарги на рішення про тримання під вартою

9. Шутіков та інші проти України (*Shytikov and others v. Ukraine*) від 27.08.2026, заяви №№ 19489/25, 27348/25, 28828/25

- **Визнано порушення п. 1 ст. 6 Конвенції** у зв'язку з надмірною тривалістю цивільних проваджень (по справі першого заявника – більше ніж 9 р. 2 міс. та 23 д., три інстанції; другої – більше ніж 5 р. 6 міс. та 22 дн., дві інстанції; третього – більше ніж 3 р. 6 міс. та 14 дн., перша інстанція) та **порушення ст. 13 Конвенції** з огляду на відсутність у національному законодавстві ефективного засобу юридичного захисту відносно відповідних скарг.

Розмір сатисфакції: 1 800 євро, 1 500 євро та 1 200 євро відшкодування *моральної шкоди* першому-третьому заявникам відповідно.

Ключові слова: тривалість цивільного провадження, розумний строк

10. Голованов та інші проти України (*Golovanov and others v. Ukraine*) від 27.08.2026, заяви №№ 11274/25, 23357/25, 26358/25

- **Визнано порушення п. 1 ст. 6 Конвенції** у зв'язку з надмірною тривалістю кримінальних проваджень (по справі першого заявника – більше ніж 4 р. 8 міс. та 19 дн., перша інстанція; другого – більше ніж 10 р. 9 міс. та 6 дн., перша інстанція; третього – 10 р. 9 міс. та 29 дн., три інстанції) та **порушення ст. 13 Конвенції** з огляду на відсутність у національному законодавстві ефективного засобу юридичного захисту відносно відповідних скарг.
- Інші скарги відхилено.

Розмір сатисфакції: 1 500 євро, 4 800 євро та 3 000 євро відшкодування *матеріальної та моральної шкоди* першому-третьому заявникам відповідно.

Ключові слова: тривалість кримінального провадження, розумний строк

11. Бєлоус проти України (*Belous v. Ukraine*) від 03.09.2026, заява № 20068/21

Заявник, засуджений до довічного позбавлення волі, має інвалідність другої групи та пересувається на інвалідному візку. Він скаржився, що з квітня 2012 року утримується у Житомирській установі виконання покарань № 8, яка не пристосована до потреб осіб з інвалідністю, а також на неналежні умови тримання в камері (вологість, відсутність вентиляції, обмежене природне освітлення, тощо).

Заявник також стверджував, що після звернення до ЄСПЛ тюремна адміністрація чинила на нього тиск, щоб він відкликав заяву. За його словами, йому погрожував співробітник, відповідальний за реабілітацію, у камері неодноразово проводили надмірні обшуки з вилученням особистих речей, його намагалися перевести до камери, віддаленої від лазні, а також застосовували дисциплінарні заходи до співкамерника, від допомоги якого він залежав. На знак протесту заявник оголошував голодування та неодноразово завдавав собі ушкоджень.

- **Визнано порушення ст. 3 Конвенції** у зв'язку з неналежними умовами тримання під вартою **та ст. 13 Конвенції** з огляду на відсутність у національному законодавстві ефективного засобу юридичного захисту відносно відповідних скарг. Суд встановив, що за винятком двох коротких періодів, заявнику було надано від 2,9 м^2 до 3,3 м^2 особистого простору в камерах. Щодо інших скарг заявника на умови в камері Уряд надав лише довідку з в'язниці, яка містила загальну інформацію про умови тримання та не підкріплювалася жодними доказами чи фотографіями для спростування його тверджень.

  При цьому, установа не була пристосована до потреб осіб, які пересуваються інвалідними візками. Зони поза межами камери, включаючи прогулянковий двір та лазню, були недоступними для заявника. Таким чином, він фактично весь час проводив у камері без доступу до свіжого повітря, вмивався над раковиною в камері, а туалетом користувався з допомогою співкамерника. Працівники в'язниці чи медичний персонал не надавали йому жодної допомоги у задоволенні повсякденних потреб. Уряд визнав, що встановлення пандусів було технічно неможливим, а ув'язнених за потреби переміщували з допомогою інших ув'язнених.

- Визнано, що **держава не виконала зобов'язань за ст. 34 Конвенції** у зв'язку із втручанням в ефективне здійснення права заявника на подання індивідуальної заяви до ЄСПЛ.

  Оцінюючи характер втручання, Суд зазначив, що Уряд не надав жодних пояснень щодо тверджень заявника про тиск та погрози з боку конкретного працівника установи, на якого він вказував. При цьому, обшуки мали реактивний і надмірно ретельний характер, оскільки супроводжувався вилученням, окрім заборонених, значної кількості звичайних особистих речей. Уряд також не прокоментував тверджень про упереджене застосування дисциплінарного стягнення до співкамерника (поміщення до карцеру на кілька днів), внаслідок чого заявник залишився без необхідної допомоги.

  Хоча Суд не мав прямих доказів наміру адміністрації установи виконання покарань перешкодити заявнику звернутися до ЄСПЛ, він врахував послідовність подій та неодноразові скарги заявника на тиск як на національному рівні, так і до Суду. Водночас Уряд не надав жодних пояснень з цього приводу чи матеріалів внутрішнього розслідування.

  Крім того, Суд надав особливого значення вразливості заявника, який відбуваючи довічне позбавлення волі, мав обмежені контакти із зовнішнім світом, постійно перебував під постійним контролем тюремної адміністрації та через інвалідність залежав від сторонньої допомоги. За таких обставин навіть заходи, спрямовані щодо співкамерника, могли істотно вплинути на його становище. До того ж, скаргу на дії працівників установи фактично було перенаправлено на розгляд самій установі, а доказів проведення перевірки органом з певним ступенем незалежності надано не було.

  З огляду на сукупність вказаних обставин Суд дійшов висновку, що заявник міг обґрунтовано відчувати залякування з боку тюремної адміністрації після його звернення до Суду, що могло мати стримуючий ефект і становило надмірне втручання у ефективне здійснення його права на подання індивідуальної заяви.

Розмір сатисфакції: 12 000 євро відшкодування *моральної шкоди* заявнику та 1 000 євро відшкодування *судових та інших витрат* на рахунок представника заявника.

Ключові слова: тримання ув'язненого на інвалідному візку, ув'язнений з інвалідністю, перешкоджання праву на подання індивідуальної заяви до ЄСПЛ

12. Ситник проти України (*Sytnyk v. Ukraine*) від 03.09.2026, заява від № 47789/18

У 2014 році заявник придбав на публічних торгах квартиру, на яку було звернено стягнення у зв'язку з невиконанням попередньою власницею, громадянкою Росії пані М., боргових зобов'язань. Він зареєстрував право власності на неї. Однак, пані М. та її повнолітній син відмовилися звільнити квартиру або укласти договір оренди та не сплачували комунальні послуги.

У 2015 році заявник звернувся до суду з позовом про усунення перешкод у користуванні майном на підставі положень Цивільного кодексу України. Суди нижчих інстанцій задовольнили позов, проте у 2018 році Верховний Суд скасував відповідні рішення, пославшись на ст. 109 Житлового кодексу України, відповідно до якої виселення колишніх власників можливе лише за умови надання їм альтернативного житла.

У 2021 році суд зобов'язав заявника сплатити заборгованість за житлово-комунальні послуги, накопичену мешканцями квартири. Пізніше заявник через суд стягнув відповідні кошти із пані М.

Заявник повторно намагався домогтися виселення мешканців з квартири, але зрештою відкликав свій позов та у 2025 році продав її (ймовірно цим же мешканцям).

- Суд визнав втручання у майнові права заявника за ст. 1 Протоколу № 1 до Конвенції. Він протягом тривалого часу він не міг ефективно реалізувати свої права на квартиру, а її подальший продаж у 2025 році, ймовірно, був наслідком цього. Оскільки не було визнання порушення прав заявника та відповідного відшкодування, заявник зберігав статус потерпілого до моменту продажу квартири.
- Щодо законності втручання Суд зазначив, що заявник посилався на положення Цивільного кодексу України щодо захисту прав власників майна, а суди нижчих інстанцій повністю погодилися з його аргументами та задовольнили його вимоги. Проте, Верховний Суд посилався на Житловий кодекс України та виніс протилежне рішення, без жодних пояснень чому не розглянув послідовні доводи заявника щодо застосовних до норм права у справі. Крім того, Верховний Суд не зазначив, чи був один із цих кодексів *lex specialis* щодо іншого, або з якихось причин не застосовувався.
- Крім того, Суд зауважив, що Житловий кодекс України був прийнятий у 1983 році, за радянських часів, а застосована у цій справі ст. 109 містилася в розділі під назвою «Право користування приміщеннями державного та комунального житлового фонду» (див. також рішення у справі *Білявська проти України*, Бюлетень № 1/2025). Верховний Суд не пояснив, чому відповідне регулювання застосовувалося до справи заявника, яка стосувалася приватної власності.
- Щодо легітимної мети та пропорційності, Суд визнав необхідність забезпечення балансу між правом заявника на вільне користування своїм майном та житловими правами мешканців квартири, тобто «правами інших осіб», і, в більш загальному сенсі, суспільними інтересами. У цьому контексті Суд зазначив, що межі свободи розсуду, якими володіє законодавчий орган при реалізації соціальної та економічної політики, зокрема з метою пом'якшення соціальної несправедливості у сфері житла, мають бути широкими. Водночас, Суд врахував, що ст. 109 Житлового кодексу України не визначала, хто та на яких умовах мав забезпечити колишніх власників альтернативним житлом, а Верховний Суд не розглянув цього питання. На думку Суду, якщо зазначена норма спрямована на забезпечення соціальної справедливості у житлових питаннях, обов'язок надання альтернативного житла мав покладатися на державні органи. В іншому випадку така вимога покладає весь фінансовий та соціальний тягар виключно на нового (приватного) власника.
- Крім того, органи влади не врахували обставин продажу квартири на торгах та особистої ситуації пані М. Зокрема, квартира була продана на публічних торгах з метою забезпечення погашення позики, яку вона заборгувала третій особі. Ціна продажу більш ніж удвічі перевищувала суму боргу, відповідно у пані М. залишилася досить значна сума грошей, яка дозволила б їй принаймні знайти житло для оренди. Інформації про інші можливі обставини вразливого становища пані М. Суд не мав.
- Заявник, в свою чергу, намагався врегулювати ситуацію, запропонувавши мешканцям орендувати квартиру, однак вони відмовилися. При цьому, він був вимушений сплати борг за житлово-комунальні послуги, якими фактично користувалися інші особи, та докласти додаткових зусиль для подальшого відшкодування коштів.
- Зрештою заявник продав квартиру, так і не отримавши її у фактичне володіння. Суд розцінив факт продажу як ознаку розчарування та відчаю, спричинених тривалою неможливістю вільно користуватися своїм майном.

- Таким чином, на заявника було покладено непропорційний та надмірний тягар, а органи влади не досягли справедливого балансу між конкуруючими правами. Отже, Суд **визнав порушення ст. 1 Протоколу № 1 до Конвенції.**

Розмір сатисфакції: 6 000 євро відшкодування *моральної шкоди*.

Ключові слова: право на мирне володіння майном, відсутність можливості користуватись власністю, виселення з наданням альтернативного житла, покладення непропорційного та надмірного тягара на власника квартири

13. Некрасова проти України (*Nekrasova v. Ukraine*) від 03.09.2026, заява № 35931/19

У 2017 році заявниця, яка відбувала покарання у вигляді позбавлення волі, подала цивільний позов проти фізичної особи. Хоча суд першої інстанції задовольнив клопотання заявниці про участь у судовому засіданні у режимі відеоконференції, через неможливість встановити зв'язок із установою виконання покарань розглянув справу за її відсутності та відмовив у задоволенні позову. Апеляційний суд залишив рішення без змін, не розглянувши доводи заявниці про те, що її відсутність у судовому засіданні в суді першої інстанції перешкодила у наданні доказів.

Верховний Суд відмовив у розгляді касаційної скарги через несплату заявницею судового збору у розмірі 2 560 грн. (на час подій приблизно 80 євро). Її клопотання про відстрочення сплати судового збору, до якого вона додала довідку з установи виконання покарань, Верховний Суд відхилив з посиланням на вимоги ст. 8 Закону України «Про судовий збір».

- **Визнано п. 1 ст. 6 Конвенції** у зв'язку з позбавленням заявниці практичного та ефективного доступу до Верховного Суду. Подана заявницею довідка підтверджувала відсутність у неї доходу протягом дещо меншого періоду (восьми місяців) ніж встановлено ст. 8 Закону України «Про судовий збір» для відстрочення або звільнення від сплати судового збору. Однак, заявниця зазначала, що перебувала протягом цього періоду під вартою та не отримувала жодного доходу. За таких обставин висновок Верховного Суду про ненадання належних доказів для відстрочення сплати судового збору, на думку Суду, без наведення додаткових відомостей чи пояснень у цьому зв'язку не був переконливим. Крім того, рішення Верховного Суду видавалось надто формалістичним, оскільки у ньому не роз'яснювалося які додаткові документи чи інформацію мала надати заявниця.

  Загалом не було жодних доказів наявності у заявниці коштів для сплати судового збору.

- **Визнано неприйнятною скаргу за п. 1 ст. 6 Конвенції** щодо розгляду справи судом першої інстанції за відсутності заявниці. Вона не довела необхідності надання особистих пояснень для вирішення справи або неможливості подати докази самостійно чи через адвоката протягом майже року судового розгляду. Крім того, заявниця брала участь у засіданнях апеляційного суду в режимі відеоконференції та мала можливість надати усні й письмові пояснення щодо всіх відповідних фактичних і правових питань, які апеляційний суд мав повноваження переглянути.

Розмір сатисфакції: 1 500 євро відшкодування *моральної шкоди* та 57 євро відшкодування *судових та інших витрат*.

Ключові слова: доступ до суду, надмірний формалізм Верховного Суду при відмові у відстроченні сплати судового збору ув'язненій особі

14. Страшунський проти України (*Strashunskyy v. Ukraine*) від 17.09.2026, заява № 6522/19

У 2016 році заявника, який страждав на «параноїдну шизофренію», було визнано недієздатним, а його матір призначено опікункою. Він перебував у будинку-інтернаті для осіб з інвалідністю та людей похилого віку. Під час переведення заявника до психіатричної лікарні між ним та працівниками інтернату сталася сутичка, унаслідок якого він зазнав численних тілесних ушкоджень, зокрема забоїв, гематом і струсу головного мозку. За твердженням матері заявника, працівники інтернату побили його через відмову від госпіталізації. Натомість, працівники установи стверджували, що заявник поводився агресивно, чинив опір і травмувався внаслідок падінь під час його стримування. Наступного дня до кількох працівників інтернату застосували дисциплінарні стягнення за неналежне виконання обов'язків і грубе поводження із заявником.

За скаргами матері заявника було розпочато два кримінальні провадження щодо заподіяння тілесних ушкоджень та службової недбалості працівників інтернату. Слідчі неодноразово закривали провадження через відсутність доказів вчинення кримінальних правопорушень, однак суди скасували відповідні постанови у зв'язку із недоліками у розслідуванні. Зрештою, у 2021 та 2024 роках відповідно кримінальні провадження закрили з тих же підстав.

У 2020 році заявник помер, його інтереси представляла мати.

- **Визнано порушення ст. 3 Конвенції у процесуальному аспекті**. Суд встановив, що заявник був особливо вразливою особою та перебував в інтернаті під повним контролем держави. Слідство дійшло висновку, що тілесні ушкодження заявника були спричинені його численними падіннями під час спроб вирватися, а застосування сили персоналом інтернату було виправдане його агресивною поведінкою. Однак, скасовуючи постанови про закриття провадження, національні суди порушили два важливі питання:

  1) Необхідність проведення судово-медичної експертизи, яка є незамінною для встановлення механізму заподіяння травм, отриманих заявником, з огляду на різні версії інциденту, висунуті сторонами. З матеріалів справи не вбачалось, що така експертиза була проведена, а Уряд не надав жодних пояснень з цього приводу;

  2) Наявність кваліфікації, посадові обов'язки та підготовка працівників інтернату, які здійснювали переведення заявника до лікарні. Органи влади не роз'яснили, чи пройшли працівники інтернату спеціальну підготовку для роботи з вразливими особами. Як наслідок, органи влади належним чином не перевірили, чи зробили вони все необхідне, щоб уникнути застосування сили, та чи було застосування сили виправданим і абсолютно необхідним за обставин справи.

  До того ж, накладення дисциплінарних стягнень на працівників за грубе поводження із заявником ставило під сумнів версію слідства про те, що він сам був винен в отриманих тілесних ушкодженнях.

- **Визнано порушення ст. 3 Конвенції** у матеріальному аспекті. Відповідно до матеріалів справи заявник заперечував проти госпіталізації, однак така реакція навряд чи була непередбачуваною та винятковою для них. Водночас, не було встановлено термінової необхідності госпіталізації, правових підстав для примусового переведення заявника до лікарні чи належної підготовки відповідних осіб до можливого опору. Крім того, залишилося нез'ясованим, чи було застосування сили для «подолання його агресивної поведінки», як зазначав слідчий, виправданим та пропорційним.

  Суд вважав, що поведінка персоналу інтернату дійсно могла створити у заявника враження, що через його психічний стан вони скористалися його особливою вразливістю та поводилися з ним без належної уваги чи поваги до його гідності та особистої автономії. Планування та застосування будь-яких примусових заходів щодо нього вимагали особливої обережності.

  За вказаних обставин Суд дійшов висновку, що держава не забезпечила заявнику як особливо вразливій особі під повним її контролем належного рівня захисту. Заявник отримав численні травми, при цьому не було доведено, що вони були неминучими, або з ним поводилися у спосіб, який би відповідав зобов'язанню держави захищати його фізичну недоторканність та гідність.

Розмір сатисфакції: 7 000 євро відшкодування *моральної шкоди* та 5 000 євро відшкодування *судових та інших витрат* матері заявника.

Ключові слова: жорстоке поводження, застосування сили до особи з психічними розладами

15. Мельник проти України (*Melnyk v. Ukraine*) від 24.09.2026, заява № 25753/18

Заявник скаржився на жорстоке поводження з боку працівників міліції 18.02.2024 під час масових протестів «Майдан», внаслідок якого він отримав легкі тілесні ушкодження.

- У цій справі Суд не вбачав підстав відступати від своїх висновків у справі *Шморгунов та інші проти України*.

- **Визнано порушення ст. 3 Конвенції в матеріальному та процесуальному аспектах**, оскільки Суд вважав, що: 1) заявник зазнав жорстокого поводження з боку працівників міліції; 2) не було проведено жодного ефективного розслідування такого жорстокого поводження.

- **Визнано порушення ст. 11 Конвенції** у зв'язку з непропорційним втручанням в право заявника на свободу мирних зібрань.

Заявник не звертався з вимогою справедливої сатисфакції.

Ключові слова: жорстоке поводження, протестувальники «Майдану», право на свободу мирних зібрань

16. Олаг та інші проти України (*Olag and others v. Ukraine*) від 24.09.2026, заяви №№ 7509/22, 7392/24, 8786/24, 12966/24, 12790/25, 13926/25, 20351/25

Скарги заявників, в основному, стосувалась неналежних умов тримання під вартою у Вінницькій установі виконання покарань № 1, Житомирській установі виконання покарань № 8, Київському слідчому ізоляторі, Харківському слідчому ізоляторі, Чернівецькому слідчому ізоляторі та Чернігівському слідчому ізоляторі (переповненість, цвіль та бруд в камерах, неналежна якість харчування, відсутність або обмежених доступ до душу, відсутність засобів особистої гігієни, відсутність або низька якість постільної білизни, відсутність доступу до свіжого повітря, пасивне куріння, відсутність або недостатня тривалість фізичних вправ на свіжому повітрі тощо), а також інших порушень Конвенції.

- **Визнано порушення ст. 3 Конвенції** у зв'язку з неналежними умовами тримання під вартою **та ст. 13 Конвенції** з огляду на відсутність у національному законодавстві ефективного засобу юридичного захисту відносно відповідних скарг (за заявами всіх заявників).
- **Визнано порушення п. 3 ст. 5 Конвенції** у зв'язку з надмірною тривалістю тримання під вартою під час досудового розслідування (по справі першого заявника – 4 р. 5 міс. та 17 дн.; четвертого – більше ніж 5 р. 4 міс. (з них більше 1 р. 10 міс. під домашнім арештом); *ключові недоліки*: здійснення провадження без належної ретельності протягом періоду тримання під вартою; необґрунтованість та повторюваність мотивів, наведених судами в ході розгляду справи; рішення про тримання під вартою щодо кількох осіб).
- **Визнано порушення п. 5 ст. 5 Конвенції** за заявою першого заявника з огляду на відсутність права на відшкодування шкоди за порушення п. 3 ст. 5 Конвенції у національній правовій системі (відсутність або недостатня компенсацію за незаконний арешт або тримання під вартою).
- **Визнано порушення п. 1 ст. 6 Конвенції** у зв'язку з надмірною тривалістю кримінального провадження (по справі першого заявника – 5 р. 8 міс. та 11 дн., дві інстанції; третього – 6 р. 4 міс. та 11 дн., дві інстанції; четвертого – більше ніж 5 р. 11 міс. та 3 дн., перша інстанція) **та порушення ст. 13 Конвенції** з огляду на відсутність у національному законодавстві ефективного засобу юридичного захисту відносно відповідних скарг.

Розмір сатисфакції: 9 800 євро, 7 500 євро, 9 800 євро, 9 800 євро, 7 500 євро, 3 100 євро та 6 700 євро відшкодування *матеріальної та моральної шкоди* першому-сьомому заявникам або їх родичам відповідно, по 250 євро відшкодування *судових та інших витрат* першому та четвертому заявникам.

Ключові слова: умови тримання під вартою, тривалість тримання під вартою, тривалість кримінального провадження

17. Мещеряков проти України (*Meshcheryakov v. Ukraine*) від 24.09.2026, заява № 27003/16

У 2008 році щодо заявника та дев'ятьох інших осіб було розпочато кримінальне провадження за підозрою у фіктивному підприємництві та ухиленні від сплати податків у складі організованого злочинного угрупування. Спочатку заявник перебував під вартою. Пізніше суд змінив запобіжний захід на заставу із зобов'язанням не залишати м. Київ та здати паспорти, а пізніше на зобов'язання не змінювати місце проживання, яке, зрештою, скасував. У жовтні 2018 року провадження щодо заявника було закрито у зв'язку зі спливом строків давності.

При цьому, у 2007–2008 роках суд надав дозвіл на прослуховування телефонних розмов заявника. У 2018 році його адвокату було відмовлено у доступі до відповідних ухвал у зв'язку із закінченням строку їх зберігання. Водночас, у 2022 році Київський апеляційний суд повідомив, що ці документи були знищені після початку повномасштабного вторгнення Росії в Україну.

- **Визнано порушення п. 1 ст. 6 Конвенції**, оскільки тривалість кримінального провадження, яке тривало близько 9 років і 11 місяців у слідчих органах та судах двох інстанцій, була надмірною та не відповідала вимозі розумного строку. Суд визнав, що кримінальне розслідування було досить складним у зв'язку з тим, що йшлося про організоване злочинне угруповання, яке складалося з десяти осіб і здійснювало свою діяльність у кількох регіонах. Проте затримки у провадженні не були спричинені заявником. Натомість, суди двічі повертали справу до прокуратури для додаткового розслідування. При цьому, щодо першого випадку суду першої інстанції знадобилося чотири роки, щоб ухвалити таке рішення. Крім того, матеріали справи не свідчили про проведення суттєвих слідчих дій після повернення справи до прокуратури.
- **Відхилено як явно необґрунтовану скаргу заявника за ст. 2 Протоколу № 4 до Конвенції** на заборону залишати місце проживання протягом понад чотирьох з половиною років та вилучення паспорта. По-перше, що паспорт було повернуто заявнику більш ніж за шість місяців до подання заяви до Суду. По-друге, заявника звинувачували у приналежності до організованого злочинного угруповання, злочині, що карається позбавленням волі на строк до 12 років. Хоча відповідні обмеження впливали на сімейне життя заявника, не було доказів, що родичі не могли його відвідувати у м. Київ. При цьому, Суд вважав обґрунтованими відмови заявнику відвідувати родичів, оскільки вони проживали на непідконтрольних Уряду України територіях. До того ж, національний суд змінив запобіжний захід з застави на зобов'язання не залишати місце проживання та скасував запобіжний захід незабаром після цього, хоча кримінальне провадження все ще тривало. Отже, Суд дійшов висновку, що органи влади забезпечили справедливий баланс між суспільним інтересом у належному проведенні кримінального провадження та правом заявника свободу пересування за обставин цієї справи.
- **Відхилено як явно необґрунтовану скаргу заявника за ст. 8 до Конвенції** на неможливість зустрітися з членами своєї родини та взяти участь у поминальній вечері після смерті своєї бабусі. Суд зазначив, що тримання заявника під вартою завершилося більш ніж за шість місяців до подання заяви, а подальша заборона залишати м. Київ (в т.ч. відвідати бабусю в Росії) була законною, переслідувала легітимну мету запобігання порушенням правопорядку чи вчиненню злочинів і була пропорційною. Крім того, не було доказів того, що родичі не могли відвідувати заявника за місцем проживання.
- **Визнано порушення ст. 8 Конвенції.** Суд звернув увагу на суперечливу інформацію щодо дати знищення ухвал, якими було надано дозвіл на прослуховування: у 2018 році Київський апеляційний суд повідомив, що їх знищено у 2013 році, тоді як у 2022 році зазначив, що їх знищено у 2022 році. За таких обставин Уряд не навів вагомих підстав для відмови адвокату заявника в доступі до цих ухвал у 2018 році. Крім того, у зв'язку із знищенням ухвал Суд не міг перевірити, чи було прослуховування санкціоновано за результатами належного судового контролю із забезпеченням справедливого балансу між конкуруючими інтересами.

Розмір сатисфакції: 3 100 євро відшкодування *моральної шкоди* заявнику та 1 000 євро відшкодування *судових та інших витрат* на рахунок представника заявника.

Ключові слова: право на свободу пересування, дозвіл на прослуховування телефонних розмов, гарантії судового контролю

18. Кравченко та Слабецький проти України (*Kravchenko and Slabetskyy v. Ukraine*) від 24.09.2026, заяви №№ 7725/25, 23340/25

- **Визнано порушення п. 3 ст. 5 Конвенції** у зв'язку з надмірною тривалістю тримання під вартою за відсутності достатніх та відповідних підстав (по справі першого заявника – 2 р. та 6 дн.; другого – 5 міс. та 12 дн.; ключові недоліки: відсутність аналізу можливості застосування інших запобіжних заходів для забезпечення явки на судове засідання; недостатньо ретельне здійснення провадження, що призвело до надмірної тривалості тримання під вартою; непереконливість підстав, наведених судами; недостатня обґрунтованість та повторюваність аргументації, яку наводили суди у ході розгляду справи).

Розмір сатисфакції: 1 300 євро та 600 євро відшкодування *матеріальної та моральної шкоди* першому та другому заявника відповідно, а також по 250 євро відшкодування *судових та інших витрат* кожному.

Ключові слова: надмірна тривалість тримання під вартою за відсутності достатніх та релевантних підстав

2. Ухвали щодо неприйнятності

19. Тофанюк та інші проти України (*Tofanyuk and others v. Ukraine*) від 02.07.2026, заяви №№ 19396/21, 2212/25, 15010/25

- ЄСПЛ **відхилив як явно необґрунтовані скарги заявників за ст. 3 Конвенції** щодо стверджуваних неналежних умов тримання під вартою (брак особистого простору й свіжого повітря, неналежні санітарні умови, відсутність приватності під час користування туалетом, бруд, цвіль, гризуни та комахи в камерах тощо), а також **за ст. 13 Конвенції** щодо відсутності ефективних засобів юридичного захисту. Уряд надав матеріали та фотографії, які спростовували скарги заявників, тоді як останні не обґрунтували свої твердження та не заперечили доводи Уряду, а лише повторили свої скарги. Щодо одного із заявників Уряд вказав загальну площу камери (14,8 м^2 на трьох осіб) без вирахування площі санвузла, проте з фотографій не вбачалось, що санвузол зменшував особистий простір заявника до менш ніж 4 м^2. Суд дійшов висновку, що переповненості в камері не було доведено, а сукупний вплив інших умов тримання під вартою не досягав мінімального рівня суворості, необхідного для визнання поводження нелюдським або таким, що принижує гідність, відповідно до ст. 3 Конвенції

  Суд також відхилив як подані з пропуском встановленого строку скарги двох заявників щодо умов тримання в інших камерах, де вони перебували задовго до звернення до Суду (за 10 років та 7 місяців), а також скаргу одного із заявників за **п. 1 та 3 ст. 5 Конвенції** щодо затримання без попередньої ухвали суду. Скаргу останнього за п. 5 ст. 5 Конвенції відхилено, оскільки не було встановлено порушення інших положень цієї статті.

20. Маслова проти України (*Maslova v. Ukraine*) від 07.07.2026, заява № 62947/14

Заявниця скаржилася, що у 2014 році її квартиру в м. Донецьк було зруйновано внаслідок військових дій українських органів влади, а національні засоби юридичного захисту були їй недоступні.

- ЄСПЛ **визнав неприйнятними скарги** заявниці за ст. 6, ст. 8 і ст. 13 Конвенції та ст. 1 Протоколу № 1 до Конвенції **у зв'язку з невичерпанням національних засобів юридичного захисту**. Суд зазначив, що Україна запровадила правові механізми та створила спеціалізовані підрозділи для розслідування обстрілів у подібних справах, а переміщені з м. Донецька суди продовжували працювати та були доступними. Проте заявниця, попри регулярні поїздки на підконтрольну Уряду України територію, не намагалася звернутися до них. З огляду на обставини справи Суд не знайшов підстав відступити від висновків у справі *Рященцева та інші проти України* (див. також Бюлетень № 3/2025), яка стосувалася подібних питань. Крім того, Суд зазначив, що держава не могла нести відповідальність за відсутність ефективного розслідування, оскільки заявниця жодним чином не співпрацювала зі слідчими органами в межах розпочатого у 2018 році кримінального провадження та не надала жодних доказів.

  Скаргу щодо вимушеного переміщення Суд відхилив як необґрунтовану, оскільки заявниця не надала доказів фактичного переселення.

21. Савченко проти України (*Savchenko v. Ukraine*) від 09.07.2026, заява № 37855/19

У березні 2018 року заявницю, яка на час подій була народним депутатом України, взяли під варту за підозрою у терористичній діяльності. У січні 2019 року обвинувальний акт було направлено до суду. У зв'язку з низкою відводів суддів та відсутністю суддів з допуском до державної таємниці виникла необхідність визначення підсудності справи. У лютому 2019 року Чернігівський апеляційний суд, вирішуючи питання про направлення справи до Верховного Суду для визначення підсудності, продовжив строк тримання заявниці під вартою на два місяці. Київський апеляційний суд, якому

згодом було передано питання підсудності, відмовив у розгляді клопотання заявниці про звільнення, оскільки розгляд цього питання виходив за межі його повноважень. Її звільнили після закінчення встановленого строку тримання під вартою.

Заявниця стверджувала, що тримання під вартою з 15 лютого до 15 квітня 2019 було незаконним, оскільки законодавство дозволяло обирати або продовжувати цей захід лише під час досудового розслідування чи судового розгляду, а на той момент розслідування вже завершилося, а судовий розгляд ще не розпочався.

- ЄСПЛ **відхилив як явно необґрунтовані скарги заявниці за п. 1 ст. 5 Конвенції** на незаконність тримання її під вартою на підставі ухвали Чернігівського апеляційного суду.

  Суд зазначив, що для оцінки дотримання п. 1 ст. 5 Конвенції слід чітко розмежовувати *ex facie* недійсні ухвали про тримання під вартою (до прикладу, ухвали, винесені судом, що перевищив свої повноваження, або у випадку, коли заінтересована сторона не була належним чином повідомлена про судове засідання) та ухвали про тримання під вартою, які є *prima facie* дійсними та чинними, доки вони не будуть скасовані судом вищої інстанції. Ухвала про взяття під варту має вважатися *ex facie* недійсною, якщо недолік в ухвалі становив «грубе та явне порушення» у винятковому значенні, якого цьому поняттю надає практика Суду.

- За законодавством апеляційний суд загалом має повноваження переглядати та змінювати рішення про тримання під вартою, ухвалені слідчим суддею, обирати цей запобіжний захід або продовжувати його строк після завершення досудового розслідування. Чернігівський апеляційний суд послався на відповідні положення Кримінального процесуального кодексу України, а його відповідь на аргументи захисту була вмотивованою. Київський апеляційний суд ухвалив протилежні рішення та відмовив розглядати клопотання про звільнення, як таке, що виходить за межі його повноважень. Хоча обґрунтування цих судових рішень було стислим, самого лише цього факту було недостатньо для визнання порушення права заявниці на свободу. Навіть якщо ухвала Чернігівського апеляційного суду про продовження строку тримання під вартою мала процесуальні недоліки, вони не могли вплинути на законність цієї ухвали по суті.

  Щодо скарги заявниці за ст. 6 і ст. 13 Конвенції, Суд розглянув їх за п. 4 ст. 5 Конвенції та відхилив як явно необґрунтовані. Заявниця та її захисник брали участь у засіданні щодо тримання її під вартою, а Чернігівський апеляційний суд розглянув її аргументи та належно обгрунтував своє рішення. Щодо відсутності можливості оскаржити рішення апеляційного суду, Суд нагадав, що п. 4 ст. 5 Конвенції не зобов'язує держави запроваджувати більше ніж одну інстанцію для перевірки законності тримання під вартою та розгляду клопотань про звільнення.

  Скарга за ст. 18 Конвенції не виходила за межі тверджень про порушення інших положень Конвенції, тому, на думку Суду, окремого питання за цією статтею не виникло.

22. Панков проти України (*Pankov v. Ukraine*) від 03.09.2026, заява № 24201/17

У 2009 році заявник придбав у приватної особи автомобіль, який уже був зареєстрований в Україні. Він був його третім. Згодом органи влади вилучили автомобіль та скасували його реєстрацію, оскільки спочатку він був ввезений до України у 2006 році за режимом тимчасового ввезення, але в подальшому зареєстрований на підставі недостовірних або підроблених документів без сплати необхідних митних зборів.

Суди постановили повернути автомобіль заявнику, але відмовили у поновленні реєстрації. Вони визнали, що заявник був добросовісним набувачем, а його вина щодо будь-яких порушень митного законодавства не була доведена.

У 2013 році адміністративні суди задовольнили позов заявника, і у 2014 році автомобіль знову було зареєстровано. Проте, у 2016 році касаційний суд скасував відповідне рішення, зазначивши, що несплата митних платежів, недоліки чи підроблення документів є підставою для відмови в реєстрації або її скасовування, незалежно від того, чи є власником транспортного засобу імпортер або наступний покупець. Органи влади знову зняли автомобіль з обліку.

- ЄСПЛ **відхилив скаргу** заявника за ст. 1 Протоколу № 1 до Конвенції **у зв'язку із зловживанням правом на подання індивідуальної заяви** в розумінні п. 3 (a) ст. 35 Конвенції.

  Суд нагадав, що свідоме надання неправдивої або неповної інформації, яка вводить в оману, може становити зловживання правом на

подання індивідуальної заяви, особливо якщо приховані обставини стосуються суті справи, а заявник не надав належного пояснення.

Заявник не повідомив Суду про повторну реєстрацію автомобіля на його ім'я у 2014 році та подальший його продаж у 2016 році пану Т., який в свою чергу перепродав його Л. (до скасування реєстрації касаційним судом). Вказані факти заявник визнав лише після подання Урядом заперечень. Суд вважав непереконливими пояснення заявника про те, що такі факти були несуттєвими, оскільки, як стверджувалось, у 2026 році договори купівлі-продажу були розірвані, а сплачені суми повернуті покупцям. Упущені факти не були технічними деталями чи другорядними обставинами. Вказані обставини стосувалися самої суті скарги, зокрема права власності заявника на автомобіль, яким, як стверджувалось, він не міг користуватися. Ці обставини мали істотне значення для оцінки статусу заявника як потерпілого, причинно-наслідкового зв'язку між діями держави та стверджуваною шкодою, а також можливого присудження справедливої сатисфакції.

Крім того, Суд звернув увагу, що розірвання обох договорів відбулося наступного дня після остаточного зняття транспортного засобу з обліку. При цьому, надані договори про розірвання не були нотаріально посвідчені чи зареєстровані, як того вимагав Цивільний кодекс України, а заявник не надав пояснень з цього приводу та доказів повернення коштів і автомобіля.

На момент остаточного скасування реєстрації автомобіль законно належав третій особі, Л., тому заявник не мав очевидного юридичного обов'язку розривати попередній договір із Т. або нести наслідки зняття автомобіля з обліку.

З огляду на вказане Суд дійшов висновку, що заявник свідомо надав неповну інформацію, яка вводила його в оману. Така поведінка була несумісною з метою права на подання індивідуальної заяви, гарантованого ст. 34 Конвенції.

Ключові слова: зловживанням правом на подання індивідуальної заяви до ЄСПЛ, надання неповної інформації Суду про суттєві обставини

23. Асланова проти України (*Aslanova v. Ukraine*) від 03.09.2026, заява № 40455/18

У 2014–2015 роках суди ухвалили рішення про стягнення із заявниця, директора товариства з обмеженою відповідальністю, значних сум заборгованості перед приватною компанією та банками. У межах об'єднаного виконавчого провадження на її майно було накладено арешт, а із заробітної плати здійснювалися відрахування.

У 2017 році суд першої інстанції відмовив у задоволенні заяви державного виконавця про тимчасове обмеження права заявниці на виїзд з України до виконання зобов'язань. Проте, у 2018 році апеляційний суд встановив обмеження, оскільки заявниця ухилялася від виконання судових рішень, не надала достовірної інформації про свої доходи та майно, не повідомила про місцезнаходження автомобіля та не з'являлася за викликами державного виконавця.

- ЄСПЛ **відхилив скаргу** заявниці за ст. 2 Протоколу № 4 до Конвенції **у зв'язку із зловживанням правом на подання індивідуальної заяви в розумінні п. 3 (a) ст. 35 Конвенції.** Заявниця, інтереси якої представляв адвокат, не повідомила Суд у встановлений строк про важливі для справи обставини та не надала переконливих пояснень з цього приводу. Зокрема, Уряд повідомив, що у 2019 році обмеження на виїзд з України було скасовано. У 2024 році було встановлено нове обмеження, яке скасовано у 2025 році. Заявниця також не повідомила Суду про свої численні поїздки на тимчасово окуповану територію України та за кордон, зокрема під час дії обмеження, встановленого у 2018 році. Вказані події стосувалися самої суті скарги заявниці. Вони впливали на оцінку наявності, тривалості, масштабу та безперервності стверджуваного втручання у право на свободу пересування, а також статусу заявниці як потерпілої. При цьому, у відповідь на запит Суду у 2024 році про нові обставини її адвокат повідомила, що таких не відбулось. З огляду на вказане Суд дійшов висновку, що поведінка заявниці була несумісною з метою права на подання індивідуальної заяви, гарантованого ст. 34 Конвенції.

Ключові слова: зловживанням правом на подання індивідуальної заяви, надання неповної інформації Суду про суттєві обставини

24. ТОВ «Західна енергетична група» проти України (*Zakhidna Energetychna Grupa, TOV v. Ukraine*) від 10.09.2026, заява № 8276/21

Компанія-заявниця спеціалізується на виробництві електроенергії. У 2015 році законом було запроваджено «зелені тарифи» (фіксовані пільгові ціни на електроенергію з відновлюваних джерел), гарантовано їх незмінність до 2030 року та викуп усієї виробленої енергії. Покладаючись на вказані гарантії, компанія із залученням кредитних коштів збудувала сонячну електростанцію, ввела в експлуатацію її першу чергу та отримала відповідну ліцензію. Проте, в липні 2020 року Верховна Рада України з економічних і технічних причин внесла зміни до законодавства, якими знизила «зелені тарифи». У зв'язку з цим компанія уклала договір купівлі-продажу електроенергії з державним підприємством за новими, нижчими цінами.

Компанія-заявниця скаржилася, що зміни до законодавства негативно вплинули на її господарську діяльність та призвели до непередбачуваного і непропорційного зменшення прибутку.

- ЄСПЛ **відхилив як неприйнятну скаргу** компанії за ст. 1 Протоколу № 1 до Конвенції **у зв'язку з невичерпанням національних засобів юридичного захисту**. Компанія не зверталася до жодного національного органу і вперше порушила відповідне питання саме перед Судом. Вона стверджувала, що порушення випливало безпосередньо із закону, тож ефективного засобу юридичного захисту не існувало. На її думку, оскаржити неконституційність закону в Конституційному Суді України можна було лише після розгляду справи національними судами всіх інстанцій, однак Конституція України не зобов'язувала суди дотримуватися принципів необхідності та пропорційності у справах щодо майнових прав. У цьому зв'язку Суд наголосив, що встановлений Конвенцією механізм має субсидіарний характер відносно національних систем захисту прав людини. Сумніви компанії в ефективності доступних їй національних засобів захисту не звільняли її від обов'язку ними скористатися. Крім того, нічого не перешкоджало їй порушити перед національними судами питання необхідності й пропорційності втручання в її майнові права.

25. Микитась проти України (*Mykytas v. Ukraine*) від 10.09.2026, заява № 45849/20

У жовтні 2019 році чоловіку заявниці, М., колишньому народну депутату України та керівнику державної будівельної компанії, було повідомлено про підозру у привласненні, розтраті майна або заволодінні ним шляхом зловживання службовим становищем. Вищий антикорупційний суд встановив заставу в розмірі 5,5 млн грн., яку Апеляційна палата збільшила до 80 млн грн. Заявниця внесла заставу, проте у зв'язку з недотриманням М. одного із визначених обов'язків суд постановив звернути у дохід держави 30 млн грн.

У травні 2020 року суд змінив запобіжний захід на домашній арешт і постановив повернути заявниці решту застави (50 млн грн.). Згодом за клопотанням прокурора суд наклав арешт на такі кошти для забезпечення можливої конфіскації, у разі визнання М. винним. Зазначалось, що відповідні кошти перебували у спільній сумісній власності подружжя.

Заявниця оскаржила арешт, посилаючись на угоду про поділ майна, за якою вона отримала 5,5 млн грн. на банківський рахунок та 76,5 млн грн. готівкою.

Суд зменшив суму арештованих коштів до 25 млн грн, визначивши її як частку М. Суд зазначив, що закон дозволяє поділ майна без розірвання шлюбу, однак це має відбуватися добросовісно, а не з метою ухилення від виконання зобов'язань щодо одного з подружжя. З огляду на час укладення угоди та її односторонній характер (що передбачав відмову М. від значної частини у майні подружжя без будь-якої видимої вигоди), суд дійшов висновку, що угода становила зловживання правами з метою захисту активів від арешту та конфіскації.

- ЄСПЛ **відхилив скаргу заявниці за ст. 7 Конвенції як несумісну *ratione materiae* з положеннями Конвенції у значенні п. 3 (a) ст. 35**. Звернення застави в дохід держави не могло вважатися «покаранням» у значенні ст. 7 Конвенції. Кримінальне провадження здійснювалося щодо чоловіка заявниці, М., а не її самої. Застосований захід мав на меті забезпечити у кримінальному провадженні поведінку чоловіка заявниці, а не її власну. Хоча дійсно захід мав значні фінансові наслідки, цього самого по собі було недостатньо для

визнання його «покаранням» щодо заявниці.

- Суд також відхилив **як явно необґрунтовану скаргу заявниці за ст. 1 Протоколу № 1 до Конвенції. Суд визнав, що** оскільки кошти, принаймні частково, належали заявниці, звернення застави в дохід держави та арешт коштів становили заходи контролю за користуванням її майном. Водночас, він не виявив жодного помилкового або свавільного застосування судами відповідного законодавства, положення якого не були недоступними чи непередбачуваними.

  Щодо звернення застави в дохід держави Суд зазначив, що такий захід переслідував легітимну мету забезпечення належного здійснення кримінального провадження. Національні суди встановили порушення М., покладених на нього обов'язків. М. зустрічався зі своїми співпідозрюваними та надсилав їм повідомлення з погрозами, що підтверджувалося численними свідками та відеодоказами. Суди також спростували твердження заявниці про необізнаність щодо можливих наслідків порушення М. покладених на нього обов'язків: на момент внесення застави вона знала зміст ухвал. Крім того, заявниця мала можливість викласти свої аргументи в межах змагального провадження, а суд зменшив суму звернення в дохід держави з метою дотримання принципу пропорційності.

  Щодо арешту коштів на банківському рахунку заявниці, такий захід мав тимчасовий характер, а національні суди перевірили його законність і пропорційність та розглянули відповідні доводи заявниці. Проаналізувавши угоду про поділ майна подружжя, суди дійшли висновку, що вона мала на меті уникнення можливої конфіскації. Суд не виявив ознак свавілля чи необґрунтованості в оцінці судів.

Ключові слова: право на мирне володіння майном, звернення застави в дохід держави, арешт коштів у спільній сумісній власності подружжя

26. Пінчук проти України (*Pinchuk v. Ukraine*) від 17.09.2026, заява № 11053/23

У 2017 році заявниця оскаржила в адміністративному суді рішення Міністерства юстиції України про скасування державної реєстрації її права власності на квартиру, яку після цього було продано М. Верховний Суд закрив провадження, визнавши спір приватноправовим і таким, що підлягає розгляду у порядку цивільного судочинства.

Заявниця звернулася з аналогічним позовом до Міністерства в порядку цивільного судочинства, проте у 2022 році Верховний Суд залишив без змін рішення апеляційного суду про відмову у його задоволенні. Суди встановили, що спір щодо квартири виник між заявницею та М. і стосувався речових прав на майно, а Міністерство було неналежним відповідачем. При цьому, заявниця не заявляла про заміну відповідача чи залучення М. як співвідповідача.

- ЄСПЛ відхилив **як явно необґрунтовану скаргу** заявниці **за п. 1 ст. 6 Конвенції щодо доступу до суду.** Заявниця мала доступ до суду, який міг вирішити її спір щодо права власності, проте не подала позов до належного відповідача. Решту скарг Суд відхилив, оскільки вони не відповідали критеріям прийнятності або не свідчили про порушення прав і свобод, закріплених у Конвенції або протоколах до неї.

27. Гетьманчук та інші проти України (*Getmanchuk and others v. Ukraine*) від 17.09.2026, заяви №№ 15347/25, 15352/25, 15354/25, 15356/25

- ЄСПЛ **відхилив як явно необґрунтовані скарги** заявників **за ст. 1 Протоколу № 1 до Конвенції** щодо скасування їхнього права власності на земельні ділянки. Як вбачалось з матеріалів справи, національний орган влади перевищив свої повноваження, коли змінив статус ділянок, які ще з 1993 року були предметом різних спорів та судових проваджень. Вони були розташовані поблизу лісів, а наявні фотографії свідчили про відсутність ознак їх використання для садівництва. Крім того, заявники, як фахівці у галузі лісового господарства, знали або мали знати, що такі ділянки належали до охоронюваних земель, і їхнє право власності на них могло бути скасовано.

28. Новицький проти України (*Novytskyy v. Ukraine*) від 24.09.2026, заява № 9694/19

За твердженням заявника, у 2003 році він придбав у компанії «Б.» складське приміщення, однак договір купівлі-продажу не був нотаріально посвідчений чи зареєстрований. Компанія «Б.» заперечувала факт продажу. У 2010 році суд першої інстанції задовольнив позов заявника до бюро технічної інвентаризації про реєстрацію його права власності на приміщення. У березні 2011 року апеляційний суд за скаргою компанії скасував рішення суду першої інстанції та відмовив у задоволенні позову. Заявник стверджував, що дізнався про рішення апеляційного суду лише у 2017 році, однак Верховний Суд відхилив його скаргу у зв'язку з пропущенням встановленого строку.

Крім того, у 2009–2019 роках заявник безуспішно ініціював щонайменше 11 інших проваджень щодо визнання права власності на складське приміщення.

- ЄСПЛ **відхилив як явно необґрунтовану скаргу заявника за п. 1 ст. 6 Конвенції** щодо стверджуваного порушення принципу рівності сторін у зв'язку з неповідомленням про апеляційну скаргу компанії «Б.».

  Суд зазначив, що заявник не повідомив про відхилення національними судами в паралельних провадженнях його позовів щодо визнання договору купівлі-продажу дійсним. Суди посилалися на висновок експерта, відповідно до якого підпис в договорі виконав не директор компанії «Б.», а інша особа. Водночас, Суд не вважав за необхідне встановлювати наявність у заявника наміру ввести його в оману, оскільки скарга в будь-якому разі була неприйнятною. Зокрема, Уряд надав докази, які свідчили, що 22.02.2011 заявника було поінформовано про апеляційне провадження телефонограмою, що відповідало ст. 33 Кодексу адміністративного судочинства України, в чинній на час подій редакції. Хоча заявник це заперечував, з огляду на існування спору із компанією щодо дійсності договору він мав розумно передбачати, що вона оскаржить рішення. Відповідно, він мав виявляти належну обачність та стежити за ходом своєї справи. Однак, після ухвалення рішення на його користь у 2010 році заявник не звертався до адміністративних судів з цього приводу. Крім того, він ознайомлювався з матеріалами справи в паралельних провадженнях, в яких містилась інформація про скасування рішення 2010 року. За таких обставин держава не могла нести відповідальність за неможливість подати заявником заперечення на апеляційну скаргу компанії.

  Суд також не визнав свавільною чи явно необґрунтованою відмову Верховного Суду в поновленні строку на касаційне оскарження, оскільки заявник не навів поважних причин несвоєчасного подання скарги.

3. Ухвали про вилучення заяв з реєстру справ

29. Доброміль проти України (*Dobromil v. Ukraine*) від 03.09.2026, заява № 4841/17

У 2016 року суди визнали заявника, митного брокера, винним у порушенні митних правил, оскільки він подав від імені приватної компанії дві митні декларації щодо партій імпортованої гречаної крупи, зазначивши код товару із нижчою ставкою ввізного мита 10 %, а не належного коду зі ставкою 20 %. Суд наклали на нього штрафи на загальну суму близько 19 тис. євро та постановив конфіскувати товари. Апеляційний суд залишив відповідні рішення без змін. В ході виконавчого провадження щодо конфіскації товари були знищені.

Заявник скаржився за п. 1 ст. 6 Конвенції та ст. 1 Протоколу № 1 до Конвенції та стверджував, що накладені на нього санкції були незаконними, оскільки він не вчиняв правопорушення, а розмір штрафів у будь-якому разі був надмірним.

- ЄСПЛ **вилучив заяву з реєстру справ на підставі п. 1 (c) ст. 37 Конвенції**, оскільки подальший її розгляд не був виправданим. Заявник не був власником конфіскованих товарів, тому Суд визнав майном у розумінні ст. 1 Протоколу № 1 до Конвенції лише суми накладених на нього штрафів. Водночас, Уряд повідомив, що заявник їх не сплатив, а тримісячні строки пред'явлення виконавчих документів до примусового виконання сплинули ще у

2016 році. Крім того, у матеріалах справи була відсутня інформація про відкриття виконавчих проваджень, переривання чи поновлення цих строків або застосування до заявника будь-яких заходів примусового характеру. Суд не вважав, що сама можливість поновлення пропущеного строку становила реальну загрозу примусового стягнення із заявника штрафів, тим більше, що органи влади з такою заявою не зверталися.

Крім того, заявник не поніс матеріального тягаря у зв'язку з конфіскацією товарів, оскільки господарські суди відхилили позов компанії-імпортера про відшкодування збитків. Заявник також не довів, що рішення національних судів мали для нього конкретні майнові наслідки, зокрема через завдання шкоди його професійній репутації.

4. Окремі справи, комуніковані Уряду України

30. Чирук проти України (*Chyruk v. Ukraine*) від 21.09.2026, заява № 47491/19

У 2018 року заявник, військовослужбовець, оскаржив в адміністративному суді накази про пониження його в посаді та виведення в розпорядження командира, видані після застосування до нього запобіжних заходів за підозрою в незаконному застосуванні вогнепальної зброї під час відпустки. Він також вимагав стягнення заборгованості із грошового забезпечення. На вимогу суду військова частина не надала документи про виплати та призупинення виплати грошового забезпечення заявнику. Суд скасував оскаржувані накази, проте відмовив у стягненні заборгованості, оскільки заявник не довів, що повернувся до служби після звільнення з-під домашнього арешту.

Апеляційний суд залишив рішення без змін, зазначивши, що не зміг розглянути вимогу про стягнення заборгованості, оскільки військова частина не надала витребуваних документів. Окремою ухвалою суд зобов'язав Міністерство оборони України повідомити про притягнення до відповідальності посадових осіб, які зловживали процесуальними правами. Верховний Суд відмовив у відкритті касаційного провадження через малозначність справи.

Заявник скаржився за п. 1 ст. 6 Конвенції на порушення принципу рівності сторін.

Запитання Суду до сторін:

1. Чи був розгляд справи заявника справедливим у розумінні п. 1 ст. 6 Конвенції? Зокрема, чи було дотримано принцип рівності сторін з огляду на ненадання військовою частиною витребуваного судами наказу про зупинення виплати грошового забезпечення? Чи вплинуло це на можливість заявника ефективно викласти свою позицію в національних судах?
2. Чи мав заявник доступ до суду, враховуючи, що апеляційний суд у постанові та в окремій ухвалі зазначив, що не міг розглянути вимогу про стягнення грошового забезпечення через ненадання військовою частиною витребуваного документа?

ІІ. Рішення Європейського суду з прав людини проти інших держав

за період 01.07.2026 – 30.09.2026

1. Убеда та інші проти Італії (*Ubeda and others v. Italy*) від 02.07.2026, заява № 9993/24

Заявниця та її двоє неповнолітніх дітей (другий та третій заявники) є громадянами Франції.

У 2021 році заявниця подала скаргу до поліції на батька своїх дітей та колишнього співмешканця, Г.П., громадянина Італії. Вона стверджувала, що він застосовував до неї та її дітей фізичне та психологічне насильство. Вона також зазначала, що він піддавав її сексуальному насильству, а також створював атмосферу терору та економічного насильства. На прохання заявниці її разом із дітьми розмістили у притулку. Спочатку прокуратура клопотала про закриття провадження, але зрештою у 2024 році справу Г.П. було передано до суду. Перше судове засідання не відбулося.

В цей час заявниця подала позов з вимогою про надання їй виключного права опіки над дітьми, позбавлення Г.П. батьківських прав, дозволу на виїзд з Італії та стягнення аліментів. У 2024 році суд у справах неповнолітніх позбавив Г.П. батьківських прав, однак щодо клопотання про дозвіл покинути притулок та оселитися у Франції не виніс жодного рішення.

Заявники залишили притулок у липні 2024 року.

- ЄСПЛ встановив, що органи влади оперативно відреагували на повідомлення про домашнє насильство, відкрили кримінальне провадження, а наступного місяця влаштували заявницю з дітьми до притулку. Однак хоча це й запобігло можливій ескалації насильства, на заявників було покладено значно важчий тягар, ніж на Г.П., до якого не застосували жодних заходів. Крім того, органи влади не здійснювали регулярної оцінки пропорційності такого розміщення та не розглядали можливість застосування альтернативних заходів, таких як, наприклад, надання їм сімейного житла або надання дозволу на переїзд до Франції.
- При цьому, Суд дійшов висновку, що розслідування не відповідало вимогам Конвенції щодо оперативності, ретельності та ефективності. Через пів року після відкриття кримінального провадження прокурор подав клопотання про його припинення. Він назвав «поганим жартом» інцидент, під час якого Г.П. нібито приставив ніж до горла заявниці. Прокурор також вважав, що важко довести, що Г.П. усвідомлював відсутність згоди заявниці на статевий акт, адже, за його словами, «для чоловіків є нормальним долати мінімальний рівень опору, який, як правило, виявляє кожна жінка, коли втомлена від повсякденного життя, а чоловік проявляє сексуальну ініціативу».
- Суд визнав, що такі аргументи відображали сексистські погляди та стереотипну культуру. Він погодився з висновком, викладеним у доповіді GREVIO (Групи експертів Ради Європи з питань протидії насильству стосовно жінок і домашньому насильству), що подібні стереотипи можуть призводити до повторної (вторинної) віктимізації потерпілих під час розгляду справи.
- Після заперечень заявниці клопотання прокурора було відхилено та призначено додаткове розслідування. Однак на час розгляду справи Судом судовий розгляд на національному рівні так і не розпочався.
- Загалом національні органи влади не визнали складної динаміки домашнього насильства та не забезпечили реагування, пропорційного серйозності фактів, заявлених заявницею та дітьми. Отже, Суд дійшов висновку, що мало місце порушення ст. 3 та ст. 8 Конвенції щодо скарг на домашнє насильство.
- Щодо позову заявниці до суду у справах неповнолітніх, остаточне рішення про позбавлення Г.П. батьківських прав ухвалено більш ніж через три роки, тоді як інші вимоги заявниці, зокрема щодо визначення місця проживання дітей із нею одноосібно та надання дозволу на виїзд з Італії, залишалися нерозглянутими.
- Суд зазначив, що рішення суду у справах неповнолітніх, складені за заздалегідь надрукованим шаблоном, не містили жодної оцінки тверджень заявників про домашнє насильство або заяв щодо насильницької поведінки, від якої вони постраждали. Таке цілковите ігнорування посилило та подовжило страждання заявниці та утвердило її переконання, що пережите нею насильство залишилося невиявленим. Суд наголосив на необхідності чіткої оцінки звинувачень у домашньому насильстві, їхньої достовірності та суті, а також сумісності відповідної поведінки з правами на опіку та спілкування з дітьми. Жодне з цих міркувань не було відображено в обґрунтуванні ухвалених судових рішень.
- У період з 2022 по 2024 рік суд у справах неповнолітніх отримав численні звіти від державних служб, у яких висловлювалася глибока стурбованість відносно серйозного

впливу на дітей тривалої невизначеності щодо стосунків із батьком та перебування у притулку. Попри це, рішення про позбавлення Г.П. батьківських прав було ухвалено лише у травні 2024 року, без будь-якого посилання на найкращі інтереси дітей. Національні суди також не діяли з належною оперативністю та ретельністю при винесенні остаточного рішення.

- Крім того, трирічне перебування дітей у притулку, де вони проживали у кімнаті площею 15 м^2 та з огляду на правила зазнавали значних та невиправданих обмежень у повсякденному житті, негативно позначалося на їхньому психологічному та фізичному благополуччі і призвело до суттєвого обмеження їхніх фундаментальних прав і свобод.
- З огляду на вказане Суд дійшов висновку, що також мало місце порушення ст. 8 Конвенції у зв'язку з бездіяльністю суду у справах неповнолітніх щодо вирішення питань опіки та тривалим перебуванням заявників у притулку.

Розмір сатисфакції: по 15 000 євро відшкодування *моральної шкоди* кожному заявнику.

Ключові слова: неефективне розслідування домашнього насильства, сексизм, пропорційні заходи

2. Гранд Орієнте Італії проти Італії (*Grande Oriente d'Italia v. Italy*) від 07.07.2026, заява № 29550/17, Велика Палата

Справа стосувалася обшуку приміщень італійської масонської асоціації за розпорядженням парламентської слідчої комісії. Під час обшуку було вилучено численні паперові і цифрові документи, зокрема списки з іменами та іншими персональними даними понад 6 000 членів асоціації. Парламентська слідча комісія розслідувала проникнення мафії до масонських лож з огляду на відомості, що з'явилися в низці кримінальних проваджень. Обшук було проведено після відмови асоціації надати список своїх членів. Оскарження постанови про обшук та вилучення документів було безрезультатним.

У 2024 році палата ЄСПЛ одноголосно встановила порушення ст. 8 Конвенції з огляду на відсутність доказів або обґрунтованої підозри щодо причетності асоціації до обставин, які розслідувалися, що могли б виправдати проведення обшуку, широкий та невизначений обсяг постанови про обшук, а також відсутність достатніх гарантій, зокрема незалежного та неупередженого перегляду оскаржуваного заходу.

- ЄСПЛ постановив, що обшук та вилучення майна становили втручання у право асоціації на повагу до «житла» відповідно до ст. 8 Конвенції.
- В контексті законності втручання Суд зазначив, що ст. 82 Конституції Італії та Закон № 87 від 2013 року «Про створення парламентської слідчої комісії з питань мафії та інших злочинних об'єднань, зокрема іноземних» забезпечували належну правову основу для здійснення комісією слідчих повноважень, підпорядковуючи їх тим самим обмеженням, що й повноваження судових органів. Така правова база та відповідна судова практика були доступними та передбачуваними.
- Застосований захід переслідував кілька легітимних цілей, таких як національна безпека, економічний добробут країни, запобігання заворушенням і захист суспільства шляхом «запобігання злочинам».
- Щодо пропорційності втручання, Суд зазначив, що національне законодавство надавало парламентським слідчим комісіям повноваження призначати обшуки, які традиційно належали судовим органам. Водночас, парламентські розслідування, на відміну від кримінальних чи адміністративних проваджень, не мали на меті встановлення факту вчинення правопорушень, визначення відповідальності чи накладення санкцій, а слугували збору інформації, вивченню суспільних процесів та за потреби ініціювання законодавчих змін парламентом. Тому Суд оцінював втручання не за стандартами, які традиційно застосовуються до обшуків і вилучень, а з урахуванням особливостей парламентського розслідування.
- Слідчі повноваження парламентських комісій випливали з конституційних функцій парламенту та були «складовою парламентського контролю». Саме через слідчі комісії обидві палати парламенту отримували інформацію, необхідну для формування політики або оцінки заходів уряду. Як зазначила Венеційська комісія (*amicus curiae*), такі комісії дають змогу розслідувати конкретні події чи ситуації, щоб забезпечити демократичну політичну підзвітність і підвищити прозорість та ефективність уряду та адміністрацій. В системі Італії їхні повноваження регулювалися відповідними

положеннями Кримінального процесуального кодексу (щодо, наприклад, показань свідків, обшуків, вилучень або судово-медичних експертиз, які можуть сприяти збиранню доказів), однак за усталеною національною судовою практикою застосовувалися з урахуванням характеру, ролі і функції слідчих комісій в рамках конституційної архітектури. Оскільки такі комісії є політичними органами, що уособлюють парламент відповідно до Конституції («*ope constitutionis*»), їхня діяльність є проявом автономії парламенту та втіленням його волі.

- На думку Суду, парламентська автономія виявляється у визначенні законодавчим органом мандата слідчих комісій, а також у визначенні самими комісіями напрямів розслідування, організації заходів із встановлення фактів і заслуховування осіб, збиранні та аналізі отриманих документів та інформації, підготовці звітів та законодавчих, адміністративних чи інших пропозицій для сприяння у діяльності парламенту. У цих питаннях національні парламенти мають користуватися широкою свободою розсуду.
- Однак у випадках, коли парламентські комісії вдаються до примусових процесуальних дій, здатних безпосередньо вплинути на конвенційні права третіх осіб, свобода розсуду, якою користується держава щодо парламентської автономії, неминуче звужується і має супроводжуватися гарантіями, сумісними з принципом верховенства права.
- Помилково вважати, що широкі слідчі повноваження комісій виправдані вже тим, що ними користується парламентська слідча комісія, без урахування потенційно серйозних наслідків для прав третіх осіб. Протилежний підхід фактично надавав би парламентським комісіям майже необмежену свободу розсуду.
- З порівняльно-правового аналізу і зауважень Венеційської комісії вбачалось, що в державах, де парламентські слідчі комісії мають право ініціювати обшуки або вилучення, такі заходи потребують судового дозволу або звернення до компетентних органів прокуратури чи суду.
- У цій справі обсяг постанови про обшук і вилучення був надзвичайно широким. Вона передбачала отримання списків членів масонських лож Калабрії та Сицилії за 25-річний період із зазначенням їхнього ступеня та статусу в об'єднанні, а також усіх внутрішніх рішень за відповідний період. Обшук охоплював головне приміщення асоціації та всі пов'язані з нею приміщення, а також вилучення значного обсягу документів, комп'ютерів та, загалом, ІТ-обладнання. З огляду на масштаб заходів та кількість осіб, яких вони стосувалися (приблизно 6 000 чинних і колишніх членів лож), їхні наслідки для асоціації та її членів могли бути особливо серйозними.
- Закон 2013 року не визначав меж повноважень комісії щодо проведення обшуків, а посилання на норми кримінального процесуального кодексу не було достатнім за відсутності будь-якого механізму контролю. Таким чином, комісія мала право діяти на власний розсуд, який, до того ж, був надзвичайно широким і не підлягав попередньому дозволу чи контролю. Крім того, не було спростовано твердження асоціації про продовження зберігання копій вилучених документів у архівах парламенту, що дозволялось законодавством протягом усього строку існування комісії. За таких обставин Суд дійшов висновку, що застосування комісією примусових заходів мало особливо серйозні наслідки для асоціації.
- При цьому, передбачені національним законодавством гарантії у своїй сукупності не могли вважатися достатніми *ex ante* гарантіями щодо рішення про обшук та вилучення документів. Гарантії проти можливих зловживань, на які посилався Уряд, застосовувалися лише під час проведення обшуку та після його завершення, а отже, не мали *ex ante* характеру, тобто не давали змоги заздалегідь встановити обмеження, наскільки це було виправдано, щодо обсягу та інтенсивності втручання у право асоціації на повагу до її «житла».
- Крім того, національне законодавство не передбачало інших процесуальних гарантій, характерних для діяльності парламентських слідчих комісій, таких як ухвалення рішень щодо примусових заходів кваліфікованою більшістю голосів, здійснення головою комісії або незалежною особою функцій омбудсмана з нагляду за провадженням, а також отримання судового дозволу. В цьому контексті Суд звернув увагу на практику інших держав-членів Ради Європи, де спеціально уповноважені органи або парламентські структури забезпечують справедливість процедур, дотримання конституційних прав осіб та внутрішніх правил діяльності комісій.
- На додаток, в Італії не існувало засобів юридичного захисту, які дозволяли б здійснити *ex post facto* перегляд оскаржуваних заходів.

- Згідно з усталеною практикою Суду, здійснення державної влади не є абсолютним, а має відповідати концепціям «ефективної політичної демократії» та «верховенства права». «Парламентська автономія може бути правомірно реалізована лише відповідно до верховенства права». Сама по собі вона не може виправдовувати відсутність будь-яких процедурних гарантій проти ризику зловживань та свавілля. Треті особи повинні мати можливість звернутися до компетентного органу, суду чи іншого неупередженого органу щодо перегляду оскаржуваного заходу у разі ймовірного порушення прав, закріплених у Конвенції. Вибір такого органу чи інституції має залишатися на розсуд кожної держави-члена. Це може бути як суд, так і, зокрема, парламентський орган, уповноважений здійснювати *ex ante* контроль або *ex post* перегляд.
- Суд дійшов висновку, що втручання в право асоціації на повагу до її житла не супроводжувалося достатніми гарантіями від зловживань і свавілля, відповідно, не могло вважатися необхідним у демократичному суспільстві. Отже, мало місце порушення ст. 8 Конвенції.

Ключові слова: право на повагу до житла, межі повноважень парламентських слідчих комісій, необмежена дискреція органу влади

3. Кавала проти Туреччини № 2 (*Kavala v. Türkiye (No. 2)*) від 25.08.2026, заява № 2170/24, Велика Палата

Заявник – турецький бізнесмен, співзасновник низки неурядових організацій та рухів громадянського суспільства у сферах прав людини, культури, соціальних досліджень, історичного примирення та охорони довкілля. З жовтня 2017 року він перебуває під вартою за обвинуваченнями, пов'язаними з протестами в парку Гезі в м. Стамбул у 2013 році та спробою військового державного перевороту у 2016 році.

У 2019 році ЄСПЛ у справі *Kavala v. Turkey* встановив порушення п. 1 та п. 4 ст. 5 Конвенції, а також ст. 18 Конвенції у поєднанні з п. 1 ст. 5 Конвенції у зв'язку з відсутністю обґрунтованої підозри, яка б виправдовувала арешт та тривале тримання заявника під вартою, та вказав на необхідність негайного його звільнення.

У лютому 2020 року суд присяжних виправдав його у справі щодо подій у парку Гезі. Однак, того ж дня заявника затримали в рамках розслідування спроби державного перевороту, а проти суддів, які ухвалили виправдовувальний вирок, порушили дисциплінарне провадження.

Згодом виправдовувальний вирок було скасовано. У квітні 2022 року заявника було засуджено до довічного позбавлення волі за спробу насильницького повалення уряду та насильства під час подій в парку Гезі. Подальше звернення до Конституційного Суду було безуспішним.

У липні 2022 року Велика Палата ЄСПЛ встановила, що Туреччина не виконала свого зобов'язання за п. 1 ст. 46 Конвенції.

- ЄСПЛ відхилив заперечення Уряду щодо невичерпання національних засобів юридичного захисту. Заявник понад вісім з половиною років послідовно використовував усі доступні засоби, однак його скарги до Конституційного Суду (у червні 2022 року щодо попереднього ув'язнення, а у жовтні 2023 року щодо ув'язнення на підставі остаточного вироку) розглядалися понад чотири роки та понад два роки й дев'ять місяців відповідно. Ці строки видавалися явно надмірними з огляду на конкретні обставини справи. На думку Суду, процедурна інертність Конституційного Суду при розгляді двох заяв призвела до того, що захист, наданий на національному рівні, перетворився на теоретичне та ілюзорне право, яке надавало заявнику, у кращому разі, лише невизначену перспективу відшкодування та не відповідало мінімальним вимогам щодо оперативності, які мав забезпечувати національний засіб юридичного захисту для того, щоб бути ефективним, тим самим виявившись нездатним забезпечити своєчасне вирішення справи. Суд наголосив, що цей висновок стосувався лише обставин цієї справи і не ставив під сумнів ефективність конституційної скарги загалом.
- Суд дійшов висновку, що кримінальні обвинувачення, затримання та засудження заявника в тій мірі, в якій вони ґрунтувалися на діях, безпосередньо пов'язаних з правозахисною діяльністю та участю в подіях у парку Гезі, становили втручання у його права на свободу вираження поглядів і свободу мирних зібрань, гарантовані ст. 10 та ст. 11 Конвенції.

- Ст. 312 Кримінального кодексу передбачала покарання у вигляді довічного позбавлення волі з обтяжуючими обставинами за спробу повалення уряду із застосуванням сили та насильства. При цьому, суд присяжних не встановив, що заявник особисто вчиняв насильницькі дії, брав у них безпосередню участь або підбурював до них. Натомість, його було визнано винним на підставі висновку, що він відіграв ключову роль у плануванні, координації або керівництві подіями у парку Гезі, а в контексті колективних дій відповідальність може поширюватися на будь-яку особу, яка мала вирішальний вплив на перебіг подій або зробила істотний внесок у їхній перебіг. Суд присяжних визнав сукупність факторів (які самі по собі не є караними та входять у сферу реалізації прав, передбачених Конвенцією), зокрема громадянську активність, лобіювання, міжнародні контакти або організаційну та фінансову підтримку ненасильницьких демонстрацій, достатніми для встановлення об'єктивної сторони злочину, передбаченого ст. 312 Кримінального кодексу.
- Таке тлумачення непрямо поклало на заявника кримінальну відповідальність за акти насильства, вчинені третіми особами, за відсутності будь-якої прямої участі, підбурювання чи сприяння з його боку. Ґрунтуючись переважно на стверджуваному впливі або ролі заявника в громадському русі, без аналізу причин насильства та індивідуальної відповідальності його виконавців, цей підхід створював явно непропорційний кримінально-правовий тягар для представників громадянського суспільства та становив неприйнятне втручання у свободи, гарантовані Конвенцією.
- Крім того, таке тлумачення могло мати особливо серйозний стримуючий ефект на реалізацію свобод, закріплених у ст. 10 та ст. 11 Конвенції. Перспектива притягнення до кримінальної відповідальності та довічного ув'язнення з обтяжуючими обставинами могла відлякувати від участі у мирних протестах або їх логістичної, фінансової чи інтелектуальної підтримки не лише правозахисників та представників громадянського суспільства, а й пересічних громадян. Крім того, виникав ризик *ex post facto* кримінального переслідування учасників протестів через окремі прояви насильства під час зібрань, тим самим підпорядковуючи реалізацію прав на свободу вираження поглядів та мирних зібрань обов'язку щодо підтримання абсолютного громадського порядку, що суперечило усталеній практиці Суду та могло позбавити ст. 10 та ст. 11 Конвенції їх практичної дії.
- З огляду на вказане Суд дійшов висновку, що спосіб тлумачення ст. 312 Кримінального кодексу національними судами призвів до непередбачуваного розширення сфери її застосування та не забезпечувало необхідного мінімального захисту від свавільного втручання. Відтак, втручання не було «передбаченим законом», що **становило порушення ст. 10 та ст. 11 Конвенції**.
- Щодо аргументації національних судів, Суд зазначив, що незважаючи на посилання на сукупність доказів, вони не пояснили, яким чином відповідні елементи підтверджували зв'язок між діями заявника та насильством під час подій у парку Гезі. Відсутність аналізу причинно-наслідкового зв'язку, в той час, як склад інкримінованого злочину передбачав застосування сили та насильства, була суттєвим недоліком. Крім того, суд першої інстанції формально відмовив у допиті ключових свідків, про який клопотав захист, а суди вищих інстанцій не забезпечили ефективного перегляду цих недоліків, обмежившись підтвердженням його висновків. Нарешті, вирок переважно ґрунтувався на контекстуальних та недостатньо індивідуалізованих висновках, які заявник фактично мав спростувати, замість доведення стороною обвинувачення всіх елементів складу злочину поза розумним сумнівом. Такий підхід викликав серйозні сумніви щодо загальної справедливості судового розгляду.
- Отже, Суд дійшов висновку, що у цій справі питання, пов'язані із застосуванням національного законодавства, виходили за межі оцінки індивідуальної кримінальної відповідальності заявника або встановлення *corpus delicti* – питань, які, в принципі, належали до компетенції національних судів. Отже, національні суди застосували довільне тлумачення закону, що призвело до явно необґрунтованого результату.
- Щодо незалежності та безсторонності суду Суд встановив сукупність обставин, які викликали обґрунтовані сумніви в об'єктивного спостерігача. По-перше, порушення дисциплінарного розслідування щодо суддів, які у 2020 році виправдали заявника, могло чинити стримуючий тиск на суддів і, в ширшому сенсі, підривати судову незалежність під час подальшого розгляду справи. Відповідні сумніви посилювалися

тим, що справа заявника неодноразово передавалася від одного суду до іншого, на вирішальному етапі у розгляді справи брав участь суддя, який раніше мав тісні зв'язки з правлячою партією, а представники виконавчої влади у неодноразових публічних заявах зображували заявника винним ще до винесення остаточного рішення. Суд також звернув увагу на неналежний розгляд аргументів захисту, а також врахував структурні недоліки забезпечення суддівської незалежності в Туреччині, зокрема щодо призначення, переведення й дисциплінарної відповідальності суддів.

- Суд дійшов висновку, що виявлені недоліки не лише виходили за межі окремих процесуальних порушень, а відображали глибоке погіршення судового контексту та у сукупності порушили саму суть права заявника на справедливий судовий розгляд. Отже, **мало місце порушення п. 1 ст. 6 Конвенції**.
- Суд також визнав свавільним тримання заявника під вартою з 2019 року до 2022 року через відсутність обґрунтованої підозри та легітимної мети. Органи влади використовували ті самі докази (які Суд вже визнав недостатніми), змінюючи правову кваліфікацію обвинувачень, щоб забезпечити подальше тримання заявника під вартою. Позбавлення волі після засудження у 2022 року також було незаконним, оскільки ґрунтувалося на вироку, ухваленому внаслідок явної відмови у правосудді. Отже, весь період позбавлення волі заявника з 2019 року **порушував п. 1 ст. 5 Конвенції**.
- Крім того, справа заявника вписувалася в ширший контекст кримінального переслідування політичних опонентів, правозахисників і журналістів за надмірно широко сформульованими обвинуваченнями. З огляду на наявну інформацію Суд встановив поза розумним сумнівом, що заходи органів влади щодо заявника насправді мали приховану мету. По-перше, про це свідчили висновки попереднього рішення Суду у справі *Kavala v. Turkey* щодо затримання заявника з прихованою метою змусити його замовкнути та залякати представників громадянського суспільства. Подальше кримінальне провадження не надало жодних нових, конкретних та вагомих доказів, здатних розвіяти занепокоєння, висловлені Судом щодо справжньої мети кримінального переслідування. По-друге, вирок заявнику ґрунтувався на припущеннях, які були здебільшого контекстуальними та недостатньо індивідуалізованими, а у об'єктивного зовнішнього спостерігача виникали сумніви щодо незалежності та неупередженості судів, які розглядали справу (висновки зазначені вище за п. 1 ст. 6 Конвенції). По-третє, неодноразові публічні заяви щодо вини заявника, зроблені найвищими державними органами задовго до завершення судового розгляду, сприяли створенню атмосфери політичного та медійного тиску, що могло вплинути як на видимість, так і на реальну незалежність та неупередженість відповідних судів. По-четверте, слідчі органи не намагалися встановити фактичну причетність заявника до актів насильства, а брали до уваги дії, які по суті були пов'язані з громадянською, громадською та політичною діяльністю заявника.
- Крім того, ця справа вказувала на інструменталізацію кримінального права шляхом послідовних судових проваджень, перекваліфікацій та неодноразових затримань, наслідком чого стало обходження основних процесуальних гарантій та нейтралізація авторитету судових рішень як на національному, так і на міжнародному рівні.
- Усі ці обставини свідчили про те, що вжиті владою заходи переслідували приховану мету, а саме придушення плюралізму та обмеження свободи політичних дебатів, що лежить в самій основі концепції демократичного суспільства та європейського громадського порядку.
- За таких обставин Суд дійшов висновку, що **мало місце порушення ст. 18 Конвенції**.
- Крім того, засудження за ст. 312 Кримінального кодексу виключало умовно-дострокове звільнення та обмеження виконання покарання, і не існувало механізму перегляду покарання, який би дозволяв переглянути вирок з урахуванням змін у особистому становищі заявника або ступеня небезпеки, яку він становив. За цих обставин Суд наголосив, що **несумісність зі ст. 3 Конвенції** виникла вже в момент винесення вироку щодо довічного позбавлення волі.
- **Щодо індивідуальних заходів за ст. 46 Конвенції** Суд вважав, що держава-відповідач зобов'язана забезпечити звільнення заявника у найкоротший можливий строк. Кримінальне засудження заявника слід було вважати недійсним, відповідно до Конвенції. Тому держава-відповідач була зобов'язана якнайшвидше вжити всіх належних заходів для усунення

його наслідків та ефективного виправлення встановлених порушень, зокрема через механізм поновлення провадження.

- Щодо загальних заходів, Суд вважав, що справа заявника була показовим прикладом системної проблеми кримінального переслідування політичних опонентів, правозахисників та журналістів за злочини відповідно до кримінальних норм, сфера застосування яких у багатьох випадках тлумачилася надто широко або штучно розширювалася. Виявлені порушення також засвідчили структурні недоліки забезпечення гарантій незалежності та неупередженості судової влади, які, ймовірно, сприяли здійсненню виконавчою владою прямого чи непрямого впливу на певні судові рішення, особливо у політично чутливих справах.
- У цьому контексті Суд наголосив на необхідності вдосконалення механізмів призначення, розподілу справ та дисциплінарного покарання суддів, зміцнення передбачених законом гарантій щодо перебування на посадах та забезпечення ефективного виконання рішень вищих судів. Суд також наголосив на необхідності запобігання будь-якій інструменталізації кримінального провадження для цілей, відмінних від неупередженого відправлення правосуддя. У цьому зв'язку він зазначив, що надмірне застосування попереднього тримання під вартою, використання широких кримінальних кваліфікацій та порушення послідовних кримінальних справ можуть свідчити про зловживання «апаратом репресій» держави. Така практика вимагала запровадження ефективних процесуальних гарантій дотримання принципів законності, необхідності та пропорційності, а також щоб вони не могли використовуватися як засіб тиску або нейтралізації реалізації основних прав.
- Суд також підкреслив важливість повного виконання рішень Конституційного Суду для забезпечення верховенства права та ефективності індивідуальних скарг. Водночас ст. 46 Конвенції зобов'язує держави забезпечувати повне, своєчасне й ефективне виконання остаточних рішень Суду. Цю вимогу було важко узгодити з тим фактом, що на національному рівні провадження, пов'язані з виконанням рішення Суду, не розглядалися в порядку пріоритету, що може затягнути та поглибити вже встановлене порушення фундаментальних прав.
- Крім того, держава мала вжити законодавчих заходів для усунення системної проблеми, пов'язаної з відбуванням довічного ув'язнення без права дострокового звільнення за відсутності механізму, що гарантував би реальну перспективу умовно-дострокового звільнення.

Розмір сатисфакції: 70 000 євро відшкодування *моральної шкоди*.

Ключові слова: довільне тлумачення кримінального закону, кримінальна відповідальність без визначення індивідуальної вини, інструменталізація кримінального права, кримінальне переслідування з метою придушення плюралізму та свободи вираження поглядів

4. Манкус проти Литви (*Mankus v. Lithuania*) від 01.09.2026, заява № 25336/22

У 2011 році заявника було засуджено за надання неправдивих показань та оштрафовано. У 2012 році його прийняли на службу до органів внутрішніх справ, однак у 2013 році звільнили через судимість за умисний злочин. Після погашення судимості у 2014 році заявника поновили на службі, хоча органам влади було відомо про його попереднє засудження. У 2019 році заявника повторно звільнили через невідповідність вимозі бездоганної репутації. Національні суди визнали звільнення законним.

У 2021 році Конституційний Суд визнав неконституційною безстрокову заборону служби для осіб, засуджених за будь-який умисний злочин, незалежно від погашення судимості. Однак, після відновлення провадження Вищий адміністративний суд знову відмовив заявнику в поновленні на службі, оскільки з моменту засудження минуло недостатньо часу. Після внесення змін до законодавства у 2022 році заявника знову прийняли на службу до органів внутрішніх справ, а у квітні 2023 року до Служби громадської безпеки.

- ЄСПЛ постановив, що звільнення заявника становило втручання у його право на повагу до приватного життя у розумінні ст. 8 Конвенції.
- Щодо законності втручання Суд зазначив, що на момент поновлення заявника у 2014 році п. 2 (1) ст. 9 Статуту органів внутрішніх справ забороняв приймати на службу осіб, засуджених за умисний злочин, незалежно

від погашення судимості. У 2021 році Конституційний Суд визнав відповідне положення неконституційним. Однак на момент, коли Вищий адміністративний суд після відновлення провадження ухвалював рішення у справі заявника, законодавець ще не врегулював питання вимоги щодо бездоганної репутації співробітників, засуджених за умисний злочин, в тому числі щодо їх диференціації. У зв'язку з цим Вищий адміністративний суд зосередився на тому, чи відновив заявник бездоганну репутацію у розумінні загальної вимоги ст. 9 Статуту, яка залишалася чинною. Такий підхід відповідав доктрині Конституційного Суду, згідно з якою питання застосування права, які не були вирішені законодавцем, можуть вирішувати суди під час розгляду відповідних спорів.

- Водночас, Суд висловив сумнів щодо відповідності критерію «якості закону» п. 1 (10) ст. 72 Статуту, який передбачав звільнення співробітника в разі виявлення обставин, що свідчили про відсутність у нього бездоганної репутації (тобто коли вони не були відомі на момент прийняття офіцера на службу). У 2019 році заявника звільнили саме на цій підставі, хоча органи влади вже знали або повинні були знати про його судимість ще під час повторного поновлення на службі у 2014 році. На думку Суду, виникало питання, чи встановлювало законодавство достатньо чіткі межі повноважень органів влади та належний захист від свавілля. Проте, остаточно це питання Суд розглянув в контексті необхідності втручання в демократичному суспільстві.
- Суд визнав, що втручання переслідувало легітимну мету, а саме захист прав інших осіб, національної безпеки та громадського порядку.
- Щодо пропорційності, Суд нагадав, що кримінальне провадження та засудження можуть спричиняти певні наслідки для приватного життя особи, а ст. 8 Конвенції не гарантує загального права на працевлаштування, доступ до державної служби або вибір певної професії. У цій справі йшлося про вступ на службу, до співробітників та кандидатів на посади якої, відповідно до національного законодавства та судової практики, висувалися особливо високі вимоги щодо репутації з урахуванням специфіки відповідної діяльності. При цьому, заявника було засуджено за умисний злочин проти правосуддя (надання неправдивих показань). Крім того, Суд взяв до уваги висновок національного суду, що з огляду на умисний характер вчиненого злочину строк, який минув після його вчинення, був недостатнім для визнання відповідного обмеження непропорційним.
- Разом з тим, державні органи діяли непослідовно. У 2012 році заявника вперше прийняли на службу, хоча органам влади було відомо про кримінальне розслідування відносно нього. У 2013 році його звільнили після виявлення судимості, однак у 2014 році знову поновили на службі без жодних пояснень, чому не враховувався факт попереднього засудження заявника. Згодом органи влади просто припустили, що поновлення могло відбутись «помилково», проте не вжили жодних заходів для з'ясування обставин цієї «помилки». Чергове звільнення з тієї самої підстави відбулось лише через чотири з половиною роки, хоча заявник ніколи не приховував своєї судимості. У цьому контексті Суд наголосив на важливості забезпечення принципу належного врядування, який вимагає, щоб органи влади діяли своєчасно, належним чином і, перш за все, послідовно у випадках, коли йдеться про питання суспільного інтересу, зокрема коли справа стосується фундаментальних прав людини.
- Суд врахував, що до виконання заявником службових обов'язків зауважень не було, а тривала служба після поновлення могла сформувати в нього обґрунтовані очікування щодо продовження професійної діяльності. Зокрема, після чергового поновлення на службі у 2022 році заявнику надавали соціальні гарантії та зарахували попередній стаж служби під час визначення заробітної плати, що свідчило на користь його належної службової діяльності та репутації.
- З огляду на вказане Суд дійшов висновку, що спосіб застосування положень Статуту органів внутрішніх справ до заявника був непослідовним і не забезпечив йому належного захисту від свавілля. Національні суди не навели належних і достатніх підстав для звільнення та не забезпечили справедливого балансу між правом заявника на повагу до приватного життя й необхідністю захисту суспільних інтересів. Фактично Вищий адміністративний суд визнав «юридично нерелевантною» ту обставину, що про судимість заявника було відомо або мало бути відомо на момент його поновлення на посаді у 2014 році, при цьому, не з'ясував причин, з яких органи влади її тоді не врахували.

- Таким чином, Суд вважав, що втручання у право заявника на повагу до його приватного життя, яке охоплювало його професійну діяльність, не було необхідним у демократичному суспільстві. Отже, **мало місце порушення ст. 8 Конвенції**.

Ключові слова: право на приватне життя, звільнення зі служби у зв'язку з судимістю, принцип належного врядування, непослідовність дій органів влади

5. Брунелл та МакАрдл проти Королівства Нідерланди (*Brunell and McArdle v. the Netherlands*) від 01.09.2026, заява № 30395/20

У 2009 році на дамбі одного з амстердамських каналів у сміттєвих мішках та валізі було знайдено розчленоване тіло чоловіка, відомого у кримінальних колах, якого розшукували органи влади Ірландії. Слідчі органи встановили, що його вбили в квартирі у м. Роттердам. Затриманий X, який мешкав у цій квартирі із заявниками (також розшукувані особи), заявив, що саме вони вчинили вбивство, діючи в порядку самооборони, поки X виходив купити алкоголь. X також детально описав роль кожного із них трьох у подальших подіях, зокрема, щодо прибирання квартири, приховування тіла та виїзду до Франції, щоб потім вирушити до Англії.

Заявників заарештували й обвинуватили в умисному вбивстві, вчиненому за попередньою змовою групою осіб, а також у співучасті в приховуванні тіла. У суді першої інстанції вони заперечували причетність до злочинів. Заявники визнали, що жили разом з X, проте стверджували, що ніколи не зустрічали потерпілого і не були присутні під час убивства. Суд першої інстанції, дослідивши протокол допиту X, визнав, що його показання були недостатньо достовірними для встановлення поза розумним сумнівом винуватості заявників у вбивстві. Зокрема, суд зауважив, що X вказав на заявників лише після ознайомлення з матеріалами справи та даними про місцезнаходження телефонів. З них вбачалось, що того вечора ненадовго залишав квартиру саме перший заявник, а не X. Відтак, суд першої інстанції виправдав заявників за обвинуваченням у вбивстві, однак визнав винними у приховуванні тіла.

Апеляційний суд, спираючись на показання свідка X, скасував виправдовувальний вирок та визнав заявників винними у вченні умисного вбивства (без попередньої змови) та в приховуванні тіла. При цьому, клопотання сторони захисту про допит X та першого заявника було відхилено як недостатньо обґрунтоване, оскільки свідка X уже допитував слідчий суддя. Верховний Суд залишив рішення апеляційного суду без змін.

- ЄСПЛ повторив, що важливим аспектом справедливості кримінального провадження є можливість обвинуваченого допитати свідків у присутності судді, який ухвалюватиме рішення у його справі. Ця вимога має особливе значення у випадках, коли достовірність і надійність показань свідка ставляться під сумнів. Таким чином, принцип безпосередності є важливою гарантією в будь-якому кримінальному провадженні, у якому спостереження суду за поведінкою та оцінка достовірності його показань можуть мати істотні наслідки для обвинуваченого.
- У випадках, коли апеляційний суд уповноважений розглядати справу як з питань факту, так і з питань права та здійснювати повний перегляд питання про винуватість чи невинуватість заявника, він не може, з огляду на вимоги справедливості судового розгляду, вирішувати ці питання без безпосереднього дослідження доказів, зокрема вирішальних показань свідків, які він має намір уперше оцінити у спосіб, несприятливий для обвинуваченого.
- У цій справі апеляційний суд відхилив клопотання другого заявника про допит свідка X, оскільки свідка вже допитував слідчий суддя у присутності сторони захисту. Водночас, апеляційний суд переглянув питання про винуватість заявників, спираючись насамперед на надані заявниками докази, а також показання свідка X. Він визнав показання X достовірними, оскільки їх важливі аспекти підтверджувалися об'єктивними матеріалами, зокрема даними про місцезнаходження мобільних телефонів, пересування учасників подій та виявленням ДНК другого заявника і потерпілого на бензопилі, використаній для розчленування тіла.
- Однак, на думку Суду, зазначені матеріали мали обмежену доказову силу стосовно вирішальних питань у цій справі. Вони могли лише підтвердити перебування заявників у квартирі. Вони не давали безпосереднього уявлення про те, що відбувалося всередині

приміщення, не дозволяли відтворити послідовність подій, які призвели до смерті потерпілого, або встановити індивідуальні ролі чи відповідальність причетних осіб. За відсутності інших доказів встановлення винуватості заявників залежало насамперед від достовірності та надійності показань X, які, таким чином, мали вирішальне значення для справи.

- Скасовуючи виправдовувальний вирок, апеляційний суд здійснив повторну оцінку фактичних обставин справи та винуватості заявників, спираючись на показання ключового свідка, але не допитав його особисто, хоча суд першої інстанції поставив достовірність цих показань під серйозний сумнів. Тобто апеляційний суд не мав можливості безпосередньо оцінити достовірність показань свідка, що суперечило принципу безпосередності та підірвало справедливість провадження загалом.

Отже, **мало місце порушення п. 1 ст. 6 Конвенції**.

Ключові слова: право на справедливий судовий розгляд, допит ключового свідка, принцип безпосередності дослідження доказів

6. Сільві Валле проти Франції (*Sylvie Vallée v. France*) від 03.09.2026, заява № 13598/21

Заявниця перебувала у шлюбі з паном С. Подружжя придбало квартиру та земельну ділянку, на якій було збудовано будинок. Обидва об'єкти нерухомості перебували у спільній сумісній власності подружжя.

Пан С. працював виконавчим та фінансовим керівником компанії з продажу мотоциклів. Після придбання компанії паном Б. у 2002 році відносно заявника було відкрито кримінальне провадження. Слідством встановлено, що протягом десяти років пан С. привласнив понад 675 тис. євро коштів роботодавця, які перераховувалися на спільний банківський рахунок подружжя з рахунків дочірніх компаній. Суд засудив пана С. до позбавлення волі та постановив конфіскувати обидва об'єкти нерухомості як майно, що становило непрямі доходи від злочину. Апеляційний суд залишив вирок без змін.

Заявниця звернулась з вимогою змінити вирок в частині конфіскації, обмеживши її лише часткою чоловіка у спільному майні. Апеляційний суд задовольнив її заяву, однак касаційний суд скасував відповідне рішення, оскільки правовий режим спільної сумісної власності виключає можливість збереження за тим із подружжя, хто не вчиняв злочину, прав на спільне майно, яке було повністю конфісковано та передано у власність держави.

Конфісковане майно було продано з метою відшкодування шкоди цивільній стороні.

- ЄСПЛ зазначив, що відповідно до ст. 1401 та ст. 1402 Цивільного кодексу Франції конфісковане майно належало не кожному окремо, а перебувало у спільній власності подружнього союзу. З огляду на особливості правового режиму такого майна за законодавством Франції Суд визнав, що його конфіскація становила втручання у право заявниці на мирне володіння своїм майном.
- У цьому зв'язку Суд нагадав, що відповідно до його усталеної практики конфіскація, хоча й призводить до позбавлення власності, розглядається як захід контролю за користуванням майном у розумінні п. 2 ст. 1 Протоколу № 1 до Конвенції.
- Втручання було передбачено відповідними нормами кримінального процесуального кодексу та переслідувало легітимну мету, а саме боротьбу зі злочинністю.
- Слідчий суддя відмовив у відкритті кримінальної справи відносно заявниці за браком доказів щодо її поінформованості про незаконне походження коштів у цій справі. Проте незалежно від того, наскільки заявниця була обізнана про дії свого чоловіка, вона протягом кількох років користувалася коштами, одержаними внаслідок злочину. Зокрема, національні суди встановили, що будинок, у якому вона проживала до 2021 року, було повністю відремонтовано та облаштовано за кошти, привласнені її чоловіком. Вартість ремонтних робіт перевищувала 338 тис. євро, що було неспівмірним з офіційними доходами подружжя у розмірі 3400 євро на місяць. Крім того, відповідні кошти також використовувалися для погашення іпотечних кредитів, що дало змогу подружжю заощадити значні суми.
- Обидва об'єкти нерухомості були заарештовані в листопаді 2014 року, на початку судового розслідування, однак заявниця не втратила можливості користуватися ними. Вона могла продовжувати жити у своєму будинку та здавати в оренду другий об'єкт нерухомості

протягом кримінального провадження відносно її чоловіка, яке тривало шість років.

- При цьому, на час подій законодавство не передбачало можливості для того з подружжя, кого не було засуджено, або третьої особи заявити про свої права в межах кримінального провадження. Таку прогалину було усунуто лише після завершення провадження у справі чоловіка заявниці. Відтак, заявниця не мала статусу сторони та не могла подати свої зауваження щодо арешту та конфіскації майна до судів першої та апеляційної інстанцій. Втім, вона була повністю обізнана про кримінальне провадження, арешт майна та судові рішення, а отже, могла бути присутньою на судових засіданнях і висловити свої зауваження, попри відсутність судових повісток.
- Крім того, всупереч її твердженням, заявниця мала можливість викласти свої доводи в межах ініційованого нею окремого провадження щодо повернення частини конфіскованого майна. На думку Суду, до проведення вищевказаної законодавчої реформи такий засіб юридичного захисту можна було вважати належним та ефективним для розгляду її скарг. Хоча касаційний суд скасував рішення апеляційного суду на користь заявниці, він особливо ретельно проаналізував нове для нього правове питання та пропорційність втручання.
- Щодо можливості отримання компенсації Суд зазначив, що конфіскація не завдала шкоди майну, яке належало заявниці особисто. Водночас, Цивільний кодекс Франції передбачав відшкодування за будь-які майнові збитки, яких подружній союз зазнав внаслідок злочинів, скоєних одним із подружжя, та розмір яких визначався після припинення режиму спільної сумісної власності. Заявниця могла ініціювати припинення такого режиму власності протягом життя та в такий спосіб опосередковано отримати відшкодування, право на яке було беззаперечним, що підтверджувалося рішенням касаційного суду.
- Суд дійшов висновку, що з огляду на широку свободу розсуду національних органів влади втручання у право заявниці на мирне володіння своїм майном не поклало на неї індивідуального та надмірного тягаря, а між її правами та загальними інтересами суспільства було забезпечено справедливий баланс. Отже, втручання було пропорційним легітимній меті, яка переслідувалась.

Відповідно, **порушення ст. 1 Протоколу № 1 до Конвенції не було**.

Ключові слова: майно, конфіскація майна у спільній сумісній власності подружжя

7. А.С. проти Латвії (*A.S. v. Latvia*) від 03.09.2026, заява № 9327/23

У 2016 році заявниця влаштувалася на роботу на молочну ферму, власником якої був Д.Г. Попри його пропозицію орендувати кімнату в сусідньому селі, вона прибула на ферму та наполягла на проживанні там. Сторони домовилися, що заявниця доїтиме корів двічі на день, однак письмового договору не уклали. Д.Г. на прохання заявниці купував їй продукти харчування, сигарети, телефонні картки та інші необхідні речі. Попри неодноразові звернення заявниці щодо виплати заробітної плати, Д.Г. відкладав розрахунок, посилаючись на затримку платежів від молокопереробного підприємства. Через чотири місяці він вивіз худобу та обладнання з ферми і виїхав.

Заявниця звернулася до державної інспекції праці зі скаргою на невиплату заробітної плати, яку було передано до поліції. Відносно Д.Г. було розпочато кримінальне провадження за підозрою у торгівлі людьми. Суд першої інстанції визнав його винним, однак після скасування вироку касаційним судом та направлення справи на новий розгляд апеляційний суд виправдав Д.Г. Виправдовувальний вирок набув законної сили.

- ЄСПЛ визнав застосовною ст. 4 Конвенції, оскільки заявниця подала до національних органів влади обґрунтовану скаргу, підкріплену доказами *prima facie*, щодо примусової праці або підневільного стану. Вона стверджувала, що протягом кількох місяців вона працювала без заробітної плати, проживала на території роботодавця та фактично залежала від нього в частині забезпечення харчуванням, ліками та предметами першої необхідності. Вона залишалася на фермі за обмежених практичних альтернатив.
- Законодавство Латвії прямо забороняло примусову працю на конституційному рівні та передбачало кримінальну відповідальність за торгівлю людьми, визначаючи її як вербування,

перевезення, розміщення та прийом з метою експлуатації, вчинені шляхом обману або зловживання вразливим становищем; при цьому, експлуатація прямо визначалася як примус особи до праці, утримання її в рабстві або в стані, подібному до рабства. Відповідні положення узгоджувалися з Конвенцією про боротьбу з торгівлею людьми та Директивою 2011/36/ЄС про запобігання торгівлі людьми, боротьбу з нею та захист її жертв. Крім того, кримінальне процесуальне законодавство передбачало додаткові процесуальні гарантії для потерпілих від торгівлі людьми як таких, що підлягають особливому захисту, та обов'язкове відкриття кримінального провадження за наявності відповідних підстав незалежно від скарги з боку потерпілої особи. За таких обставин Суд встановив, що в Латвії існувала правова база, яка, в принципі, могла забезпечити ефективний захист від стверджуваного заявницею поводження.

- Щодо ефективності розслідування Суд зазначив, що від початку національні органи влади розглядали справу не як звичайний трудовий спір, а Д.Г. було висунуто обвинувачення у торгівлі людьми. Кримінальне провадження було відкрито протягом кількох днів після отримання матеріалів від державної інспекції праці, а через три дні проведено огляд ферми. Таким чином, органи влади діяли з належною оперативністю.
- У межах розслідування органи влади провели значну кількість слідчих дій, зокрема неодноразово допитували заявницю та інших осіб (ветеринарного інспектора, колишнього працівника ферми, працівників молокопереробного підприємства, а також низку інших осіб, які допомагали Д.Г., зокрема, завозили необхідні речі на ферму), перевірили мобільний телефон Д.Г. та листування із заявницею, а суд першої інстанції згодом дослідив його записник, що містив записи про платежі та товари, доставлені працівникам ферми. Суд не виявив очевидних напрямів розслідування, які залишилися поза увагою. Справу розглянули суди трьох інстанцій у двох колах провадження, а заявниця мала юридичного представника та брала участь на всіх його стадіях.
- Щодо основної скарги заявниці, Суд нагадав, що виправдувальний вирок сам по собі не свідчить про порушення ст. 4 Конвенції, якщо провадження не мало істотних недоліків. Апеляційний суд під час перегляду справи зазначив, що заявниця могла вільно залишати ферму, регулярно підтримувати зв'язок зі своєю сестрою за допомогою мобільного телефону, добровільно поверталася на ферму після відвідування інших місць, а також могла просити й отримувати гроші від Д.Г. Водночас, сторона обвинувачення не довела наявності передбачених законодавством ознак вразливого становища заявниці.
- Суд також звернув увагу на оцінку апеляційним судом висновку психолога щодо знижених інтелектуальних здібностей заявниці (зокрема, прийняття рішень на рівні дев'яти-дванадцятирічної дитини). Апеляційний суд визнав висновки психолога ненадійними, оскільки вони були сформовані в контексті терапевтичних, а не судово-експертних відносин. Під час судових засідань заявниця не виявляла ознак, які могли б впливати на її здатність усвідомлювати та описувати власну ситуацію.
- З огляду на вказане Суд дійшов висновку, що провадження загалом було оперативним і ретельним та не мало істотних недоліків, які могли б перешкодити встановленню обставин справи або відповідальних осіб. Д.Г. було виправдано за результатами змагального судового провадження в межах належної законодавчої бази, а заявниця була забезпечена належними процесуальними гарантіями. Отже, порушення ст. 4 Конвенції не було.

Ключові слова: заборона примусової праці, належна правова база та ефективне здійснення розслідування стверджуваної примусової праці на фермі

8. Александрос Саввас проти Греції (*Alexandros Savvas v. Greece*) від 08.09.2026, заява № 27153/20

Заявник обіймав посаду голови апеляційного суду та претендував на посаду судді касаційного суду. Вища судова рада відмовила йому у підвищенні, зазначивши, що, попри професійні досягнення, його поведінка щодо колег та працівників суду була неналежною і створювала перешкоди для здійснення правосуддя.

Заявник оскаржив відмову до пленуму касаційного суду. Під час розгляду скарги кілька суддів висловили критичні зауваження щодо якості

його судових рішень у трудових спорах, практики написання ним рішень більшості складу суду та окремих думок, поведінки під час одного із судових засідань, коли він, як стверджувалось, образив секретаря судового засідання. Хоча заявник заперечував відповідні твердження, касаційний суд відхилив його скаргу.

Після цього заявник через судового виконавця надіслав трьом суддям позасудові заяви, у яких назвав їхні твердження неправдивими та наклепницькими, вимагав їх спростування протягом десяти днів і попередив про можливість судового захисту своєї репутації. Про заяви також було повідомлено міністра юстиції.

У зв'язку з цим дисциплінарна рада касаційного суду відкрила дисциплінарне провадження щодо заявника. Більшість опитаних суддів, працівників судів та адвокатів не підтвердили звинувачень у тому, що заявник образив працівницю суду. Водночас, дисциплінарна рада визнала зміст і форму позасудових заяв несумісними зі статусом судді та такими, що завдавали шкоди авторитету правосуддя, і відсторонила заявника від виконання обов'язків на три місяці. Рада розцінила заяви як погрози притягнути колег до відповідальності, а їх вручення через судового виконавця визначила як обтяжуючу обставину. При цьому, один із членів дисциплінарної ради висловив окрему думку щодо непропорційності накладеного стягнення. Подальше оскарження рішення було безуспішним.

- ЄСПЛ визнав, що застосоване до заявника дисциплінарне стягнення становило втручання у право на свободу вираження поглядів за ст. 10 Конвенції.
- Оцінюючи пропорційність втручання, Суд зазначив, що спірні заяви були відповіддю на критичні думки колег заявника під час процедури підвищення на посаду судді касаційного суду. У цих заявах він звинувачував колег у неправомірній поведінці та наклепі, прагнучи захиститися від зауважень, які вважав необґрунтованими, і забезпечити справедливість процедури підвищення.
- Проаналізувавши зміст заяв, Суд дійшов висновку, що використані заявником висловлювання («нечіткі», «неправдиві» та «наклепницькі») та характеристики щодо колег були близькими за своїм характером до оціночних суджень. Заявник мав вагомі підстави оскаржувати те, що вважав неточним викладом подій, оскільки не виносив рішень з питань трудового права, не затримував ухвалення рішень, а складання ним окремих думок відповідало загальноприйнятній практиці серед суддів. Він також зазначав про неврахування свідчення ключових свідків та аргументів на користь його захисту.
- Щодо тону висловлювань Суд повторив, що оцінка висловлювань судді не може обмежуватися лише тим, чи була використана мова різкою, неприємною або такою, що могла викликати невдоволення у відповідних осіб. Судді та прокурори не звільняються від зобов'язань, що випливають із їхнього обов'язку дотримуватися розсудливості: вони повинні бути обережними та розважливими у тоні та мові, а також враховувати можливі наслідки своїх слів для суддівської гідності. Надзвичайно важливо, щоб судді використовували чітку мову, аби уникнути багатозначного тлумачення, здатного підірвати довіру громадськості до системи правосуддя (див. рішення у справі *Danileț v. Romania*, Бюлетень № 4/2025).
- Спірні заяви не стосувалися здійснення заявником суддівських повноважень. Натомість, вони були відповіддю на коментарі інших суддів, висловлені ними під час виконання офіційних повноважень в рамках процедури підвищення. Попри різкість та певні перебільшення, висловлювання заявника не виходили за межі допустимого, а попередження про можливе звернення до суду лише вказувало на намір скористатися передбаченими законом засобами юридичного захисту.
- Крім того, спірні заяви не були опубліковані в медіа та не стали доступними для громадськості. Їх вручення через судового виконавця та повідомлення міністра юстиції не надавали їм публічного характеру. Таким чином, національні органи влади не оцінили ступінь впливу позасудових заяв на репутацію суддів або на авторитет судової влади загалом у спосіб, що відповідає стандартам Конвенції.
- Щодо суворості стягнення Суд зазначив, що тримісячне відсторонення від виконання обов'язків належало до суворих дисциплінарних санкцій. Дисциплінарна рада лише побіжно згадала про професійний досвід, особисті та сімейні обставини заявника. З рішення не вбачалось, чи вона зважила, *inter alia*, загальну позитивну професійну репутацію заявника та відсутність будь-яких попередніх дисциплінарних порушень, з одного боку, та засудження манери та стилю реалізації заявником свого права на критику, з іншого боку. При цьому, під час відсторонення заявник не отримував заробітної плати, а відомості про дисциплінарне стягнення було внесено в його досьє.

Хоча санкція не була найсуворішою з можливих, вона могла вплинути на подальшу кар'єру заявника та мати стримуючий ефект щодо висловлення ним критики у майбутньому у відповідь на твердження, що зачіпають його професійну репутацію.

- З огляду на вказане Суд дійшов висновку, що національні суди не навели належних і достатніх підстав для втручання та не забезпечили справедливого балансу між необхідністю збереження авторитету правосуддя, прав інших осіб і правом заявника на свободу вираження поглядів. Відтак, втручання не було необхідним у демократичному суспільстві. Отже, мало місце порушення ст. 10 Конвенції.

Ключові слова: право судді на свободу вираження поглядів, допустимі межі критики суддею висловлювань колег

9. А.А. проти Королівства Нідерланди (*A.A. v. the Netherlands*) від 08.09.2026, заява № 7481/23

Заявник уклав у Ємені шлюби з трьома жінками, від яких загалом мав 13 дітей: вісім від першого шлюбу, троє від другого та двоє від третього.

У 2018 році заявник прибув до Нідерландів та отримав дозвіл на тимчасове проживання у зв'язку із наданням притулку (пізніше – на постійне проживання). У 2019 році він звернувся до служби імміграції та натуралізації із заявою про возз'єднання сім'ї з першою дружиною та всіма тринадцятьма дітьми. На той час усі члени його сім'ї перебували в Туреччині. Органи влади дозволили возз'єднання з першою дружиною та їхніми вісьмома дітьми, однак відмовили щодо п'яти дітей від другого та третього шлюбів, оскільки багатоженство суперечить громадському порядку Нідерландів.

Заявник оскаржив відмову, посилаючись на порушення права на повагу до сімейного життя та неврахування найкращих інтересів дітей, однак національні суди залишили рішення без змін.

В цей час, друга дружина заявника отримала притулок в Нідерландах та подала заяву про возз'єднання сім'ї зі своїми дітьми, які також прибули разом з нею. На час розгляду справи ЄСПЛ рішення за заявою ще не було ухвалено.

- Суд постановив, що ст. 8 Конвенції застосовується до «сімейного життя» «позашлюбної» сім'ї так само, як і до «законної» сім'ї. Поняття «сім'ї» не обмежується виключно відносинами, що ґрунтуються на шлюбі, і може охоплювати інші *de facto* «сімейні» зв'язки, коли сторони проживають разом поза шлюбом. Дитина, народжена в таких стосунках, *ipso jure* є частиною цієї «сім'ї» з моменту та за самим фактом свого народження. Таким чином, між дитиною та її батьками існує зв'язок, що становить сімейне життя. Відповідно, Суд визнав існування сімейного життя між заявником та його п'ятьма дітьми від другого і третього шлюбів, незалежно від заборони полігамних шлюбів в Нідерландах.
- Проте Суд не міг залишити поза увагою той факт, що діти, про яких йшлося, все ж народилися в полігамних шлюбах. Заявник посилався на законність і добровільність таких шлюбів в Ємені, а також зміну суспільного ставлення до поліаморних стосунків. Проте Суд зазначив, що існує міцний консенсус серед держав-членів Ради Європи щодо заборони багатоженства без винятків щодо того, чи є воно добровільним або ж містить елементи примусу. Тому держави-члени мають широку свободу при вирішенні питання про возз'єднання батьків із дітьми, народженими в полігамних шлюбах, і при формуванні імміграційної політики не зобов'язані визнавати такі шлюби всупереч власному правовому порядку.
- Суд зазначив, що розірвання другого та третього шлюбів відповідно до законодавства Нідерландів могло б змінити правове становище заявника щодо реалізації його права на сімейне життя з п'ятьма дітьми, народженими в цих шлюбах. Однак він відмовився від пропозиції органів влади визначити, який із трьох шлюбів бажає визнати законним, наполягаючи на законності всіх трьох.
- Оцінюючи індивідуальні обставини, Суд врахував, що попри наявність непереборних перешкод для сімейного життя в Ємені, п'ятеро дітей проживали зі своїми матерями у Туреччині, де, як було встановлено національними судами, мали тимчасові дозволи на проживання, доступ до освіти

й медичних послуг. Загрози насильства щодо них або нездатності турецьких органів влади забезпечити їхній захист не було. Проблеми із психічним здоров'ям одного з дітей, за висновком психолога, були пов'язані переважно з недостатнім розумінням турецької мови. Крім того, діти від другого та третього шлюбів ніколи не були в Нідерландах і не мали жодних зв'язків із цією країною, окрім стосунків із заявником. Не було встановлено обставин, які б перешкоджали йому підтримувати контакти із дітьми або відвідувати їх у Туреччині чи в інших країнах. Заявник також не довів існування інших форм залежності дітей від нього, окрім фінансової, та не зазначив жодних труднощів, пов'язаних із їхнім проживанням окремо.

- Суд зазначив, що найкращі інтереси дитини, незалежно від її віку, не можуть бути беззаперечним аргументом для надання дозволу на в'їзд усім дітям, для яких проживання в державі-учасниці було б сприятливішим.
- З огляду на межі свободи розсуду держави Суд дійшов висновку, що національні органи влади забезпечили справедливий баланс між конкуруючими інтересами, а обставини щодо поваги до сімейного життя заявника не переважали інтереси належного здійснення імміграційного контролю та підтримання громадського порядку. Отже, порушення ст. 8 Конвенції не було.

Ключові слова: право на повагу до сімейного життя, відмова у возз'єднанні заявника із дітьми від другого та третього шлюбів у зв'язку із забороною багатоженства в Нідерландах, найкращі інтереси дитини

10. Манавідіс проти Греції (*Manavidis v. Greece*) від 15.09.2026, заява № 28849/23

Заявник, засуджений у 2022 році, на підставі ст. 6А Кодексу про пенітенціарні установи подав дві скарги на неналежні умови тримання під вартою, зокрема переповненість, недостатнє освітлення та вентиляцію, незадовільні санітарні умови, неналежне опалення, харчування та медичне обслуговування, а також обмежені можливості для дозвілля та освіти.

У 2023 році суд з питань виконання покарань відхилив першу скаргу як необґрунтовану. У 2024 році суд частково задовольнив другу скаргу, оскільки тривале обмеження особистого простору заявника нижче мінімального рівня у 3 м^2 досягло мінімального порогу тяжкості для застосування ст. 3 Конвенції. Суд постановив перевести заявника до камери з не менш як 3,14 м^2 особистого простору або до іншої установи виконання покарань протягом місяця.

Заявник вимагав відшкодування моральної шкоди у розмірі 21 000 євро (по 30 євро за кожен день перебування у неналежних умовах) та скорочення строку покарання на 61 день. Суд присудив компенсацію у вигляді скорочення строку покарання на 74,5 дня (з розрахунку один день за кожні десять днів перебування в умовах, що порушували ст. 3 Конвенції).

Оскільки не виявилось камери, яка відповідала б встановленим рішенням суду вимогам, заявника було переведено до іншої в'язниці. Прокурор також забезпечив застосування скорочення строку покарання заявника.

- У цій справі ЄСПЛ вперше оцінив ефективність запровадженого у 2022 році національного засобу юридичного захисту щодо неналежних умов тримання під вартою. Раніше Суд протягом понад двох десятиліть постановив низку рішень про порушення ст. 3 та ст. 13 Конвенції у зв'язку з відсутністю ефективного засобу юридичного захисту в таких справах.

Превентивні засоби

- Відповідно до п. 1 та 3 ст. 6А Кодексу про пенітенціарні установи (яку було внесено у 2022 році) ув'язнений може оскаржити до суду умови тримання, які не відповідають національним або міжнародним нормам і принижують людську гідність. У разі задоволення скарги суд може призначити будь-який захід, необхідний для приведення умов тримання скаржника у відповідність до таких стандартів, в тому числі переведення до іншої камери або іншої установи виконання покарань. Судові рішення є обов'язковими для керівників виправних установ, інших місць ув'язнення та державних лікарень та підлягають негайному виконанню.
- З огляду на превентивний характер цього засобу, широкі повноваження судів щодо визначення доцільних заходів, обов'язковість їхніх рішень та практику застосування, Суд дійшов висновку, що він *a priori* надає обґрунтовані перспективи належного захисту у справах щодо умов тримання під вартою

відповідно до ст. 3 Конвенції.

- Суд також зазначив, що такий засіб функціонує в рамках ширших заходів з подолання проблеми переповненості в'язниць, які за умови ефективного впровадження можуть сприяти його дієвості та довгостроковому поліпшенню умов тримання під вартою.

Компенсаційні заходи

- Відповідно до п. 4 ст. 6А Кодексу про пенітенціарні установи суд за клопотанням ув'язненого може присудити відшкодування моральної шкоди та скорочення строку покарання. Хоча закон передбачав обидві форми відшкодування, суди здебільшого застосовували одну з них і лише в поодиноких випадках обидві. При цьому встановлення порушення ст. 3 Конвенції було достатнім для визнання порушення людської гідності без необхідності доведення вини органів влади, протиправності їхніх дій за національним законодавством або здатності скаржника довести моральну шкоду за допомогою додаткових доказів.

(а) Скорочення строку покарання

- Суд нагадав, що скорочення строку позбавлення волі може становити належну компенсацію за неналежні умови тримання, якщо воно здійснюється у чіткій та вимірюваній формі. Такий захід також сприяє зменшенню переповненості в'язниць.

- Зміни до законодавства, які набрали чинності на початку 2026 року, значно посилили компенсаційний аспект цього засобу юридичного захисту, а саме замість одного дня за кожні десять днів перебування в неналежних умовах передбачено один день за кожні три-сім днів залежно від тяжкості умов (порушення). Скорочення негайно застосовується до невідбутої частини покарання незалежно від права на умовно-дострокове звільнення. Попередні обмеження щодо сукупного зарахування скорочень та максимальних меж скорочення були скасовані.

(б) Грошова компенсація

- Розмір відшкодування моральної шкоди становив від 5 до 30 євро за день залежно від тяжкості порушення. Хоча суди переважно присуджували 5 євро на день, у 2026 році з'явились рішення про присудження вищих сум (15 або 20 євро на день), коли це було виправдано обставинами. Врахувавши власну прецедентну практику, широку свободу розсуду національних органів влади, особливості правової системи та рівень життя в країні, Суд не вважав такі суми необґрунтованими.

- До того ж, суди застосовували принципи, закріплені в практиці Суду, та оцінювали конкретні обставини кожної справи (тривалість та ступінь тяжкості неналежних умов, їхній вплив на особистість та гідність заявників, а також те, чи працювали вони або проводили значний час поза камерами та чи полегшувало це їхні страждання). Наявні затримки у виплаті відшкодування на цьому етапі не могли поставити під сумнів ефективність цього засобу юридичного захисту. Крім того, присуджені суми не підлягали автоматичному зарахуванню для погашення боргів скаржників перед державою.

Відповідність стандартам ст. 3 Конвенції

- Суд відзначив позитивний розвиток відповідної національної судової практики у 2023-2026 роках; з моменту запровадження цього засобу юридичного захисту частка позитивних рішень помітно зросла, а кількість рішень з недоліками в обґрунтуванні зменшилася.

Процесуальні гарантії та вимога щодо розумного строку

- Суд зазначив, що процедура оскарження є доступною та не покладає на ув'язнених надмірного тягаря. Скаргу можна подати письмово безпосередньо до суду або через адміністрацію установи тримання, без сплати судового збору. Для ув'язнених строк звернення не обмежений, тоді як звільнені особи мають подати скаргу протягом чотирьох місяців після звільнення.

- Скарги розглядає суд, незалежний від органів пенітенціарної системи. Відсутність можливості апеляційного перегляду не порушує ст. 13 Конвенції, а покладений на скаржників тягар доказування загалом не є надмірним.

- Хоча особиста участь скаржника в засіданні є винятком, на його прохання і за наявності конкретних підстав суд може постановити доставити його для надання пояснень. Законодавство також передбачає повідомлення про засідання та можливість подати письмові пояснення щонайменше за десять днів. За умови послідовного дотримання цих гарантій та можливості ознайомитися з поясненнями адміністрації

установи і прокоментувати їх провадження забезпечує ефективну участь скаржника.

- Щодо тривалості проваджень Суд наголосив на необхідності подальшого скорочення строків розгляду скарг, оскільки превентивний захід має забезпечити оперативну допомогу особам, які перебувають у неналежних умовах. Водночас, вимоги про компенсацію не вимагають такого ж рівня оперативності, оскільки мають іншу мету.

Відсутність негативних наслідків

- Наявні у Суду матеріали не надавали достатніх підстав вважати, що ув'язнені, які скористалися превентивним засобом юридичного захисту, на практиці зазнавали каральних заходів або інших несприятливих наслідків, здатних підірвати його ефективність.

Ефективність засобу юридичного захисту у справі заявника

- Національний суд, урахувавши обставини тримання, зокрема, вплив на особистість заявника та проведення ним значної частини часу поза камерою, визнав скорочення строку покарання достатнім відшкодуванням моральної шкоди та наслідків порушення ст. 3 Конвенції. Суд погодився, що така компенсація була належною та достатньою. Неприсудження грошової компенсації та відсутність негайного звільнення заявника, засудженого до понад одинадцяти років позбавлення волі, не свідчили про відсутність практичного ефекту такого засобу захисту.
- Хоча фактично його перевели до іншої установи покарання через два з половиною місяці, така затримка не позбавляла ефективності засіб юридичного захисту, особливо з огляду на вжиті органами влади заходи для пошуку відповідних умов тримання.
- Суд дійшов висновку, що запроваджений засіб юридичного захисту, який поєднує превентивний та компенсаційний аспекти, з 2024 року є ефективним за законом та на практиці для оскарження неналежних умов тримання під вартою. Попри недоліки в окремих судових рішеннях і відмінності у строках розгляду скарг, такий засіб забезпечував обґрунтовані перспективи усунення умов, що суперечать ст. 3 Конвенції, та отримання належного відшкодування за порушення, які вже мали місце.
- Водночас Суд наголосив, що цей висновок не звільняв державу від обов'язку усунути структурні причини неналежних умов тримання під вартою, зокрема переповненість в'язниць в Греції. Тому Суд залишив за собою право переглянути висновок про ефективність засобу юридичного захисту, якщо подальші заяви виявлять стійкі недоліки в його функціонуванні.
- Оскільки у конкретній справі заявника вказаний засіб юридичного захисту виявився ефективним, Суд відхилив його скаргу за ст. 13 Конвенції як явно необґрунтовану.
- Суд також визнав неприйнятною як несумісну *ratione personae* скаргу за ст. 3 Конвенції, оскільки національний суд визнав порушення та присудив належне відшкодування, внаслідок чого заявник втратив статус жертви.

Ключові слова: ефективний засіб юридичного захисту щодо умов тримання під вартою, компенсація за неналежні умови тримання під вартою, скорочення строку покарання за неналежні умови тримання під вартою

11. "Le Syndicat GJ" проти Франції (*Le Syndicat GJ v. France*) від 3.09.2026, № 52315/22

23 червня 2022 року законний представник заявника, «Syndicat des Gilets Jaunes» (федерація профспілок працівників), подав до префектури поліції попереднє повідомлення про проведення статичної демонстрації за участю близько 50 осіб, яку він мав намір організувати з четверга, 30 червня, до суботи, 2 липня 2022 року, з 16:30 до 22:00 у парку «Жарден-де-Шан-Елізе» в Парижі. Метою зібрання було проведення публічних виступів та громадських дебатів щодо різних вимог руху, таких як заперечення економічної моделі, орієнтованої на прибуток, збереження та покращення державних послуг, а також запровадження заходів, спрямованих на зниження вартості життя.

У рішенні від 29 червня 2022 року префект поліції заборонив проведення демонстрації у визначеному місці та в зазначений час на підставі того, що вона могла спричинити порушення громадського порядку. Він вважав, що це обмеження було доцільним, необхідним та пропорційним, зокрема з огляду на пропозицію, яку заявник відхилив, провести мітинг у ті самі дати, з 14:00 до 18:00, на площі Республіки в Парижі.

У рішенні від 30 червня 2022 року відповідний суддя Адміністративного суду відхилив термінове клопотання заявника про захист однієї з основних свобод. Згодом, у рішенні від 1 липня 2022 року, відповідний суддя *Conseil d'État* залишив у силі рішення від 30 червня 2022 року.

У цій справі Європейський суд ще раз наголосив, що Договірним сторонам має бути надано ширший простір для розсуду, коли йдеться про обмеження, що стосуються часу, місця або способу проведення зібрання. Цей простір для розсуду, хоч і є широким, проте не є необмеженим і підлягає перегляду Судом, завданням якого є винесення остаточного рішення щодо сумісності оскаржуваних обмежень зі статтею 11.

У даній справі обмеження щодо демонстрації, про яке повідомив заявник, стосувалося визначеного місця та часу її проведення. Національні органи влади обґрунтували це обмеження невідповідним розташуванням місця проведення демонстрації – яке знаходилося в особливо чутливому районі, де заходи безпеки були посилені в умовах підвищеної терористичної загрози –, а також ризиком порушень громадського порядку, що випливав як із того, що очікувана кількість демонстрантів була значно більшою, ніж та, про яку спочатку повідомлялося, так і з насильства, яке затьмарювало попередні демонстрації з аналогічними вимогами.

Суд зазначив, що національні органи влади наклали обмеження щодо місця проведення демонстрації не через її близькість до Єлисейського палацу, а насамперед через те, що планування цього місця, ймовірно, ускладнювало б підтримання порядку та забезпечення безпеки на місці, особливо у разі великого напливу учасників.

Суд також зазначив, що національні органи влади встановили: заклик до проведення демонстрації, який згодом був поширений іншими акаунтами, пов'язаними з рухом «жовтих жилетів», був опублікований на сторінках заявника в соціальних мережах, охоплюючи близько 30 000 підписників. Отже, органи влади обгрунтовано могли вважати, що очікувана кількість демонстрантів буде значно більшою, ніж близько 50 учасників, заявлених заявником.

Суд також зазначив, що в оскаржуваному рішенні начальник поліції посилався на чотири нещодавні демонстрації, пов'язані з вимогами, подібними до вимог заявника, під час яких відбувалися насильницькі дії та заворушення — факти, які були встановлені національними судами. Так само демонстрації, організовані рухом «жовтих жилетів», раніше призводили до заворушень, що супроводжувалися травмами та пошкодженням майна, що викликало побоювання, що агресивні порушники порядку, не пов'язані з рухом, дізнавшись про заклик до демонстрації, можуть приєднатися до акції, організованої заявником, забезпечення безпеки якої за таких обставин було б складним.

Однак Суд раніше зазначав, що особа не втрачає права на свободу мирних зібрань внаслідок спорадичних проявів насильства чи інших караних діянь, вчинених іншими особами під час демонстрації, якщо сама ця особа залишається мирною у своїх намірах чи поведінці. Сама лише наявність ризику була недостатньою підставою для заборони заходу: при проведенні оцінки органи влади мали надати конкретні оцінки потенційного масштабу заворушень, щоб визначити ресурси, необхідні для нейтралізації загрози насильницьких зіткнень.

У цьому зв'язку Суд зазначив, що під час оцінки ризику порушень громадського порядку посилання начальника поліції на нещодавні демонстрації з вимогами, подібними до вимог заявника, були точними та кількісно обґрунтованими щодо кількості поранених співробітників сил безпеки, кількості затриманих осіб та збитків, завданих майну, зафіксованих під час цих подій. Насамперед Суд зазначив, що в контексті судового контролю за оскаржуваним заходом, яким заявник скористався двічі — у першій інстанції та в апеляційній інстанції, — обґрунтування введеного обмеження ґрунтувалося не лише на ризику насильницьких дій, а на сукупному врахуванні низки факторів, а саме: невідповідного планування визначеного місця проведення, очікування, що кількість демонстрантів перевищить кількість, про яку повідомив заявник, та встановленого ризику порушень громадського порядку, насильства та пошкодження майна.

Відповідність запропонованої альтернативи меті демонстрації – Обмеження, введене органами влади, стосувалося виключно місця та часу проведення демонстрації, і вони запропонували провести демонстрацію в ті самі дати, але в іншому місці та в інший час. Суд визнав, що пропозиція адміністративних органів щодо альтернативного місця проведення була фактором, що мав значне значення при зважуванні вимог громадського порядку та права на свободу зібрань.

Крім того, стосовно альтернативного місця, запропонованого владою, Площа Республіки розташована в самому центрі французької столиці і є епіцентром громадського життя та місцем, де традиційно проводяться демонстрації з політичних, інституційних та суспільних питань,

таких як та, про яку повідомив заявник. Вона також була втричі більшою за місце, спочатку обране заявником, що полегшувало забезпечення безпеки у разі великого напливу демонстрантів.

Таким чином, Суд визнав, що органи влади, які довели, що альтернативне місце краще підходить для забезпечення безперебійного проведення та безпеки демонстрації, надали заявнику належну альтернативу, яка не мала б жодного впливу на мету та резонанс повідомлення, яке заявник бажав донести. Враховуючи серйозність вищезазначеного ризику порушень громадського порядку, Суд дійшов висновку, що заборона демонстрації, про яку повідомив заявник, не була непропорційною щодо переслідуваних законних цілей і відповідала нагальній суспільній потребі.

Прихована перешкода для свободи зібрань – Заявник також скаржився, що, забороняючи кожну з демонстрацій, про які він подав попереднє повідомлення, національні органи влади де-факто перетворили систему попереднього повідомлення на систему попереднього дозволу, і що такий дозвіл, на думку заявника, ніколи не надавався.

Однак Суд зазначив, що це не відповідало дійсності, оскільки 19 демонстрацій, про які заявник повідомив заздалегідь, раніше були дозволені, і що заявник не був позбавлений можливості скористатися процесуальними гарантіями, які дозволяли йому ефективно оскаржувати рішення про заборону відповідних демонстрацій та домогтися перегляду пропорційності нібито втручання у здійснення його права на свободу зібрань, тим самим поєднуючи це право із запобіганням безладу чи злочинам.

Суд дійшов висновку, що, заборонивши демонстрацію у місці та в час, про які повідомив заявник, з огляду на встановлений ризик порушень громадського порядку, пов'язаних із нею, а також на труднощі із забезпеченням безпеки місця проведення зібрання з огляду на його планування та очікувану кількість демонстрантів – при цьому запропонувавши альтернативний варіант – французькі органи влади досягли справедливого балансу, відповідно до критеріїв, встановлених у практиці Суду, між законними цілями запобігання безладам та захисту прав і свобод інших осіб, з одного боку, та вимогами свободи зібрань, з іншого. Оскільки вони ґрунтували своє рішення на оцінці фактів, від якої Суд не бачив підстав відхилятися, та на відповідних і достатніх підставах, вони, отже, не перевищили межі свого розсуду в цій сфері.

Висновок: порушення не встановлено (одноголосно).

Ключові слова: право на мирне зібрання, обмеження щодо місця проведення

12. Дежоржо проти Мальти (*Degiorgio v. Malta*) від 1.09.2026, № 26602/25 та 26731/25

Справа стосується кримінального провадження проти заявників (братів) за умисне вбивство журналістки Дафни Каруани Галіції. Заявників було засуджено до сорока років позбавлення волі після укладення угоди про визнання вини та визнання ними своєї вини за всіма висунутими проти них звинуваченнями. Заявників представляли адвокати, призначені Кримінальним судом у рамках програми правової допомоги, незважаючи на заперечення заявників з цього приводу. Призначення відбулося до початку судового розгляду справи заявників та їхнього визнання вини, оскільки адвокат, який спочатку їх представляв, відмовився від повноважень, а заявники зіткнулися з труднощами у пошуку адвоката на власний вибір для ведення їхньої справи.

Апеляція заявників, в якій вони оскаржували проміжне рішення Кримінального суду, що зобов'язувало присяжних продовжувати розгляд справи та передбачало їх представництво адвокатами з юридичної допомоги, а також вирок цього суду, з огляду на те, що їх було засуджено на підставі зізнання, яке не було надано добровільно, була відхилена Кримінальним апеляційним судом.

До визнання своєї вини та подання вищезазначеної апеляції заявники також ініціювали конституційну скаргу, в якій вони скаржилися на те, що під час кримінального провадження їм не було надано можливості призначити правового представника на власний вибір; що адвокати з юридичної допомоги були їм нав'язані; та що останнім не було надано достатньо часу для вивчення вже представлених доказів. Ця процедура також не мала успіху як у першій інстанції, так і в апеляційній інстанції.

Насамперед Суд зазначив, що заявники не оскаржували перед ним добровільність свого визнання провини, як вони це робили на національному рівні. Однак їхні скарги до Суду повторювали ті, що були подані до конституційних судів. Останні провадження були ініційовані до того, як заявники вирішили визнати свою провину та подати подальшу апеляцію. Отже, ці скарги були подані ізольовано, поза контекстом судового

розгляду в цілому. Незважаючи на це, скарги за п. 3 статті 6 розглядалися разом зі п. 1 статті 6. Відповідно, під час оцінки конституційні суди розглядали скарги з огляду на розвиток ситуації та загальну справедливість судового розгляду, який на той час вже завершився.

Головним завданням Суду відповідно до п. 1 статті 6 було оцінити загальну справедливість кримінального провадження. При проведенні оцінки він розглядав судовий процес у цілому, беручи до уваги права на захист, а також інтереси суспільства та потерпілих у тому, щоб злочин був належним чином притягнутий до відповідальності, та, у разі необхідності, права свідків. У цьому зв'язку не можна було не врахувати, що заявники уклали угоду про визнання вини та визнали себе винними за всіма пунктами обвинувачення (з усіма наслідками, які це могло спричинити), що було особливо важливим для оцінки деяких скарг порівняно з іншими, як це проілюстровано в оцінці Судом двох скарг у даній справі.

Визнання заявниками своєї вини, *апріорі*, не мало значення для оцінки їхньої скарги про те, що їм не було надано достатньо часу та можливості знайти адвоката за власним вибором, а також про те, що призначення адвокатів за рахунок держави відбулося з порушенням закону.

Національні суди встановили, що призначення адвокатів за рахунок держави відповідало національному законодавству. Заявники визнали як на національному рівні, так і перед Судом, що їм не вдалося знайти адвоката, який погодився б взяти цю справу. Звідси випливає, що призначення адвокатів за рахунок держави Кримінальним судом відповідно до відповідних положень національного законодавства та подальші висновки національних судів з цього приводу не були ні довільними, ні необґрунтованими.

Щодо того, чи відповідало це призначення стандартам Конвенції, як зазначили конституційні суди, рішення Кримінального суду про призначення адвокатів за рахунок держави за обставин справи було обґрунтованим і ґрунтувалося на відповідних та достатніх підставах. Заявники мали дванадцять днів на пошук адвоката і зв'язувалися з кількома адвокатами, які відмовилися взяти їхню справу. Не було подано жодних доказів щодо причин таких відмов. Оскільки не було впевненості в тому, чи зможуть заявники знайти адвоката на свій вибір, Кримінальний суд обґрунтовано не взяв до уваги їхні заперечення. За цих обставин Суд визнав, що інтереси оперативного розгляду справи — яка стосувалася умисного вбивства журналіста — та інтереси третіх осіб становили відповідні та достатні підстави в інтересах правосуддя для того, щоб не зважати на побажання заявників.

Крім того, заявники не вимагали заміни адвокатів, а оскаржуване рішення було перевірено Кримінальним судом, а згодом — конституційними судами.

Проте Суд зазначив, що навіть якби відповідних та достатніх підстав не було, самі заявники не пояснили й навіть не спробували довести, яким чином рішення про призначення адвокатів за рахунок держави вплинуло на справедливість їхнього судового розгляду. Дійсно, конституційне провадження, в рамках якого заявники подали цю скаргу за Конвенцією, було розпочато ще до початку судового розгляду. За цих обставин Суду не було необхідності розглядати питання щодо їхнього визнання вини.

Для цілей оцінки цієї скарги Суд не міг ігнорувати той факт, що заявники уклали угоду про визнання вини та визнали себе винними за всіма пунктами обвинувачення. Хоча вони не повторили перед Судом свою скаргу про те, що «їх засудили на підставі зізнання, яке не було надане добровільно», Суд розглянув, чи відповідало їхнє визнання вини та пов'язана з ним відмова від певних процесуальних прав стандартам Конвенції.

Заявники не оскаржували зміст угоди про визнання вини ні у внутрішніх судах, ні в цьому Суді, а також не стверджували, що вона була несправедливою. Було складено письмовий протокол угоди, досягнутої між сторонами, який було спільно подано до Кримінального суду для розгляду, що дало змогу чітко й беззаперечно викласти точні умови угоди для судового перегляду.

Визнання вини, безсумнівно, було «однозначним», і, оскільки заявники мали юридичне представництво, їм, майже напевно, було доведено до відома, що у разі визнання вини розгляд справи по суті не відбуватиметься. Крім того, як зазначив Апеляційний кримінальний суд, процесуальні гарантії, що застосовуються до визнання вини, були повністю дотримані, а Кримінальний суд пішов ще далі, призначивши медичних експертів для встановлення того, що визнання заявників було зроблено добровільно і не було мотивоване жодними «недобровільними елементами», а також що вони повністю усвідомлювали значення своїх дій.

Крім того, заявники були повністю обізнані з усіма фактами та елементами справи, порушеної проти них стороною обвинувачення, а також з можливими правовими наслідками як угоди про визнання вини, так і їхнього визнання провини, причому останнє було також роз'яснено їм суддею

під час судового розгляду у відповідний момент. На Мальті всі докази були представлені до початку судового розгляду, в рамках процедури передачі справи до суду. На цій стадії, під час якої заявників представляв обраний ними адвокат, їм були доведені до відома факти та всі докази обвинувачення, і вони, таким чином, вже могли оцінити ймовірність винесення їм обвинувального вироку. Дійсно, на цій стадії, маючи обраного ними адвоката, вони вже передбачали укладення угоди про визнання вини.

Щодо того, чи визнання вини було зроблено справді добровільно, Суд зауважив, що обидва заявники були придатні до судового розгляду, і що експерти засвідчили це того ж дня після огляду заявників. Жодного разу, ні того дня, ні згодом, заявники не оскаржували висновки експертів. Отже, не було підстав ставити під сумнів їхній психічний та фізичний стан, а також дійсність визнань провини, прийнятих національними судами на цій підставі. Крім того, не стверджувалося, а тим більше не було встановлено, що ці заяви були зроблені з порушенням статті 3, що зробило б судовий процес у цілому несправедливим.

Навіть якщо припустити, що час, відведений на підготовку захисту заявників – трохи більше сорока днів – міг здатися коротким, це не можна вважати достатнім тиском для висновку, що їхні визнання провини були зроблені під примусом: для надання допомоги заявникам, обвинуваченим за тими самими фактами та злочинами, було призначено двох адвокатів, а не одного; заявники вже були обізнані з усіма доказами, представленими на стадії передачі справи до суду, на підставі яких вони вже розглядали можливість укладення угоди про визнання вини та визнання себе винними; з огляду на обсяг доказів судовий розгляд, ймовірно, тривав би кілька днів, що дало б адвокатам більше часу на підготовку захисту; а національні судові органи, зокрема Кримінальний суд, який був ознайомлений із справою, призначеною до розгляду, визнали цей термін достатнім.

Крім того, між альтернативами, що стояли перед заявниками, не було «явної диспропорції», про яку можна було б сказати, що вона створила настільки сильний тиск, що заявники піддалися йому. З одного боку, заявникам було запропоновано укласти угоду про визнання вини, що передбачала сорок років позбавлення волі, а з іншого боку, у разі визнання їх винними, їм загрожувало максимальне покарання у вигляді довічного ув'язнення – що, з огляду на їхній вік (на той час відповідно 60 та 58 років), навряд чи на практиці означало б суттєво довший термін ув'язнення.

Також не було жодних доказів того, що на них чинився будь-який інший вплив, примус або тиск з боку їхніх адвокатів, які надавали правову допомогу (або будь-кого іншого), що також було встановлено конституційними судами, які мали можливість заслухати як заявників, так і адвокатів, які надавали правову допомогу.

Нарешті, оскільки зізнання були предметом ретельної оцінки як Апеляційним кримінальним судом, так і конституційними судами, вони супроводжувалися гарантіями, що відповідали їхній важливості.

Відповідно, Суд дійшов висновку, що прийняття заявниками угоди про визнання вини та подальше визнання вини, що передбачало відмову від їхніх прав на звичайний розгляд справи по суті, було свідомим і добровільним рішенням. З огляду на обставини справи не можна стверджувати, що це рішення було прийнято під примусом; протягом усього процесу та після ухвалення рішення заявники мали відповідні та достатні гарантії від можливого зловживання процесуальними правами; а наявні матеріали справи не містять жодних ознак того, що відмова від прав суперечила будь-яким важливим суспільним інтересам.

Висновок: скарга неприйнятна.

Ключові слова: безоплатна допомога, час та можливості для підготовки захисту

13. Г.К. та А.С. проти Швейцарії (*G.K. and A.S. v. Switzerland*) від 16.07.2026, № 55299/20 та 31515/22

З листопада 2018 року по жовтень 2019 року перший заявник тримався під вартою в рамках кримінального провадження. З лютого по квітень 2021 року другий заявник перебував на примусовій госпіталізації у психіатричному відділенні лікарні.

Обидва заявники скаржилися на відсутність доступу до збалансованого за поживними речовинами та повністю веганського харчування. В обох випадках відповідні адміністративні органи відповіли на скарги заявників не офіційними рішеннями, а листами. Зокрема, адміністрація

в'язниці відповіла першому заявнику, що було вжито низку заходів для забезпечення того, щоб він міг отримувати харчування, яке максимально відповідало його переконанням. Завідувач відділення психіатрії лікарні відповів другому заявнику, що його скарга була передана завідувачу лікувального відділення, який зв'яжеться з ним для пошуку рішення. Спроби першого та другого заявників оскаржити ці листи відповідно в Адміністративній палаті та Кантональному суді не мали успіху. Апеляції обох заявників були визнані неприйнятними через відсутність «рішення», що підлягає оскарженню, у значенні відповідних положень законів про адміністративне провадження в кожному кантоні. Їхні спроби оскаржити ці рішення у Федеральному Верховному суді також не мали успіху.

Європейський суд почав з того, що терміни «свобода думки, совісті та релігії» не були визначені ані у статті 9, ані у судовій практиці Суду. Хоча Суд раніше визнавав, що дотримання харчових правил, продиктованих релігією, підпадає під сферу релігійної практики, захищеної статтею 9, йому ще не доводилося розглядати питання про те, чи дотримання харчових правил, пов'язаних із таким переконанням, як веганство, також захищається цією статтею.

Щоб особисте чи колективне переконання або віра могли користуватися правом на «свободу думки, совісті та релігії» відповідно до статті 9, вони повинні досягати певного рівня переконливості, серйозності, цілісності та важливості. Щоб вважатися «проявом» у значенні статті 9, відповідна дія повинна бути тісно пов'язана з релігією або вірою. Наявність достатньо тісного та прямого зв'язку між дією та переконанням, що лежить в її основі, має визначатися з урахуванням обставин кожної конкретної справи.

Суд та колишня Європейська комісія з прав людини раніше визнавали, що гарантії п. 1 статті 9 застосовувалися до різних послідовних та щирих філософських переконань, таких як веганські переконання, у контексті заперечення заявника проти використання продуктів тваринного походження або продуктів, випробуваних на тваринах. Крім того, Суд раніше зазначав, що на практиці дотримання харчових правил може вважатися прямим проявом релігії або переконань у розумінні статті 9. З порівняльно-правового дослідження також випливало, що держави-члени Ради Європи розглядають веганство як нерелігійне переконання.

З огляду на вищезазначене, а також за відсутності будь-яких зауважень з боку Уряду, що ставили б під сумнів щирість та послідовність веганських переконань заявників або наявність достатньо тісного прямого зв'язку між цими переконаннями та відмовою заявників від споживання їжі тваринного походження, Суд дійшов висновку, що ці переконання відповідали необхідному рівню переконливості, серйозності, цілісності та важливості, щоб підпадати під сферу застосування статті 9. Відповідно, існувала обґрунтована скарга на підставі статті 9, а отже, застосовувалася стаття 13.

Щодо статті 13

Національне законодавство про адміністративну процедуру передбачало однакову процедуру оскарження нібито невиконання відповідними адміністративними органами зобов'язання щодо задоволення особливих дієтичних потреб заявників. Рішення адміністративних органів можна було оскаржити до звичайних вищих органів, уповноважених розглядати апеляції в адміністративних справах.

Уряд стверджував, що перший заявник міг би скористатися ефективним засобом правового захисту перед національним органом, якби він прямо звернувся до адміністрації в'язниці з проханням винести «рішення» у значенні Закону про адміністративну процедуру кантону. Однак, коли перший заявник прямо звернувся до адміністрації в'язниці з проханням винести «рішення» про зміну його раціону, відповідь йому знову була надана у формі листа. Суд взяв до уваги той факт, що перший заявник не оскаржував цей другий лист у національних органах влади. Однак він вважав, що таке оскарження було б очевидно марним. Під час розгляду справи в Кантональному суді адміністрація в'язниці зазначила, що, на її думку, перший заявник не мав достатнього правового інтересу для отримання офіційного рішення у значенні зазначеного закону. Другий заявник прямо вимагав «декларативного рішення», яке б підтверджувало його право на отримання збалансованих за поживними речовинами веганських страв. Проте, як і перший заявник, він так і не отримав такого рішення на тій підставі, що у нього не було достатнього правового інтересу для оскарження отриманого листа.

Уряд не надав жодних доказів практичної ефективності інших засобів правового захисту, на які він посилався, а також не надав відповідної національної судової практики чи адміністративних рішень у подібних справах.

За таких обставин Суд дійшов висновку, що спосіб, у який національні органи застосували національне законодавство у даній справі – починаючи з практичної неможливості для

заявників отримати адміністративні «рішення» – зробив застосований засіб правового захисту неефективним на практиці, внаслідок чого їхні вимоги щодо задоволення їхніх веганських харчових потреб під час перебування під опікою та контролем державних органів ніколи не розглядалися по суті на національному рівні. Таким чином, підхід адміністративних та судових органів був надмірно формалістичним і свідчив про те, що скарги заявників не були сприйняті серйозно.

Щодо статті 9

Заявники, які протягом тривалого часу залежали від національних органів влади у питанні забезпечення харчуванням, неодноразово зверталися до національних органів влади з проханням надати їм харчування, що відповідає веганській дієті, відповідно до їхніх веганських переконань. Хоча сторони сперечалися щодо того, наскільки були враховані дієтичні вимоги заявників, було очевидно, що їм не надавали систематично харчування, яке повністю відповідало вимогам веганської дієти.

Порівняльне правове дослідження показало існування розбіжностей у підходах серед держав-членів Ради Європи щодо того, чи мають ув'язнені та пацієнти психіатричних закладів, які перебувають на примусовому лікуванні, право на харчування, засноване на нерелігійних переконаннях (таких як веганство). Однак більшість держав-членів погодилася з необхідністю враховувати запити на таке харчування. Дослідження показало, що багато судів застосовували критерій пропорційності або обґрунтованості, оцінюючи, чи було можливим задоволення запиту на відповідне харчування з огляду на організаційні, фінансові та харчові обмеження. Крім того, деякі правові системи наголошували на позитивних зобов'язаннях держави щодо поваги до свободи релігії або переконань та людської гідності під час ув'язнення, тоді як інші обмежували роль держави сприянням самозабезпеченню.

За обставин даної справи та з урахуванням вищезазначеного порівняльного дослідження Суд дійшов висновку, що, зважаючи на послідовні та щирі веганські переконання заявників та їхні прохання щодо веганського харчування під час позбавлення волі, органи влади мали позитивне зобов'язання, що випливає зі статті 9, розглянути ці прохання по суті та в межах чіткого національного правового регулювання. У разі невиконання цього було важко вважати, що органи влади зробили все необхідне для досягнення справедливого балансу між суперечливими інтересами, що стоять на кону, з урахуванням цілей, зазначених у другому абзаці статті 9.

Через практичну неможливість для заявників отримати адміністративні «рішення», необхідні для розгляду їхніх вимог за статтею 9 по суті, висновки національних судів стосувалися лише технічних питань, і, отже, не було жодних висновків національних судів щодо суті вимог заявників.

З огляду на вищевикладене Суд дійшов висновку, що нездатність внутрішніх органів забезпечити розгляд по суті серйозних та обґрунтованих скарг заявників щодо їхнього доступу до веганського раціону відповідно до їхніх етичних переконань під час перебування під опікою та контролем державних органів становила порушення статті 9.

Висновок: порушення

Ключові слова: свобода думки, совісті та релігії, відсутність рішення по суті скарг, право на ефективний засіб захисту, формальний підхід

14. Лебедєва та інші проти Росії (*Lebedeva and Others v. Russia*) від 7.07.2026 (49120/07, 19329/09, 48413/09 та інші)

Після повномасштабного військового вторгнення Російської Федерації в Україну в лютому 2022 року Комітет міністрів Ради Європи ухвалив рішення про те, що Російська Федерація з 16 березня 2022 року перестала бути членом Ради Європи.

Згодом, на підставі резолюції, прийнятої на пленарному засіданні Суду 22 березня 2022 року, Російська Федерація перестала бути Високою Договірною Стороною Конвенції з 16 вересня 2022 року («критична дата»).

У своєму останньому офіційному повідомленні від березня 2022 року російські органи влади заявили про свій намір не виконувати рішення Суду, починаючи з 16 березня 2022 року, і після цього не подавали жодних зауважень у справах, що перебували на розгляді, та не

брали участі в листуванні з Судом. З метою дотримання змагального характеру провадження Суд продовжував використовувати захищений електронний урядовий веб-сайт, доступ до якого залишався відкритим для російських органів влади.

Суд підтвердив свою компетенцію щодо заяв, у яких факти, що стали підставою для передбачуваних порушень Конвенції, мали місце до критичної дати, та зосередив свій розгляд на справах, що мають найбільше значення.

Після 16 вересня 2022 року Суд виніс одне рішення Великої палати та понад шістдесят рішень палат, що стосувалися, *inter alia*, становища політичних опозиціонерів та демократичних активістів у Росії; придушення діяльності неурядових організацій та релігійних громад за допомогою законодавства про «екстремістську діяльність», «іноземних агентів», «небажані організації» та інших репресивних законів; обмеження права на свободу вираження поглядів та висловлювання в Інтернеті; поводження з особливо вразливими особами; а також скарги, що порушували питання юрисдикції, які виникли у зв'язку із застосуванням Конвенції після критичної дати. Паралельно з цим Суд продовжував розглядати повторювані справи у складі комітетів. Суд також продовжував розглядати міждержавні справи, пов'язані з військовими діями Російської Федерації, здійсненням нею контролю над територіями за межами її міжнародно визнаних кордонів та пов'язаними з цим заходами, що впливають на права осіб у цих районах. Індивідуальні заяви, пов'язані з міждержавними справами («справи, пов'язані з конфліктом»), продовжували розглядатися окремо.

З вересня 2022 року Суд виніс рішення щодо приблизно 14 500 заяв проти Російської Федерації, тоді як ще приблизно 2 500 заяв було визнано неприйнятними або знято з розгляду. Загалом 879 індивідуальних заяв, за винятком справ, пов'язаних із конфліктом, що стосувалися широкого кола питань, передбачених Конвенцією, залишалися на різних стадіях розгляду.

Щодо статті 37

Питання полягало в тому, чи за виняткових обставин, описаних вище, та з урахуванням залишкової юрисдикції Суду щодо Російської Федерації, залишалося обґрунтованим продовжувати розгляд решти заяв у значенні статті 37 § 1 (c).

У історії системи Конвенції не було прецеденту для такої виняткової ситуації: здійснення залишкової юрисдикції щодо колишньої Високої Договірної Сторони, яка до припинення свого членства в Раді Європи входила до числа держав, на які припадала найбільша кількість заяв, що перебували на розгляді в Суді, і яка відтоді відмовлялася брати участь у провадженнях у Суді, подавати зауваження або визнавати будь-які зобов'язання щодо виконання рішень Суду. Це був перший випадок, коли Суд був змушений організувати розгляд значного масиву справ проти держави, яка повністю вийшла з системи Конвенції, залишаючись при цьому міжнародно відповідальною за дії та бездіяльність, що мали місце до критичної дати. Отже, масштаб і характер цього завдання були винятковими.

У відповідь на цю безпрецедентну ситуацію та з метою забезпечення того, щоб Російська Федерація не могла, завдяки своєму виходу з системи Конвенції, уникнути правових наслідків поведінки, що може бути їй приписана, коли вона була Високою Договірною Стороною, Суд виділив значні ресурси на розгляд заяв, спрямованих проти цієї держави. Функціонування залишкової юрисдикції Суду дозволило вирішити як проблему надзвичайного обсягу заяв, що перебували на розгляді проти Російської Федерації, так і питання особливої важливості визначення правових наслідків дій Російської Федерації до критичної дати. Це забезпечило, щоб справи, що мали особливе значення для відповідальності Російської Федерації за Конвенцією або для розвитку судової практики Суду, розглядалися у вигляді повністю обґрунтованих рішень у рамках звичайного судового процесу палатами, тоді як значна частина обґрунтованих заяв розглядалася за спрощеною процедурою у складі комітетів. Цей процес дав змогу Суду зробити висновки щодо основних закономірностей та категорій порушень Конвенції, що можуть бути приписані російській владі до критичної дати.

Однак ці заяви не належали до жодної з категорій, які до цього часу були предметом залишкової юрисдикції Суду. Вони не порушували питань, що мають особливе значення для відповідальності Російської Федерації за Конвенцією, а також не вимагали розвитку чи уточнення судової практики Суду. Крім того, через їхні фактичні чи правові особливості вони не підлягали розгляду у порядку, передбаченому для повторюваних справ. Таким чином, вони утворили категорію невирішених заяв, що залишилися після того, як основна робота, необхідна в рамках залишкової юрисдикції Суду, була значною мірою завершена.

Індивідуальний розгляд цих заяв вимагав би залучення значних додаткових судових ресурсів за обставин, коли основні питання

щодо Конвенції, що випливали з дій російської влади були вирішені. Не можна було ігнорувати практичні наслідки заявленої російськими властями відмови виконувати рішення Суду та пов'язану з цим відсутність, на практиці, виплати компенсацій, присуджених Судом заявникам. Це міркування не було вирішальним: рішення Суду зберігало декларативну цінність незалежно від поточної позиції держави-відповідача. Проте для оцінки пропорційності відповідно до статті 37 § 1 (c) мало значення те, що практична індивідуальна вигода, яку наразі можна було забезпечити, була обмеженою. Не ігноруючи індивідуальний інтерес заявників у розгляді їхніх скарг, Суд, однак, не зміг виявити жодної співмірної вигоди в рамках Конвенції — ані для заявників, індивідуально чи колективно, ані для розвитку та ефективного функціонування системи Конвенції — яка б могла виправдати таке розподілення ресурсів.

Ці міркування підкріплювалися оперативними реаліями, з якими стикався Суд. Здійснення залишкової юрисдикції стосовно Російської Федерації було обмеженим і винятковим завданням, яке виконувалося паралельно з постійною діяльністю Суду щодо сорока шести Високих Договірних Сторін. Це не могло розглядатися як таке, що вимагає подальшого звичайного розгляду кожної залишеної скарги, незалежно від цілей, яким служить такий розгляд, та навантаження на ресурси Суду, що потенційно могло б відбуватися за рахунок розгляду скарг, які потребують винесення рішення стосовно інших Договірних Сторін. Керуючись надважливим інтересом у забезпеченні довгострокової ефективності системи Конвенції, Суд, виходячи з судової політики, дійшов висновку, що ці міркування вагомо свідчать на користь виключення цих заяв зі свого списку відповідно до статті 37 § 1 (c).

Це рішення не може і не повинно тлумачитися як таке, що звільняє Російську Федерацію зворотно від її зобов'язань за міжнародним правом щодо дій або бездіяльності, що мали місце в той час, коли вона була Високою Договірною Стороною. Припинення членства Російської Федерації в системі Конвенції не вплинуло на міжнародну відповідальність, яку несе ця держава за порушення Конвенції, що відбулися до критичної дати. Воно також не вплинуло на зобов'язання відшкодувати шкоду, заподіяну встановленими порушеннями. Рішення, винесені Судом у рамках здійснення його залишкової юрисдикції, становили авторитетні висновки щодо цієї відповідальності. Нагляд за їх виконанням покладався на Комітет міністрів.

На цьому тлі подальший розгляд даних заяв не видавався необхідним з огляду на дотримання прав людини, як це передбачено у статті 37 § 1 *in fine*. Хоча скарги й могли мати підстави, вони не виявляли жодних невирішених принципових питань або прогалин в оцінці Судом поведінки держави-відповідача, які б вимагали подальшого роз'яснення у рішенні. Вони також не порушували важливих питань, у більш загальному плані, щодо обов'язків, яких повинні дотримуватися Договірні держави у цій сфері, оскільки основні питання Конвенції, що випливають із поведінки російських органів влади, вже були розглянуті у попередніх рішеннях Суду.

Виключення цих заяв зі списку залишить заявників без судового розгляду їхніх індивідуальних скарг. Однак стаття 37 § 1 *in fine* не зобов'язує Суд продовжувати розгляд кожної потенційно обґрунтованої заяви, якщо ширші інтереси Конвенції вже були враховані іншими засобами і якщо подальший розгляд більше не слугуватиме пропорційній судовій меті. У цих скаргах не виявлено жодних актуальних обставин, таких як безпосередня загроза життю, свободі чи фізичній недоторканності, що вимагали б продовження їх розгляду попри викладені вище міркування. За виняткових обставин цієї справи вимоги щодо дотримання прав людини були, наскільки це було можливо, достатньо враховані завдяки рішенням, вже винесеним Судом у рамках здійснення його залишкової юрисдикції, а також завдяки збереженню можливості відновлення розгляду відповідно до статті 37 § 2.

Ця гарантія набувала особливого значення за обставин даної справи. У разі зміни цих обставин — чи то внаслідок повернення Російської Федерації під юрисдикцію Конвенції, чи то внаслідок інших подій, здатних обґрунтувати такий крок, — заявники матимуть можливість звернутися з проханням про поновлення розгляду їхніх заяв у списку Суду. Будь-яке таке клопотання розглядатиметься Судом з урахуванням того, чи дозволяють ці події відновити суперечливе судочинство, усунути перешкоди, що виникають через відсутність співпраці з боку колишньої держави-відповідача, та підтвердити обов'язкову силу рішень Суду.

Висновок: виключено зі реєстру справ (одноголосно).

15. А.П. та Р.П. проти Польщі (*A.P. and R.P. v. Poland*) від 2.07.2026, № 1298/19

Перша заявниця — громадянка Польщі, яка проживає у Сполученому Королівстві в одностатевих стосунках з Е.К., також громадянкою Польщі. У 2014 році перша заявниця народила сина (другого заявника) у лондонській лікарні. У свідоцтві про народження перша заявниця була вказана як його мати, а Е.К. — як один із батьків. Перша заявниця, намагаючись оформити для нього польський паспорт у польському консульстві в Лондоні, отримала повідомлення, що її заяву неможливо розглянути, оскільки у дитини немає польського свідоцтва про народження. Згодом заявниці звернулися до відділу реєстрації актів цивільного стану міста Мишков з метою реєстрації даних свідоцтва про народження дитини в Польщі. Їхню заяву було відхилено на тій підставі, що польська правова система не визнає батьків однієї статі, а отже, неможливо було зареєструвати свідоцтво про народження, в якому дві жінки вказані як батьки дитини. Усі апеляції заявниць були безрезультатними.

Щодо статті 8

Стосунки між двома жінками, які проживали разом у зареєстрованому партнерстві, та дитиною, яку одна з них народила і виховувала спільно зі своєю партнеркою, становили «сімейне життя» в розумінні Конвенції. Суд відмежував дану справу від справи *S.-H. проти Польщі*, оскільки судовий розгляд не стосувався підтвердження громадянства другої заявниці та не був пов'язаний з домовленостями про сурогатне материнство. Дійсно, ніколи не було спірним, що друга заявниця набула польського громадянства з моменту народження в силу закону і, отже, мала право на отримання особистих документів від польських органів влади. Судовий розгляд зосереджувався на переоформленні його іноземного свідоцтва про народження. Крім того, підстави, на які посилалися органи влади у справі *S.-H. проти Польщі* для обґрунтування відмови у підтвердженні набуття польського громадянства, ґрунтувалися переважно на міркуваннях, пов'язаних із сурогатним материнством, а не на оцінці моделі сім'ї, обраної батьками. Натомість у даній справі відмова національних органів влади була прямо обґрунтована міркуваннями, пов'язаними із сексуальною орієнтацією батьків. Зокрема, органи влади спиралися насамперед на міркування громадського порядку та збереження традиційної моделі сім'ї, визначеної як союз між чоловіком і жінкою. Вони неодноразово заявляли, що неможливо зареєструвати свідоцтво про народження, в якому вказано двох жінок як батьків дитини, оскільки це суперечило б основоположним нормам правового порядку в Польщі. Незважаючи на те, що другий заявник набув польського громадянства при народженні, відмова у реєстрації його свідоцтва про народження унеможливила отримання ним польських документів, що посвідчують особу, польського паспорта або персонального ідентифікаційного номера. Лише завдяки тому, що сім'я згодом змогла підтвердити його британське громадянство, він фактично не став особою без громадянства. З огляду на те, що аргументація національних органів була настільки тісно пов'язана із сексуальною орієнтацією батьків та обраною ними сімейною моделлю, а також зважаючи на наслідки оскаржуваного заходу, відмова у задоволенні прохання заявників була настільки тісно пов'язана з їхнім приватним та сімейним життям, що підпадає під дію статті 8 за обома аспектами одночасно.

Хоча дана справа не стосувалася реєстрації свідоцтва про народження дитини, народженої за допомогою сурогатного материнства, або визнання усиновлення, проте, з огляду на її дещо подібний контекст та враховуючи той факт, що заявники не скаржилися на будь-яку бездіяльність з боку національних органів влади, а скоріше порушили питання про відмову визнати батьківсько-дитячі стосунки, які вже були встановлені за кордоном, Суд визнав за доцільне розглянути скаргу як таку, що стосується негативних зобов'язань, а не невиконання державою позитивного зобов'язання.

Щодо права на повагу до сімейного життя

Хоча заявники згадували про низку потенційних труднощів, пов'язаних із їхнім сімейним життям, з якими вони могли зіткнутися у разі переїзду до Польщі, вони не вказали на жодні фактичні перешкоди чи практичні труднощі, спричинені зазначеною відмовою. Отже, заявники не довели, що їм було перешкоджено користуватися своїм правом на повагу до сімейного життя в Польщі. З огляду на те, що сім'я проживала у Сполученому Королівстві та не мала конкретних планів переїзду до Польщі, практичні труднощі, з якими заявники могли зіткнутися у своєму сімейному житті, не перевищували меж, необхідних для дотримання статті 8.

Висновок: порушення не встановлено (п'ять голосів проти двох).

Щодо права на повагу до їхнього приватного життя

(i) Перша заявниця – Батьківсько-дитячі стосунки між першою заявницею та другим заявником були визнані з моменту народження у Сполученому Королівстві, де проживала сім'я, і не існувало жодних перешкод для продовження цих стосунків. Отже, ухвалені рішення не мали впливу на право першої заявниці на повагу до її приватного життя, і втручання в це право не відбулося.

Висновок: порушення не встановлено (одноголосно).

(ii) Другий заявник – Відмова польських органів влади зареєструвати іноземне свідоцтво про народження другого заявника спричинила таку ступінь правової невизначеності, що це становило «втручання» у його права, передбачені статтею 8. Це втручання мало підставу в польському законодавстві і тому було «відповідно до закону». Крім того, Суд визнав, що ці процедури переслідували легітимну мету захисту «прав та свобод інших осіб».

Відповідні рішення, безсумнівно, вплинули на особисту ідентичність другого заявника. Сім'я проживала у Сполученому Королівстві, де їхні правові відносини були визнані. Перша заявниця та її партнерка були громадянами Польщі. Другий заявник відчував себе поляком, розмовляв польською мовою, і сім'я розмовляла польською вдома. Сім'я також проводила значну частину часу в Польщі. Тому підтримання зв'язків із Польщею було важливим для соціальної та культурної ідентичності другого заявника. Суд уже неодноразово зазначав, що повага до приватного життя вимагає, щоб кожна особа мала можливість встановити деталі своєї ідентичності як особистості, що включає юридичні стосунки між батьками та дитиною. Той факт, що другий заявник не зміг зареєструвати своє іноземне свідоцтво про народження і, як наслідок, не отримав польських документів, що засвідчують особу, які б відображали його стосунки з батьками та підтверджували його статус громадянина Польщі, поставив його в становище правової невизначеності та зробив його становище в Польщі нестабільним.

Влада не провела жодного ґрунтовного аналізу найкращих інтересів дитини та наслідків, спричинених відмовою в реєстрації свідоцтва про народження. Ці найкращі інтереси передбачали, *inter alia*, юридичну ідентифікацію осіб, відповідальних за дитину. Крім того, межі дискреції були обмежені в тих випадках, коли йшлося про особливо важливий аспект ідентичності особи, як це було у випадку з юридичними батьківсько-дитячими стосунками, особливо коли особа була неповнолітньою. Влада широко посилалася на публічний порядок і дійшла висновку, що вписати ім'я жінки у графу «батько» неможливо. Водночас другий заявник набув польського громадянства від народження в силу закону, проте видача польських документів, що посвідчують особу, залежала від попереднього перенесення даних із іноземного свідоцтва про народження. Лише те, що сім'я згодом змогла підтвердити його британське громадянство, врятувало його від фактичного перебування у становищі, схожому на безгромадянство.

З усіх вищезазначених причин неможливість реєстрації іноземного свідоцтва про народження, в якому було вказано ім'я біологічної матері дитини, суперечила найкращим інтересам дитини та становила непропорційне втручання у право другого заявника на повагу до приватного життя. Дійшовши до цього висновку, Суд надав особливого значення тому факту, що відповідні рішення зачіпали фундаментальний аспект ідентичності та цивільного стану другого заявника, тим самим ставлячи його в ситуацію правової невизначеності.

Суд також не був переконаний аргументами Уряду, які ґрунтувалися на необхідності захисту громадського порядку та збереження традиційної моделі сім'ї. Хоча підтримка та заохочення традиційної сім'ї самі по собі є законними, поняття сім'ї неминуче еволюціонує, про що свідчать зміни, яких воно зазнало з часу ухвалення Конвенції. У цьому контексті захист сімей, утворених у традиційний спосіб, не повинен ставити під сумнів необхідність захисту дітей одностатевих пар. Інтереси дитини не можуть залежати виключно від сексуальної орієнтації її батьків. Звідси випливає, що правове становище дитини має бути захищене незалежно від структури сім'ї, в якій вона народилася.

З огляду на вищезазначене, держава-відповідач не приділила достатньої уваги найкращим інтересам дитини, а в польському законодавстві не існувало ефективного механізму визнання батьківсько-дитячих відносин — незважаючи на те, що перший заявник є біологічним батьком другого заявника і перебував у стані тривалої невизначеності без доступу до польських документів, що посвідчують особу.

Висновок: порушення (п'ять голосів проти двох).

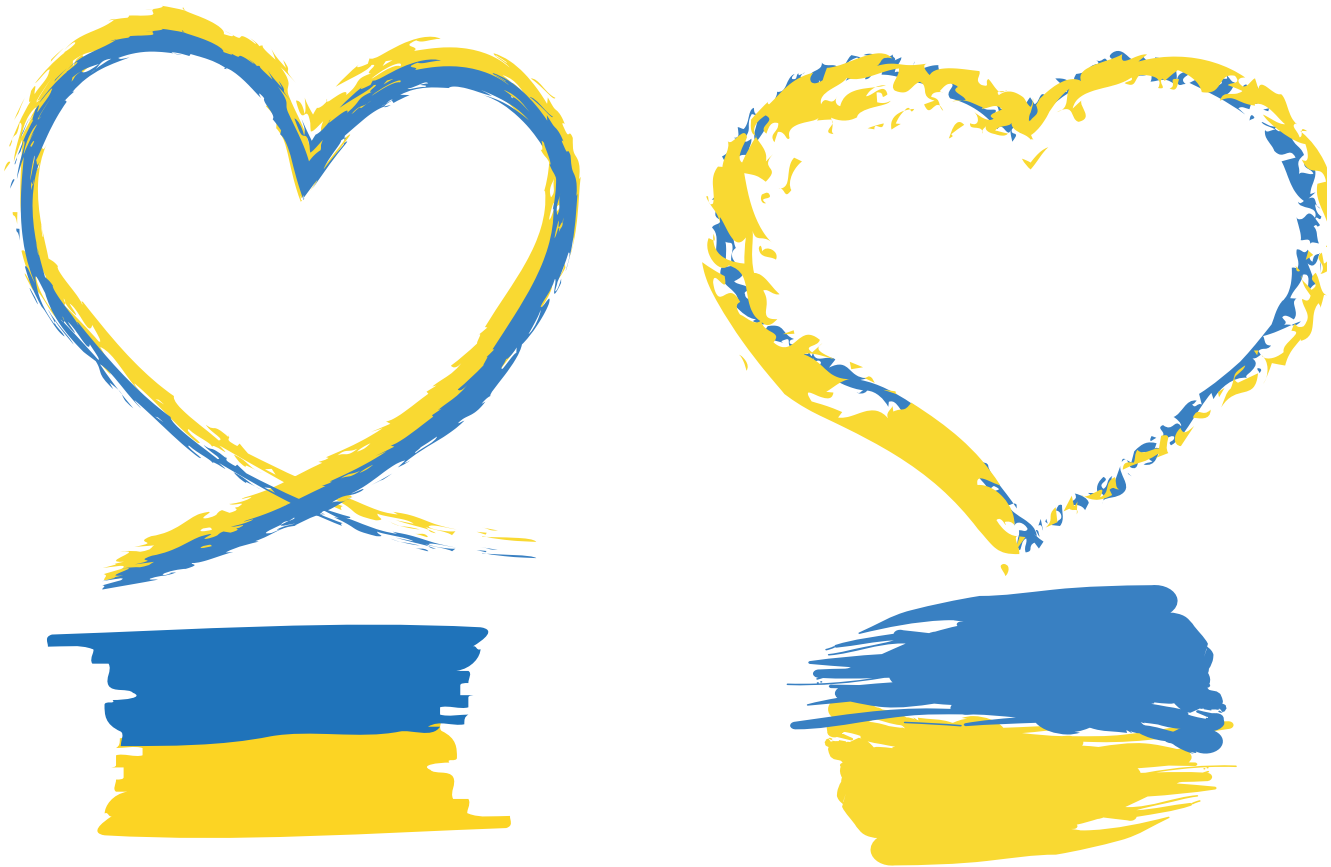
Стаття 14 у поєднанні зі статтею 8:

Суд визнав, що заявники перебували у ситуації, достатньо схожій на ситуацію жінки, яка прагнула зареєструвати в Польщі іноземне свідоцтво про народження своєї дитини, в якому вона була вказана як мати, а її партнерка протилежної статі

— як один із батьків. Рішення органів влади були прямо обґрунтовані міркуваннями, пов'язаними із сексуальною орієнтацією першого заявника. Відповідно, мала місце різниця в поводженні на цій підставі. З огляду на міркування, викладені стосовно статті 8, порушення статті 14 у поєднанні зі статтею 8 щодо права першої та другої заявників на повагу до їхнього сімейного життя не було (чотири голоси проти трьох). Суд також встановив, що порушення статті 14 у поєднанні зі статтею 8 щодо права першої заявниці на повагу до її приватного життя не було (шість голосів проти одного).

Щодо скарги другого заявника стосовно дискримінації у сфері його приватного життя, відмовивши у реєстрації його свідоцтва про народження, органи влади зробили розрізнення, яке ґрунтувалося виключно або переважно на міркуваннях, пов'язаних з тим, що він народився в одностатевій сім'ї, та із сексуальною орієнтацією його батьків – таке розрізнення є неприйнятним згідно з Конвенцією. Відповідно, у цьому питанні мало місце порушення статті 14 у поєднанні зі статтею 8 (чотири голоси проти трьох).

V. Покажчик справ, вказаних у розділах I та II

I. Огляд практики Європейського суду з прав людини у справах проти України за період 01.07.2026 – 30.09.2026

1. **Заєць проти України** (*Zayets v. Ukraine*) від 02.07.2026, заява № 37590/18, с. 5

   Ключові слова: право на життя, невиконання державою позитивного зобов'язання щодо захисту життя через невжиття належних заходів для обмеження доступу населення до залізничних колій

2. **Хоптяр та інші проти України** (*Khoptyar and others v. Ukraine*) від 09.07.2026, заява № 16468/20, с. 6

   Ключові слова: моральна та фізична недоторканність, домашнє насильство, ефективне розслідування заподіяння тілесних ушкоджень

3. **Андронова та інші проти України** (*Andronova and others v. Ukraine*) від 09.07.2026, заяви №№ 4871/24, 2877/25, 3589/25, 4440/25, 4441/25, 11053/25, 11070/25, 11081/25, 11276/25, 11279/25, 11684/25, 12922/25, с. 6

   Ключові слова: умови тримання під вартою, тривалість тримання під вартою, тривалість кримінального провадження

4. **Барсук та Гиль проти України** (*Barsuk and Gyl v. Ukraine*) від 09.07.2026, заява № 31582/20, с. 7

   Ключові слова: свобода релігії, дискримінація за ознакою релігійних переконань, неефективне провадження щодо насильницького нападу на Свідків Єгови під час здійснення ними проповідницької діяльності та поширення відповідної літератури, невжиття органами влади належних заходів для встановлення можливого релігійного мотиву нападу

5. **Баженов та інші проти Росії та України** (*Bazhenov and others v. Russia and Ukraine*) від 16.07.2026, заяви №№ 20092/18, 30408/18, 42807/18, 45907/18, 27314/19, 28518/19, 28521/19, 28525/19, 28528/19, 28530/19, 28532/19, 28535/19, с. 8

   Ключові слова: захист права власності на тимчасово окупованій території Криму, незаконне анулювання російськими «судами» прав власності на земельні ділянки, невизнання російського законодавства «законом» у розумінні Конвенції, відсутність легітимних очікувань щодо майна, набутого на підставі російського законодавства, наслідки порушення міжнародного права

6. **Дерев'янко та Тарасова проти України** (*Derevyanko and Tarasova v. Ukraine*) від 23.07.2026, заяви №№ 39465/23, 43066/23, с. 10

   Ключові слова: злочин проти національної безпеки, тримання під вартою, контекст війни

7. **Колесник та Смельницький проти України** (*Kolesnyk and Smelnytskyy v. Ukraine*) від 23.07.2026, заяви №№ 24465/23, 25217/23, с. 11

   Ключові слова: тримання під вартою, контекст війни

8. **Врачевський проти України** (*Vrachevskyy v. Ukraine*) від 27.08.2026, заява № 35336/24, с. 12

   Ключові слова: тривалість цивільного провадження, розумний строк

9. **Шутіков та інші проти України** (*Shytikov and others v. Ukraine*) від 27.08.2026, заяви №№ 19489/25, 27348/25, 28828/25, с. 12

   Ключові слова: тривалість цивільного провадження, розумний строк

10. **Голованов та інші проти України** (*Golovanov and others v. Ukraine*) від 27.08.2026, заяви №№ 11274/25, 23357/25, 26358/25, с. 12

    Ключові слова: тривалість кримінального провадження, розумний строк

11. **Бєлоус проти України** (*Belous v. Ukraine*) від 03.09.2026, заява № 20068/21, с. 13

    Ключові слова: тримання ув'язненого на інвалідному візку, ув'язнений з інвалідністю, перешкоджання праву на подання індивідуальної заяви до ЄСПЛ

12.Ситник проти України (*Sytnyk v. Ukraine*) від 03.09.2026, заява від № 47789/18, с. 14

Ключові слова: право на мирне володіння майном, відсутність можливості користуватись власністю, виселення з наданням альтернативного житла, покладення непропорційного та надмірного тягара на власника квартири

13.Некрасова проти України (*Nekrasova v. Ukraine*) від 03.09.2026, заява № 35931/19, с. 15

Ключові слова: доступ до суду, надмірний формалізм Верховного Суду при відмові у відстроченні сплати судового збору ув'язненій особі

14.Страшунський проти України (*Strashunskyy v. Ukraine*) від 17.09.2026, заява № 6522/19, с. 15

Ключові слова: жорстоке поводження, застосування сили до особи з психічними розладами

15.Мельник проти України (*Melnyk v. Ukraine*) від 24.09.2026, заява № 25753/18, с. 16

Ключові слова: жорстоке поводження, протестувальники «Майдану», право на свободу мирних зібрань

16.Олаг та інші проти України (*Olag and others v. Ukraine*) від 24.09.2026, заяви №№ 7509/22, 7392/24, 8786/24, 12966/24, 12790/25, 13926/25, 20351/25, с. 17

Ключові слова: умови тримання під вартою, тривалість тримання під вартою, тривалість кримінального провадження

17.Мещеряков проти України (*Meshcheryakov v. Ukraine*) від 24.09.2026, заява № 27003/16, с. 17

Ключові слова: право на свободу пересування, дозвіл на прослуховування телефонних розмов, гарантії судового контролю

18.Кравченко та Слабецький проти України (*Kravchenko and Slabetskyy v. Ukraine*) від 24.09.2026, заяви №№ 7725/25, 23340/25, с. 18

Ключові слова: надмірна тривалість тримання під вартою за відсутності достатніх та релевантних підстав

19.Тофанюк та інші проти України (*Tofanyuk and others v. Ukraine*) від 02.07.2026, заяви №№ 19396/21, 2212/25, 15010/25, с. 19

20.Маслова проти України (*Maslova v. Ukraine*) від 07.07.2026, заява № 62947/14, с. 19

21.Савченко проти України (*Savchenko v. Ukraine*) від 09.07.2026, заява № 37855/19, с. 19

22.Панков проти України (*Pankov v. Ukraine*) від 03.09.2026, заява № 24201/17, с. 20

Ключові слова: зловживанням правом на подання індивідуальної заяви до ЄСПЛ, надання неповної інформації Суду про суттєві обставини

23.Асланова проти України (*Aslanova v. Ukraine*) від 03.09.2026, заява № 40455/18, с. 21

Ключові слова: зловживанням правом на подання індивідуальної заяви, надання неповної інформації Суду про суттєві обставини

24.ТОВ «Західна енергетична група» проти України (*Zakhidna Energetychna Grupa, TOV v. Ukraine*) від 10.09.2026, заява № 8276/21, с. 22

25.Микитась проти України (*Mykytas v. Ukraine*) від 10.09.2026, заява № 45849/20, с. 22

Ключові слова: право на мирне володіння майном, звернення застави в дохід держави, арешт коштів у спільній сумісній власності подружжя

26.Пінчук проти України (*Pinchuk v. Ukraine*) від 17.09.2026, заява № 11053/23, с. 23

27.Гетьманчук та інші проти України (*Getmanchuk and others v. Ukraine*) від 17.09.2026, заяви №№ 15347/25, 15352/25, 15354/25, 15356/25, с. 23

28.Новицький проти України (*Novytskyy v. Ukraine*) від 24.09.2026, заява № 9694/19, с. 24

29. Доброміль проти України (*Dobromil v. Ukraine*) від 03.09.2026, заява № 4841/17, с. 24

30. Чирук проти України (*Chyruk v. Ukraine*) від 21.09.2026, заява № 47491/19, с. 25

II Рішення Європейського суду з прав людини проти інших держав за період 01.07.2026 – 30.09.2026

1. **Убеда та інші проти Італії** (*Ubeda and others v. Italy*) від 02.07.2026, заява № 9993/24, с. 27

   Ключові слова: неефективне розслідування домашнього насильства, сексизм, пропорційні заходи

2. **Гранд Орієнте Італії проти Італії** (*Grande Oriente d'Italia v. Italy*) від 07.07.2026, заява № 29550/17, Велика Палата, с. 28

   Ключові слова: право на повагу до житла, межі повноважень парламентських слідчих комісій, необмежена дискреція органу влади

3. **Кавала проти Туреччини № 2** (*Kavala v. Türkiye (No. 2)*) від 25.08.2026, заява № 2170/24, Велика Палата, с. 30

   Ключові слова: довільне тлумачення кримінального закону, кримінальна відповідальність без визначення індивідуальної вини, інструменталізація кримінального права, кримінальне переслідування з метою придушення плюралізму та свободи вираження поглядів

4. **Манкус проти Литви** (*Mankus v. Lithuania*) від 01.09.2026, заява № 25336/22, с. 33

   Ключові слова: право на приватне життя, звільнення зі служби у зв'язку з судимістю, принцип належного врядування, непослідовність дій органів влади

5. **Брунелл та МакАрдл проти Королівства Нідерланди** (*Brunell and McArdle v. the Netherlands*) від 01.09.2026, заява № 30395/20, с. 35

   Ключові слова: право на справедливий судовий розгляд, допит ключового свідка, принцип безпосередності дослідження доказів

6. **Сільві Валле проти Франції** (*Sylvie Vallée v. France*) від 03.09.2026, заява № 13598/21, с. 36

   Ключові слова: майно, конфіскація майна у спільній сумісній власності подружжя

7. **А.С. проти Латвії** (*A.S. v. Latvia*) від 03.09.2026, заява № 9327/23, с. 37

   Ключові слова: заборона примусової праці, належна правова база та ефективне здійснення розслідування стверджуваної примусової праці на фермі

8. **Александрос Саввас проти Греції** (*Alexandros Savvas v. Greece*) від 08.09.2026, заява № 27153/20, с. 38

   Ключові слова: право судді на свободу вираження поглядів, допустимі межі критики суддею висловлювань колег

9. **А.А. проти Королівства Нідерланди** (*A.A. v. the Netherlands*) від 08.09.2026, заява № 7481/23, с. 40

   Ключові слова: право на повагу до сімейного життя, відмова у возз'єднанні заявника із дітьми від другого та третього шлюбів у зв'язку із забороною багатоженства в Нідерландах, найкращі інтереси дитини

10. **Манавідіс проти Греції** (*Manavidis v. Greece*) від 15.09.2026, заява № 28849/23, с. 41

    Ключові слова: ефективний засіб юридичного захисту щодо умов тримання під вартою, компенсація за неналежні умови тримання під вартою, скорочення строку покарання за неналежні умови тримання під вартою

11. **"Le Syndicat GJ" проти Франції** (*Le Syndicat GJ v. France*) від 3.09.2026, № 52315/22, с. 43

    Ключові слова: право на мирне зібрання, обмеження щодо місця проведення

12.Дежоржо проти Мальти (*Degiorgio v. Malta*) від 1.09.2026, № 26602/25 та 26731/25, с. 45

Ключові слова: безоплатна допомога, час та можливості для підготовки захисту

13.Г.К. та А.С. проти Швейцарії (*G.K. and A.S. v. Switzerland*) від 16.07.2026, № 55299/20 та 31515/22, с. 47

Ключові слова: свобода думки, совісті та релігії, відсутність рішення по суті скарг, право на ефективний засіб захисту, формальний підхід

14.Лебедєва та інші проти Росії (*Lebedeva and Others v. Russia*) від 7.07.2026 (49120/07, 19329/09, 48413/09 та інші), с. 49

15.А.П. та Р.П. проти Польщі (*A.P. and R.P. v. Poland*) від 2.07.2026, № 1298/19, с. 52